

Elşən Hacıadə  
Elşən Bağırzadə

# AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ



## DÜNYADAKI REYTINGİ



978-9952-453-19-5

**ELŞƏN HACIZADƏ  
ELŞƏN BAĞIRZADƏ**

**AZƏRBAYCAN  
İQTİSADİYYATININ  
DÜNYADAKI REYTİNQİ**

BAKİ - 2011

**Akademik  
Ziyad Səmədzadənin  
redaktorluğu ilə**

**Hacızadə E.M, Bağırzadə E.R.** Azərbaycan iqtisadiyyatının  
dünyadakı reytingi. Bakı, Elm, 2011. -128 səh.

**ISBN 978-9952-453-19-5**

Aparıcı qlobal reyting təşkilatlarının hesabatları, milli statistik mənbələr və müəlliflərin təhlili şərhləri əsasında hazırlanmış bu kitabda Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatındakı mövqeyi başlıca kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri üzrə təqdim olunur. Alternativ statistik məzmunu ilə orjinal səciyyə daşıyan bu kitab Azərbaycanda bu strukturda hazırlanmış ilk nəşr olmaqla, geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Kitab müəlliflər tərəfindən hər il yeni materiallar əsasında işlənilib hazırlanaraq, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Müstəqilliyi Günü ərəfəsində oxuculara təqdim ediləcəkdir.

Kitabın gələcək nəşrlərinin daha mükəmməl olması naminə oxucular öz irad və təkliflərin müəlliflərə ([elshan@hajizadeh.co](mailto:elshan@hajizadeh.co); [e.bagirzade@aseu.az](mailto:e.bagirzade@aseu.az)) göndərə bilərlər.

**“ELM” 0605010407  
655(07)-2011**

© E.Hacızadə  
© E.Bağırzadə

---

# MÜNDƏRİCAT

|              |   |
|--------------|---|
| Ön söz ..... | 7 |
|--------------|---|

## I BÖLMƏ

### ƏSAS KƏMİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

|                                                            |    |
|------------------------------------------------------------|----|
| 1.1. Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi .....  | 10 |
| 1.1.1. Əhali sayı .....                                    | 10 |
| 1.1.2. ÜDM istehsalı .....                                 | 12 |
| 1.1.3. Adambaşına ÜDM istehsalı .....                      | 15 |
| 1.1.4. İxracat .....                                       | 18 |
| 1.1.5. İdxalat.....                                        | 20 |
| 1.2. Azərbaycan iqtisadiyyatının Avropadakı reytingi ..... | 22 |
| 1.2.1. Əhali sayı .....                                    | 22 |
| 1.2.2. ÜDM istehsalı .....                                 | 24 |
| 1.2.3. Adambaşına ÜDM istehsalı .....                      | 26 |
| 1.2.4. İxracat.....                                        | 28 |
| 1.2.5. İdxalat.....                                        | 29 |

|                                                                               |               |
|-------------------------------------------------------------------------------|---------------|
| <b>1.3. Azərbaycan iqtisadiyyatının MDB-dəki reytingi .....</b>               | <b>30</b>     |
| 1.3.1. Əhali sayı .....                                                       | 30            |
| 1.3.2. ÜDM istehsalı .....                                                    | 31            |
| 1.3.3. Adambaşına ÜDM istehsalı .....                                         | 32            |
| 1.3.4. İxracat .....                                                          | 33            |
| 1.3.5. İdxalat .....                                                          | 34            |
| <br><b>1.4. Azərbaycan iqtisadiyyatının İslam Dünyasındakı reytingi .....</b> | <br><b>35</b> |
| 1.4.1. Əhali sayı .....                                                       | 35            |
| 1.4.2. ÜDM istehsalı .....                                                    | 37            |
| 1.4.3. Adambaşına ÜDM istehsalı .....                                         | 40            |
| 1.4.4. İxracat .....                                                          | 43            |
| 1.4.5. İdxalat .....                                                          | 45            |
| <br><b>1.5. Azərbaycan iqtisadiyyatının Türk Dünyasındakı reytingi .....</b>  | <br><b>47</b> |
| 1.5.1. Əhali sayı .....                                                       | 47            |
| 1.5.2. ÜDM istehsalı .....                                                    | 48            |
| 1.5.3. Adambaşına ÜDM istehsalı .....                                         | 49            |
| 1.5.4. İxracat .....                                                          | 50            |
| 1.5.5. İdxalat .....                                                          | 50            |
| <br><b>1.6 Azərbaycanın iqtisadiyyatının Cənubi Qafqazdakı reytingi .....</b> | <br><b>51</b> |
| 1.6.1. Əhali sayı.....                                                        | 51            |
| 1.6.2. ÜDM istehsalı.....                                                     | 52            |
| 1.6.3. Adambaşına ÜDM istehsalı .....                                         | 53            |
| 1.6.4. İxracat .....                                                          | 54            |
| 1.6.5. İdxalat .....                                                          | 54            |
| <br><b>1.7 Azərbaycanın dünya neft-qaz bazarındakı reytingi .....</b>         | <br><b>55</b> |
| 1.7.1. Neft ehtiyatları .....                                                 | 55            |

|                             |    |
|-----------------------------|----|
| 1.7.2. Neft hasilatı .....  | 56 |
| 1.7.3. Neft istehlakı ..... | 58 |
| 1.7.4. Neft ixracı .....    | 59 |
| 1.7.5. Neft idxalı.....     | 61 |
| 1.7.6. Qaz ehtiyatları..... | 62 |
| 1.7.7. Qaz hasilatı.....    | 63 |
| 1.7.8. Qaz istehlakı .....  | 64 |
| 1.7.9. Qaz ixracı .....     | 65 |
| 1.7.10. Qaz idxalı .....    | 66 |

## **II BÖLMƏ**

### **ƏSAS KEYFİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKİ REYTINGİ**

|                                                                                           |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 2.1. Qlobal Rəqabətliklik Reytingi .....                                                  | 68  |
| 2.2. Biznes Etmək Asanlığı Reytingi .....                                                 | 71  |
| 2.3. İqtisadi Azadlıq Reytingi .....                                                      | 74  |
| 2.4. İnsan İnkişafı Reytingi .....                                                        | 77  |
| 2.5. Həyat Keyfiyyəti Reytingi .....                                                      | 79  |
| 2.6. Həyat Bahalılığı Reytingi .....                                                      | 82  |
| 2.7. Cini İndeksi Reytingi .....                                                          | 86  |
| 2.8. Dünya İdarəetmə İndeksi Reytingi .....                                               | 88  |
| 2.9. Korrupsiya Qavrama İndeksi Reytingi .....                                            | 90  |
| 2.10. Müstəqil Zənginlik Fondlarının Linaburg-Maduell<br>Şəffaflıq İndeksi Reytingi ..... | 92  |
| 2.11. Kredit Reytingləri .....                                                            | 95  |
| 2.12. Qloballaşma İndeksi Reytingi .....                                                  | 100 |

### **III BÖLMƏ**

#### **BƏZİ MONETAR VƏ FİSKAL PARAMETRLƏR ÜZRƏ**

#### **AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ**

|                                                             |            |
|-------------------------------------------------------------|------------|
| <b>3.1. Dövlət Borcu Reytingi .....</b>                     | <b>104</b> |
| <b>3.2. Xarici Borc Reytingi .....</b>                      | <b>105</b> |
| <b>3.3. Qızıl-Valyuta Ehtiyatları Reytingi .....</b>        | <b>107</b> |
| <b>3.4. Cari Əməliyyatlar Hesabı Balansı Reytingi .....</b> | <b>108</b> |
| <b>3.5. Dövlət Büdcəsi Balansı Reytingi .....</b>           | <b>110</b> |
| <b>3.6. Vergitutma Reytingi .....</b>                       | <b>111</b> |
| <br>Mənbələr .....                                          | 117        |
| Akronimlər .....                                            | 123        |
| Аннотация .....                                             | 124        |
| Abstract .....                                              | 126        |

## ÖN SÖZ

18 oktyabr 2011-ci ildə müasir Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etməsinin 20-ci ili tamam oldu. Bu, eyni zamanda, müasir Azərbaycanın iqtisadi müstəqilliyinin də 20-ci ili deməkdir. Bu dövr ərzində ölkə həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, iqtisadi sahədə də mühüm nailiyyətlər əldə edilmiş və bu nailiyyətlər Azərbaycanın dünyadakı mövqelərinin müəyyənləşməsində həlledici amilə çevrilmişdir. Bu kitabın da fəlsəfəsinin fəvqündə vətənimiz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasının 20-ci ilinin tamamında onun dünya ölkələri sırasında mövqeyini təyin edən başlıca sosial-iqtisadi göstəricilərin geniş oxucu kütləsi ilə bölüşülməsi dayanır.

Aparıcı global reyting təşkilatlarının hesabatları və həmçinin, milli statistik mənbələr əsasında hazırlanaraq, müəlliflər tərəfindən təhlili şərhlər verilmiş kitabda Azərbaycanın dünya iqtisadiyyatındakı mövqeyi mühüm kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri ilə xarakterizə olunur.

Kitab üç bölmədən ibarətdir. «Əsas kəmiyyət parametrləri üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi» adlanan birinci bölmədə əhali sayı, ÜDM istehsalı, adambaşına ÜDM istehsalı, ixracat və idxalat parametrləri üzrə Azərbaycanın dünyadakı, eləcə də Avropa, MDB, İslam dünyası, Türk dünyası və Cənubi Qafqazdakı reytingi tədqim edilmişdir. Azərbaycan iqtisadiyyatında enerji sektorunun əhəmiyyəti nəzərə alınaraq bu bölmədə həmçinin, ölkənin dünya neft-qaz bazarındakı reytingini əks etrən göstəricilər də öz əksini tapmışdır.

«Əsas keyfiyyət parametrləri üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi» adlanan ikinci bölmədə rəqabətlik, biznes

mühiti, həyat səviyyəsi, gəlir bölgüsü, idarəetmə və.s sahələri əhatə edən müxtəlif keyfiyyət parametrləri üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi təqdim olunmuşdur.

«Bəzi monetar və fiskal parametrlər üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingi» adlanan üçüncü bölmədə isə büdcə, vergi, qızıl-valyuta ehtiyatları və.s sahələri əhatə edən müxtəlif parametrlər üzrə Azərbaycan iqtisadiyyatının dünyadakı reytingini əks etdirən indikatorlar verilmişdir.

Statistik qruplaşdırmalar əsasında işlənərək hazırlanmış kitabda 76 cədvəl, çoxsaylı illüstrativ material təqdim edilmiş, bütün informasiya mənbələrinin internet ünvanı göstərilmiş və geniş istifadə olunmuş akronimlərin açılışı verilmişdir.

Kitabda təqdim olunan rəqəmlər, əsasən, beynəlxalq hesabatlara əsaslandığından, bəzən milli statistika xidmətlərinin təqdim etdiyi müvafiq rəqəmlərlə müqayisədə müəyyən fərqlilik ortaya çıxa bilər. Bu tipli kitablarda belə halların ortadan qaldırılması, demək olar ki, mümkünsüzdür.

Kitabın Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə maraqlanan bütün təbəqələrdən oxucular üçün faydalı olacağı qənaətimdəyik.

**Elşən HACIZADƏ**

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti  
“Beynəlxalq İqtisadi Münasibətlər”  
kafedrasının professoru,  
iqtisad elmləri doktoru

**Elşən Rəsul oğlu BAĞIRZADƏ**

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti  
“Beynəlxalq İqtisadi Münasibətlər” kafedrasının  
müəllimi

# I BÖLMƏ

## ƏSAS KƏMİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTİNQİ

## 1.1. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTINGİ

### 1.1.1. Əhali sayı

Dünya iqtisadiyyatı texnoloji inkişaf baxımından çox ciddi mərhələlər qət etsə də, ölkələrin iqtisadi inkişafında, onların dünyadakı iqtisadi və siyasi statusunun müəyyən olunmasında sahib olduqları insan sayı hələ də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlayır.

Cədvəl 1-də BMT-nin və ayrı-ayrı ölkələrin milli statistika xidmətlərinin hesabatlarına əsaslanaraq, Azərbaycanın əhali sayı baxımından reytingi dünyanın 196 ölkəsinin əhatə edən qiymətləndirmə çərçivəsində təqdim edilmişdir. Cədvəl 1-dən göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 9 165 000 nəfər, başqa sözlə, dünya əhalisinin 0,13%-ni təşkil edən əhalisi ilə 196 ölkə arasında 89-cu sırada dayanır. Eyni zamanda, Azərbaycan bu göstəricisi ilə Rusiya, Ukrayna, Özbəkistan, Qazaxıstan və Belarus istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, Rusiya, Türkiyə, İran və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndədir.



**Cədvəl 1. 2010-cu ildə əhali sayına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                       | ƏHALİ (nəfər)    |
|-----------|-------------------------------|------------------|
|           | Dünya                         | 6 937 100 000    |
| 1         | Cin                           | 1 339 724 852    |
| 2         | Hindistan                     | 1 210 193 422    |
| 3         | ABŞ                           | 311 975 000      |
| 4         | İndoneziya                    | 237 556 363      |
| 5         | Braziliya                     | 190 732 694      |
| 6         | Pakistan                      | 176 912 000      |
| 7         | Nigeriya                      | 158 423 000      |
| 8         | Baqladeş                      | 151 077 000      |
| 9         | Rusiya                        | 142 905 200      |
| 10        | Yaponiya                      | 127 950 000      |
| 11        | Meksika                       | 112 336 538      |
| 12        | Filippin                      | 94 013 200       |
| 13        | Vietnam                       | 87 375 000       |
| 14        | Efiopiya                      | 82 101 998       |
| 15        | Almaniya                      | 81 751 602       |
| 16        | Misir                         | 80 658 000       |
| 17        | İran                          | 75 555 000       |
| 18        | Türkiyə                       | 73 722 988       |
| 19        | Tailand                       | 67 041 000       |
| 20        | Konqo Demokratik Respublikası | 65 966 000       |
| 29        | Ukrayna                       | 45 706 126       |
| 45        | Özbəkistan                    | 27 445 000       |
| 62        | Qazaxıstan                    | 16 518 000       |
| 85        | Belarus                       | 9 469 000        |
| <b>89</b> | <b>Azərbaycan</b>             | <b>9 165 000</b> |
| 100       | Tacikistan                    | 6 879 000        |
| 112       | Qırğızıstan                   | 5 435 273        |
| 116       | Türkmənistan                  | 5 042 000        |
| 121       | Gürcüstan                     | 4 436 400        |
| 129       | Moldova                       | 3 563 800        |
| 133       | Ermənistan                    | 3 263 600        |
| 134       | Litva                         | 3 221 200        |
| 141       | Latviya                       | 2 218 800        |
| 150       | Estoniya                      | 1 340 122        |
| 196       | Vatikan                       | 500              |

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

### **1.1.2. ÜDM istehsalı**

Cədvəl 2-də Dünya Bankının 188 ölkə üzrə yayınladığı nominal ÜDM göstəricilərinə əsaslanaraq, Azərbaycanın, ona qonşu olan ölkələrin və keçmiş SSRİ respublikalarının dünya ölkələri arasındakı reytingi təqdim olunmuşdur. Cədvəl 2-nin məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə istehsal etdiyi 51509 milyon ABŞ dolları həcmində ÜDM-i ilə dünyanın 188 ölkəsi arasında 71-ci sırada dayanmaqla, Rusiya, Qazaxıstan, Ukrayna və Belarus istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin, Rusiya, Türkiyə, İran və Qazaxıstan istisna olmaqla digər bütün qonşularından öndədir.

Cədvəl 3-də BVF-nin 2010-cu il üzrə 184 ölkə üzrə yayınladığı satınalma gücü paritetli ÜDM istehsalı göstəricilərinə əsaslanaraq da Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycanda 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli 90 790 milyon ABŞ dolları həcmində ÜDM istehsal olunmuş və ölkə bu göstərici üzrə də yuxarıda qeyd olunan mövqelərini qoruyub saxlamışdır.



**Cədvəl 2. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (milyon)  |
|-----------|-------------------|---------------|
|           | Dünya             | 63 048 823    |
| 1         | ABŞ               | 14 582 400    |
| 2         | Çin               | 5 878 629     |
| 3         | Yaponiya          | 5 497 813     |
| 4         | Almaniya          | 3 309 669     |
| 5         | Fransa            | 2 560 002     |
| 6         | Birləşmiş Krallıq | 2 246 079     |
| 7         | Braziliya         | 2 087 890     |
| 8         | İtaliya           | 2 051 412     |
| 9         | Hindistan         | 1 729 010     |
| 10        | Kanada            | 1 574 052     |
| 11        | Rusiya            | 1 479 819     |
| 12        | İspaniya          | 1 407 405     |
| 13        | Meksika           | 1 039 662     |
| 14        | Cənubi Koreya     | 1 014 483     |
| 15        | Avstraliya        | 924 843       |
| 16        | Niderland         | 783 413       |
| 17        | Türkiyə           | 735 264       |
| 18        | İndoneziya        | 706 558       |
| 19        | İsveçrə           | 523 772       |
| 20        | Polşa             | 468 585       |
| 29        | İran              | 331 015       |
| 51        | Qazaxıstan        | 142 987       |
| 52        | Ukrayna           | 137 929       |
| 69        | Belarus           | 54 713        |
| <b>71</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>51 509</b> |
| 81        | Özbəkistan        | 38 982        |
| 82        | Litva             | 36 306        |
| 91        | Latviya           | 24 010        |
| 96        | Türkmənistan      | 21 074        |
| 100       | Estoniya          | 18 674        |
| 118       | Gürcüstan         | 11 667        |
| 124       | Ermənistan        | 9 265         |
| 139       | Moldova           | 5 809         |
| 140       | Tacikistan        | 5 640         |
| 146       | Qırğızıstan       | 4 616         |
| 188       | Kiribati          | 151           |

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database. World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 3. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
|           | Dünya             | 74 264 080      |
| 1         | ABŞ               | 14 657 800      |
| 2         | Çin               | 10 085 708      |
| 3         | Hindistan         | 4 508 482       |
| 4         | Yaponiya          | 4 309 532       |
| 5         | Almaniya          | 2 940 434       |
| 6         | Rusiya            | 2 222 957       |
| 7         | Birləşmiş Krallıq | 2 172 768       |
| 8         | Braziliya         | 2 172 058       |
| 9         | Fransa            | 2 145 487       |
| 10        | İtaliya           | 1 773 547       |
| 11        | Meksika           | 1 567 470       |
| 12        | Cənubi Koreya     | 1 459 246       |
| 13        | İspaniya          | 1 368 642       |
| 14        | Kanada            | 1 330 272       |
| 15        | İndoneziya        | 1 029 884       |
| 16        | Türkiyə           | 960 511         |
| 17        | Avstraliya        | 882 362         |
| 18        | Tayvan            | 821 781         |
| 19        | İran              | 818 653         |
| 20        | Polşa             | 721 319         |
| 39        | Ukrayna           | 305 229         |
| 53        | Qazaxıstan        | 196 399         |
| 60        | Belarus           | 131 201         |
| <b>71</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>90 790</b>   |
| 75        | Özbəkistan        | 85 847          |
| 86        | Litva             | 56 586          |
| 97        | Türkmənistan      | 36 903          |
| 102       | Latviya           | 32 513          |
| 109       | Estoniya          | 24 689          |
| 117       | Gürcüstan         | 22 443          |
| 128       | Ermənistan        | 16 858          |
| 132       | Tacikistan        | 14 744          |
| 137       | Qırğızıstan       | 12 016          |
| 143       | Moldova           | 10 986          |
| 184       | Komoros           | 800             |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

### 1.1.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Cədvəl 4 və 5-də BVF-nin 183 ölkə üzrə yayınladığı adambaşına nominal və satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricilərinə əsaslanaraq Azərbaycanın dünyadakı mövqeyi təqdim edilmişdir.

Cədvəl 4-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycanda adambaşına nominal 6 008 ABŞ dolları məbləğində ÜDM istehsal olunmuş və ölkə bu göstərici üzrə dünyada 77-ci sırada dayanmışdır. Azərbaycan bu göstəriciyə görə Estoniya, Litva, Latviya, Rusiya və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin, Rusiya, Türkiyə və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndə dayanır. Göründüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə qonşu İranı üstələmişdir.

Cədvəl 5-də Azərbaycanın adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisi üzrə dünyadakı mövqeyinə diqqət yetirdikdə isə, 10 033 ABŞ dolları göstəricisi ilə 80-ci yerdə dayandığını görürük. Eyni zamanda, Azərbaycanın bu göstərici üzrə Estoniya, Litva, Rusiya, Latviya, Belarus və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş SSRİ respublikalarından, Rusiya, Türkiyə, Qazaxıstan və İran istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndə olduğu görünür.



**Cədvəl 4. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|----------------------------|---------------------|
|           | Dünya                      | 9 218               |
| 1         | Lüksemburq                 | 108 832             |
| 2         | Norveç                     | 84 444              |
| 3         | Qatar                      | 76 168              |
| 4         | İsveçrə                    | 67 246              |
| 5         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 59 717              |
| 6         | Danimarka                  | 56 147              |
| 7         | Avstraliya                 | 55 590              |
| 8         | İsveç                      | 48 875              |
| 9         | ABŞ                        | 47 284              |
| 10        | Niderland                  | 47 172              |
| 11        | Kanada                     | 46 215              |
| 12        | İrlandiya                  | 45 689              |
| 13        | Avstriya                   | 44 987              |
| 14        | Finlandiya                 | 44 489              |
| 15        | Sinqapur                   | 43 117              |
| 16        | Yaponiya                   | 42 820              |
| 17        | Belçika                    | 42 630              |
| 18        | Fransa                     | 41 019              |
| 19        | Almaniya                   | 40 631              |
| 20        | İslandiya                  | 39 026              |
| 42        | Estoniya                   | 14 836              |
| 51        | Litva                      | 11 044              |
| 54        | Latviya                    | 10 695              |
| 56        | Rusiya                     | 10 437              |
| 57        | Türkiyə                    | 10 399              |
| 63        | Qazaxıstan                 | 8 883               |
| <b>77</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>6 008</b>        |
| 79        | Belarus                    | 5 800               |
| 89        | İran                       | 4 741               |
| 99        | Türkmənistan               | 3 939               |
| 110       | Ukrayna                    | 3 000               |
| 118       | Ermənistan                 | 2 846               |
| 120       | Gürcüstan                  | 2 658               |
| 129       | Moldova                    | 1 630               |
| 134       | Özbəkistan                 | 1 380               |
| 149       | Qırğızıstan                | 864                 |
| 155       | Tacikistan                 | 741                 |
| 183       | Burundi                    | 180                 |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 5. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                       | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|-------------------------------|---------------------|
|           | Dünya                         | 10 886              |
| 1         | Qatar                         | 88 559              |
| 2         | Lüksemburq                    | 81 383              |
| 3         | Sinqapur                      | 56 522              |
| 4         | Norveç                        | 52 013              |
| 5         | Bruneý                        | 48 892              |
| 6         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri    | 48 821              |
| 7         | ABŞ                           | 47 284              |
| 8         | İsveçrə                       | 41 663              |
| 9         | Niderland                     | 40 765              |
| 10        | Avstraliya                    | 39 699              |
| 11        | Avstriya                      | 39 634              |
| 12        | Kanada                        | 39 057              |
| 13        | İrlandiya                     | 38 550              |
| 14        | İsveç                         | 38 031              |
| 15        | Küveyt                        | 37 849              |
| 16        | İslandiya                     | 36 621              |
| 17        | Danimarka                     | 36 450              |
| 18        | Belçika                       | 36 100              |
| 19        | Almaniya                      | 36 033              |
| 20        | Tayvan                        | 35 227              |
| 42        | Estoniya                      | 18 519              |
| 49        | Litva                         | 17 185              |
| 52        | Rusiya                        | 15 837              |
| 58        | Latviya                       | 14 460              |
| 62        | Belarus                       | 13 909              |
| 64        | Türkiyə                       | 13 464              |
| 66        | Qazaxıstan                    | 12 603              |
| 73        | İran                          | 10 865              |
| <b>80</b> | <b>Azərbaycan</b>             | <b>10 033</b>       |
| 101       | Türkmənistan                  | 6 785               |
| 102       | Ukrayna                       | 6 712               |
| 114       | Gürcüstan                     | 5 114               |
| 115       | Ermənistan                    | 5 110               |
| 131       | Moldova                       | 3 083               |
| 134       | Özbəkistan                    | 3 039               |
| 144       | Qırğızıstan                   | 2 248               |
| 149       | Tacikistan                    | 1 935               |
| 183       | Konqo Demokratik Respublikası | 328                 |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

#### **1.1.4. İxracat**

Ölkənin dünya iqtisadiyyatındakı rolunu təyin edən parametrlər arasında xarici ticarət parametrləri, xüsusilə də illik ixracat göstəricisi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Cədvəl 6-da ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin (CIA) hər il yayınladığı “The World Factbook” nəşri və milli statistika xidmətlərinin hesabatlarına əsaslanaraq, 2010-cu il üzrə dünyanın 194 ölkəsi arasında Azərbaycanın ixracat reytingi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları məbləğində illik ixracatı ilə dünyanın 194 ölkəsi arasında 64-cü sırada dayanır. Eyni zamanda, bu göstəricisi ilə Azərbaycan Rusiya, Qazaxıstan, Ukrayna və Belarus istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, Rusiya, Türkiyə, İran və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndədir.



**Cədvəl 6. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR             | İXRACAT (\$)          |
|-----------|---------------------|-----------------------|
|           | Dünya               | 14 920 000 000 000    |
| 1         | Çin                 | 1 506 000 000 000     |
| 2         | Almaniya            | 1 337 000 000 000     |
| 3         | ABŞ                 | 1 270 000 000 000     |
| 4         | Yaponiya            | 765 200 000 000       |
| 5         | Fransa              | 508 700 000 000       |
| 6         | Cənubi Koreya       | 466 300 000 000       |
| 7         | İtaliya             | 458 400 000 000       |
| 8         | Niderland           | 451 300 000 000       |
| 9         | Kanada              | 406 800 000 000       |
| 10        | Birləşmiş Krallıq   | 405 600 000 000       |
| 11        | Rusiya              | 376 700 000 000       |
| 12        | Sinqapur            | 351 200 000 000       |
| 13        | Meksika             | 303 000 000 000       |
| 14        | Belçika             | 279 200 000 000       |
| 15        | Tayvan              | 274 600 000 000       |
| 16        | İspaniya            | 268 300 000 000       |
| 17        | Hindistan           | 245 900 000 000       |
| 18        | Səudiyyə Ərəbistanı | 235 300 000 000       |
| 19        | İsveçrə             | 232 600 000 000       |
| 20        | Avstraliya          | 210 700 000 000       |
| 30        | Türkiyə             | 117 400 000 000       |
| 35        | İran                | 78 690 000 000        |
| 45        | Qazaxıstan          | 59 230 000 000        |
| 52        | Ukrayna             | 49 710 000 000        |
| 63        | Belarus             | 24 490 000 000        |
| <b>64</b> | <b>Azərbaycan</b>   | <b>21 300 000 000</b> |
| 67        | Litva               | 19 290 000 000        |
| 74        | Özbəkistan          | 13 130 000 000        |
| 79        | Estoniya            | 11 500 000 000        |
| 86        | Türkənistan         | 9 672 000 000         |
| 90        | Latviya             | 7 894 000 000         |
| 123       | Gürcüstan           | 2 290 000 000         |
| 132       | Qırğızıstan         | 1 682 000 000         |
| 136       | Moldova             | 1 450 000 000         |
| 141       | Taciksitan          | 1 318 000 000         |
| 150       | Ermənistan          | 846 000 000           |
| 194       | Nauru               | 64 000                |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

### 1.1.5 İdxalat

Ölkənin dünya iqtisadiyyatındakı yerini təyin edən xarici ticarət parametrlərindən biri də illik idxalat həcmidir. Cədvəl 7-də dünyanın 193 ölkəsi arasında Azərbaycanın bu göstərici üzrə reytingi verilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 6 600 000 000 ABŞ dolları illik idxalat göstəricisi ilə 193 ölkə arasında 105-ci sırada dayanır.



**Cədvəl 7. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si  | ÖLKƏLƏR           | IDXALAT (\$)         |
|------------|-------------------|----------------------|
|            | Dünya             | 14 920 000 000 000   |
| 1          | ABŞ               | 1 903 000 000 000    |
| 2          | Çin               | 1 307 000 000 000    |
| 3          | Almaniya          | 1 120 000 000 000    |
| 4          | Yaponiya          | 636 800 000 000      |
| 5          | Fransa            | 577 700 000 000      |
| 6          | Birləşmiş Krallıq | 546 500 000 000      |
| 7          | İtaliya           | 459 700 000 000      |
| 8          | Cənubi Koreya     | 417 900 000 000      |
| 9          | Niderland         | 408 400 000 000      |
| 10         | Kanada            | 406 400 000 000      |
| 11         | Hindistan         | 359 300 000 000      |
| 12         | İspaniya          | 324 600 000 000      |
| 13         | Sinqapur          | 315 600 000 000      |
| 14         | Meksika           | 306 000 000 000      |
| 15         | Belçika           | 281 700 000 000      |
| 16         | Tayvan            | 251 400 000 000      |
| 17         | Rusiya            | 237 300 000 000      |
| 18         | İsveçrə           | 220 400 000 000      |
| 19         | Avstraliya        | 200 400 000 000      |
| 20         | Braziliya         | 187 700 000 000      |
| 22         | Türkiyə           | 166 300 000 000      |
| 41         | İran              | 58 970 000 000       |
| 45         | Ukrayna           | 53 540 000 000       |
| 57         | Qazaxıstan        | 30 110 000 000       |
| 58         | Belarus           | 29 790 000 000       |
| 69         | Litva             | 20 340 000 000       |
| 85         | Estoniya          | 11 520 000 000       |
| 89         | Özbəkistan        | 9 440 000 000        |
| 92         | Latviya           | 9 153 000 000        |
| <b>105</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 600 000 000</b> |
| 115        | Türkənistan       | 4 888 000 000        |
| 117        | Gürcüstan         | 4 828 000 000        |
| 128        | Moldova           | 3 660 000 000        |
| 132        | Taciksitan        | 3 301 000 000        |
| 135        | Qırğızıstan       | 3 075 000 000        |
| 136        | Ermənistan        | 2 988 000 000        |
| 193        | Tuvalu            | 12 910 000           |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

## 1.2 AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ AVROPADAKI REYTINGİ

### 1.2.1. Əhali sayı

Cədvəl 8-də əhalisinin sayına görə Avropa İttifaqının 27 ölkəsi ilə müqayisədə Azərbaycanın mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəl 8-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan 9165000 nəfər əhalisi ilə bu göstərici üzrə Aİ-nin 13 ölkəsindən öndədir.



**Cədvəl 8. 2010-cu ildə əhali sayına görə  
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ƏHALİ (nəfər)    |
|-----------|-------------------|------------------|
| 1         | Almaniya          | 81 751 602       |
| 2         | Fransa            | 65 821 885       |
| 3         | Birləşmiş Krallıq | 62 435 709       |
| 4         | İtaliya           | 60 626 442       |
| 5         | İspaniya          | 46 148 605       |
| 6         | Polşa             | 38 186 860       |
| 7         | Rumuniya          | 21 413 815       |
| 8         | Niderland         | 16 688 800       |
| 9         | Belçika           | 10 918 405       |
| 10        | Yunanıstan        | 10 787 690       |
| 11        | Portuqaliya       | 10 636 979       |
| 12        | Çexiya            | 10 535 811       |
| 13        | Macarıstan        | 9 986 000        |
| 14        | İsveç             | 9 440 588        |
| <b>15</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>9 165 000</b> |
| 16        | Avstriya          | 8 404 252        |
| 17        | Bolqarıstan       | 7 364 570        |
| 18        | Danimarka         | 5 564 219        |
| 19        | Slovakiya         | 5 435 273        |
| 20        | Finlandiya        | 5 388 900        |
| 21        | İrlandiya         | 4 581 269        |
| 22        | Litva             | 3 221 200        |
| 23        | Latviya           | 2 218 800        |
| 24        | Sloveniya         | 2 052 740        |
| 25        | Estoniya          | 1 340 122        |
| 26        | Kipr              | 804 435          |
| 27        | Lüksemburq        | 502 100          |
| 28        | Malta             | 417 608          |

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatlari.

### 1.2.2. ÜDM istehsalı

Cədvəl 9 və 10-da nominal və satınala gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə 27 Aİ ölkəsi ilə müqayisədə Azərbaycanın mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 51 509 milyon ABŞ dolları həcmində nominal, 90 790 milyon ABŞ dolları həcmində isə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Aİ-nin 7 ölkəsindən daha böyük iqtisadiyyata malikdir.

**Cədvəl 9. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
| 1         | Almaniya          | 3 309 669       |
| 2         | Fransa            | 2 560 002       |
| 3         | Birləşmiş Krallıq | 2 246 079       |
| 4         | İtaliya           | 2 051 412       |
| 5         | İspaniya          | 1 407 405       |
| 6         | Niderland         | 783 413         |
| 7         | Polşa             | 468 585         |
| 8         | Belçika           | 467 472         |
| 9         | İsveç             | 458 004         |
| 10        | Avstriya          | 376 162         |
| 11        | Danimarka         | 310 405         |
| 12        | Yunanıstan        | 304 865         |
| 13        | Finlandiya        | 238 801         |
| 14        | Portuqaliya       | 228 538         |
| 15        | İrlandiya         | 203 892         |
| 16        | Cexiya            | 192 152         |
| 17        | Rumuniya          | 161 624         |
| 18        | Macarıstan        | 130 419         |
| 19        | Slovakiya         | 89 034          |
| 20        | Lüksemburq        | 55 096          |
| <b>21</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>51 509</b>   |
| 22        | Sloveniya         | 47 763          |
| 23        | Bolqarıstan       | 47 714          |
| 24        | Litva             | 36 306          |
| 25        | Kipr              | 25 039          |
| 26        | Latviya           | 24 010          |
| 27        | Estoniya          | 18 674          |
| 28        | Malta             | 7 987           |

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database. World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 10. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
| 1         | Almaniya          | 2 940 434       |
| 2         | Birləşmiş Krallıq | 2 172 768       |
| 3         | Fransa            | 2 145 487       |
| 4         | İtaliya           | 1 773 547       |
| 5         | İspaniya          | 1 368 642       |
| 6         | Polşa             | 721 319         |
| 7         | Niderland         | 676 895         |
| 8         | Belçika           | 394 346         |
| 9         | İsveç             | 354 716         |
| 10        | Avstriya          | 332 005         |
| 11        | Yunanıstan        | 318 082         |
| 12        | Çexiya            | 261 294         |
| 13        | Rumuniya          | 254 160         |
| 14        | Portuqaliya       | 247 037         |
| 15        | Danimarka         | 201 739         |
| 16        | Macarıstan        | 187 627         |
| 17        | Finlandiya        | 185 979         |
| 18        | İrlandiya         | 172 345         |
| 19        | Slovakiya         | 120 166         |
| 20        | Bolqarıstan       | 96 778          |
| <b>21</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>90 790</b>   |
| 22        | Litva             | 56 586          |
| 23        | Sloveniya         | 56 578          |
| 24        | Lüksemburq        | 41 091          |
| 25        | Latviya           | 32 513          |
| 26        | Estoniya          | 24 689          |
| 27        | Kipr              | 23 190          |
| 28        | Malta             | 10 405          |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

### 1.2.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Nəzərə alsaq ki, dünyanın əksər inkişaf etmiş ölkələri Avropada yerləşir, onda Azərbaycanın adambaşına ÜDM göstəricisi üzrə bu ölkələr arasında öncül yerlərdən birini tutmasından danışmaq hələ tezdir. Ancaq Cədvəl 11 və 12-də təqdim edilən məlumatların təhlili əsasında onu qeyd edə bilərik ki, Azərbaycan həm nominal və həm də satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM göstəricisində Aİ üçün minimum hesab olunan Rumıniya və Bolqarıstanın səviyyəsinə artıq çox yaxınlaşmışdır və mövcud iqtisadi artım tempi davamlılığı ilə bu səviyyə 1-2 il ərzində aşılacaqdır.

**Cədvəl 11. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ADAMBASINA ÜDM (milyon \$) |
|-----------|-------------------|----------------------------|
| 1         | Lüksemburq        | 108 832                    |
| 2         | Danimarka         | 56 147                     |
| 3         | İsveç             | 48 875                     |
| 4         | Niderland         | 47 172                     |
| 5         | İrlandiya         | 45 689                     |
| 6         | Avstriya          | 44 987                     |
| 7         | Finlandiya        | 44 489                     |
| 8         | Belçika           | 42 630                     |
| 9         | Fransa            | 41 019                     |
| 10        | Almaniya          | 40 631                     |
| 11        | Birləşmiş Krallıq | 36 120                     |
| 12        | İtaliya           | 34 059                     |
| 13        | İspaniya          | 30 639                     |
| 14        | Kipr              | 28 237                     |
| 15        | Yunanıstan        | 27 302                     |
| 16        | Sloveniya         | 23 706                     |
| 17        | Portuqaliya       | 21 559                     |
| 18        | Malta             | 19 746                     |
| 19        | Cexiya            | 18 288                     |
| 20        | Slovakiya         | 16 104                     |
| 21        | Estoniya          | 14 836                     |
| 22        | Macarıstan        | 12 879                     |
| 23        | Polsa             | 12 300                     |
| 24        | Litva             | 11 044                     |
| 25        | Latviya           | 10 695                     |
| 26        | Rumıniya          | 7 542                      |
| 27        | Bolqarıstan       | 6 334                      |
| 28        | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 008</b>               |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 12. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli  
ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| <b>SIRA N-si</b> | <b>ÖLKƏLƏR</b>    | <b>ADAMBAŞINA ÜDM (milyon \$)</b> |
|------------------|-------------------|-----------------------------------|
| 1                | Lüksemburq        | 81 383                            |
| 2                | Niderland         | 40 765                            |
| 3                | Avstriya          | 39 634                            |
| 4                | İrlandiya         | 38 550                            |
| 5                | İsveç             | 38 031                            |
| 6                | Danimarka         | 36 450                            |
| 7                | Belçika           | 36 100                            |
| 8                | Almaniya          | 36 033                            |
| 9                | Birləşmiş Krallıq | 34 920                            |
| 10               | Finlandiya        | 34 585                            |
| 11               | Fransa            | 34 077                            |
| 12               | İspaniya          | 29 742                            |
| 13               | İtaliya           | 29 392                            |
| 14               | Yunanıstan        | 28 434                            |
| 15               | Kipr              | 28 256                            |
| 16               | Sloveniya         | 28 030                            |
| 17               | Çexiya            | 24 869                            |
| 18               | Malta             | 24 792                            |
| 19               | Portuqaliya       | 23 223                            |
| 20               | Slovakiya         | 22 129                            |
| 21               | Polşa             | 18 936                            |
| 22               | Macarıstan        | 18 738                            |
| 23               | Estoniya          | 18 519                            |
| 24               | Litva             | 17 185                            |
| 25               | Latviya           | 14 460                            |
| 26               | Bolqarıstan       | 12 851                            |
| 26               | Rumuniya          | 11 860                            |
| <b>28</b>        | <b>Azərbaycan</b> | <b>10 033</b>                     |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

### 1.2.4. İxracat

Cədvəl 13-ə diqqət yetirdikdə görürük ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları həcmində illik ixracat göstəricisi ilə 27 Aİ ölkəsinin, Yunanıstan və Bolqarıstan da daxil olmaqla, 8-dən öndədir.

**Cədvəl 13. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | IXRACAT (milyon \$)   |
|-----------|-------------------|-----------------------|
| 1         | Almaniya          | 1 337 000 000 000     |
| 2         | Fransa            | 508 700 000 000       |
| 3         | İtaliya           | 458 400 000 000       |
| 4         | Niderland         | 451 300 000 000       |
| 5         | Birləşmiş Krallıq | 405 600 000 000       |
| 6         | Belçika           | 279 200 000 000       |
| 7         | İspaniya          | 268 300 000 000       |
| 8         | İsveç             | 162 600 000 000       |
| 9         | Polşa             | 160 800 000 000       |
| 10        | Avstriya          | 157 400 000 000       |
| 11        | Çexiya            | 116 500 000 000       |
| 12        | İrlandiya         | 115 700 000 000       |
| 13        | Danimarka         | 99 370 000 000        |
| 14        | Macarıstan        | 93 740 000 000        |
| 15        | Finlandiya        | 73 530 000 000        |
| 16        | Slovakiya         | 64 180 000 000        |
| 17        | Rumuniya          | 51 910 000 000        |
| 18        | Portuqaliya       | 46 270 000 000        |
| 19        | Sloveniya         | 24 970 000 000        |
| <b>20</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>21 300 000 000</b> |
| 21        | Yunanıstan        | 21 140 000 000        |
| 22        | Bolqarıstan       | 19 330 000 000        |
| 23        | Litva             | 19 290 000 000        |
| 24        | Lüksemburq        | 17 820 000 000        |
| 25        | Estoniya          | 11 500 000 000        |
| 26        | Latviya           | 7 894 000 000         |
| 27        | Malta             | 2 954 000 000         |
| 28        | Kipr              | 2 232 000 000         |

Mənbə: CIA, *The World Factbook 2011* və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

### 1.2.5. İdxalat

Cədvəl 14-dən göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 6600000000 ABŞ dolları həcmində illik idxalat göstəricisi ilə Avropa İttifaqı ölkələrindən yalnız Maltanı üstələyir.

**Cədvəl 14. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Avropa ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | IDXALAT (\$)         |
|-----------|-------------------|----------------------|
| 1         | Almaniya          | 1 120 000 000 000    |
| 2         | Fransa            | 577 700 000 000      |
| 3         | Birləşmiş Krallıq | 546 500 000 000      |
| 4         | İtaliya           | 459 700 000 000      |
| 5         | Niderland         | 408 400 000 000      |
| 6         | İspaniya          | 324 600 000 000      |
| 7         | Belçika           | 281 700 000 000      |
| 8         | Polşa             | 167 400 000 000      |
| 9         | İsveç             | 158 600 000 000      |
| 10        | Avstriya          | 156 000 000 000      |
| 11        | Çexiya            | 109 200 000 000      |
| 12        | Danimarka         | 90 830 000 000       |
| 13        | Macarıstan        | 87 440 000 000       |
| 14        | İrlandiya         | 70 360 000 000       |
| 15        | Finlandiya        | 69 110 000 000       |
| 16        | Portuqaliya       | 68 220 000 000       |
| 17        | Slovakiya         | 62 430 000 000       |
| 18        | Rumuniya          | 59 840 000 000       |
| 19        | Yunanıstan        | 44 900 000 000       |
| 20        | Sloveniya         | 25 960 000 000       |
| 21        | Lüksemburq        | 23 670 000 000       |
| 22        | Bolqarıstan       | 22 780 000 000       |
| 23        | Litva             | 20 340 000 000       |
| 24        | Estoniya          | 11 520 000 000       |
| 25        | Latviya           | 9 153 000 000        |
| 26        | Kipr              | 7 962 000 000        |
| <b>27</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 600 000 000</b> |
| 28        | Malta             | 4 074 000 000        |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

### 1.3. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ MDB-dəki REYTINGİ

#### 1.3.1. Əhali sayı

Cədvəl 15-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 9165000 nəfərlik əhali göstəricisi ilə Tacikistan, Qırğızıstan, Moldova və Ermənistanı üstələməklə, MDB-də 5-ci ölkədir.

**Cədvəl 15. 2010-cu ildə əhali sayına görə  
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ƏHALİ (nəfər)    |
|-----------|-------------------|------------------|
| 1         | Rusiya            | 142 905 200      |
| 2         | Ukrayna           | 45 706 126       |
| 3         | Qazaxıstan        | 16 518 000       |
| 4         | Belarus           | 9 469 000        |
| <b>5</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>9 165 000</b> |
| 6         | Taciksistan       | 6 879 000        |
| 7         | Qırğızıstan       | 5 435 273        |
| 8         | Moldova           | 3 563 800        |
| 9         | Ermənistan        | 3 263 600        |

*Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatlari.*



### 1.3.2. ÜDM istehsalı

Azərbaycan ÜDM istehsalına görə də 2010-cu ildə MDB-nin 5-ci böyük iqtisadiyyatıdır. Cədvəl 16 və 17-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan bu göstəricisi ilə Ermənistan, Moldova, Tacikistan və Qırğızıstanı üstələyir.

**Cədvəl 16. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytinqi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
| 1         | Rusiya            | 1 479 819       |
| 2         | Qazaxıstan        | 142 987         |
| 3         | Ukrayna           | 137 929         |
| 4         | Belarus           | 54 713          |
| <b>5</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>51 509</b>   |
| 6         | Ermənistan        | 9 265           |
| 7         | Moldova           | 5 809           |
| 8         | Tacikistan        | 5 640           |
| 9         | Qırğızıstan       | 4 616           |

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011.



**Cədvəl 17. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
| 1         | Rusiya            | 2 222 957       |
| 2         | Ukrayna           | 305 229         |
| 3         | Qazaxıstan        | 196 399         |
| 4         | Belarus           | 131 201         |
| <b>5</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>90 790</b>   |
| 6         | Ermənistan        | 16 858          |
| 7         | Tacikistan        | 14 744          |
| 8         | Qırğızıstan       | 12 016          |
| 9         | Moldova           | 10 986          |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

### 1.3.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Azərbaycan adambaşına ÜDM göstərisinə görə MDB ölkələri arasında daha yüksək mövqedədir. Belə ki, Cədvəl 18-də təqdim olunduğu kimi Azərbaycan 2010-cu ildə adambaşına düşən nominal 6008 ABŞ dolları məbləğində ÜDM istehsalı ilə MDB-də Rusiya və Qazaxıstandan sonra üçüncü sırada, satınalma gücü paritetli adambaşına düşən 10033 ABŞ dolları məbləğində ÜDM istehsalı göstəricisinə görə isə Cədvəl 19-da təqdim olunduğu kimi Rusiya, Belarus və Qazaxıstandan sonra 4-cü sıradadır.

**Cədvəl 18. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|-------------------|---------------------|
| 1         | Rusiya            | 10 437              |
| 2         | Qazaxıstan        | 8 883               |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 008</b>        |
| 4         | Belarus           | 5 800               |
| 5         | Ukrayna           | 3 000               |
| 6         | Ermənistan        | 2 846               |
| 7         | Moldova           | 1 630               |
| 8         | Qırğızıstan       | 864                 |
| 9         | Tacikistan        | 741                 |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 19. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü  
paritetli ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|-------------------|---------------------|
| 1         | Rusiya            | 15 837              |
| 2         | Belarus           | 13 909              |
| 3         | Qazaxıstan        | 12 603              |
| <b>4</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>10 033</b>       |
| 5         | Ukrayna           | 6 712               |
| 6         | Ermənistan        | 5 110               |
| 7         | Moldova           | 3 083               |
| 8         | Qırğızıstan       | 2 248               |
| 9         | Tacikistan        | 1 935               |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

#### 1.3.4. İxracat

Cədvəl 20-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları məbləğində illik ixracat göstəricisi ilə MDB-də 5-ci sıradadır. Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi Azərbaycan bu göstəricisi ilə özündən sonra gələn ölkələrdən - Qırğızıstan, Moldova, Tacikistan və Ermənistandan xeyli öndədir.

**Cədvəl 20. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | İXRACAT (\$)          |
|-----------|-------------------|-----------------------|
| 1         | Rusiya            | 376 700 000 000       |
| 2         | Qazaxıstan        | 59 230 000 000        |
| 3         | Ukrayna           | 49 710 000 000        |
| 4         | Belarus           | 24 490 000 000        |
| <b>5</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>21 300 000 000</b> |
| 6         | Qırğızıstan       | 1 682 000 000         |
| 7         | Moldova           | 1 450 000 000         |
| 8         | Taciksitan        | 1 318 000 000         |
| 9         | Ermənistan        | 846 000 000           |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

### 1.3.5. İdxalat

İllik idxalat göstəricisinə görə də Azərbaycan MDB-də 5-ci sırada dayanır. Cədvəl 21-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycanın 6600000000 ABŞ dolları həcmində illik idxalat göstəricisi MDB ölkələri arasında Moldova, Tacikistan, Qırğızistan və Ermənistanın müvafiq göstəricisindən təxminən 2 dəfə çoxdur.

**Cədvəl 21. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın MDB ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | IDXALAT (\$)         |
|-----------|-------------------|----------------------|
| 1         | Rusiya            | 237 300 000 000      |
| 2         | Ukrayna           | 53 540 000 000       |
| 3         | Qazaxıstan        | 30 110 000 000       |
| 4         | Belarus           | 29 790 000 000       |
| <b>5</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 600 000 000</b> |
| 6         | Moldova           | 3 660 000 000        |
| 7         | Taciksitan        | 3 301 000 000        |
| 8         | Qırğızistan       | 3 075 000 000        |
| 9         | Ermənistan        | 2 988 000 000        |

*Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları*



## 1.4. AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ İSLAM DÜNYASINDAKİ REYTINGİ

### 1.4.1. Əhali sayı

Cədvəl 22-də İKT-yə üzv olan 57 islam ölkəsinin əhali sayı göstəricisinə görə reytingi təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan 9165000 nəfər əhalisi ilə 57 islam ölkəsi arasında 31-ci yerdə dayanır.

**Cədvəl 22. 2010-cu ildə əhali sayına görə  
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                           | ƏHALİ (nəfər) |
|-----------|-----------------------------------|---------------|
|           | İslam Konfrası Təşkilatı ölkələri | 1 600 000 000 |
| 1         | İndoneziya                        | 237 556 363   |
| 2         | Pakistan                          | 176 912 000   |
| 3         | Nigeriya                          | 158 423 000   |
| 4         | Baqladəş                          | 151 077 000   |
| 5         | Misir                             | 80 658 000    |
| 6         | İran                              | 75 555 000    |
| 7         | Türkiyə                           | 73 722 988    |
| 8         | Sudan                             | 39 154 490    |
| 9         | Əlcəzair                          | 36 300 000    |
| 10        | Mərakeş                           | 32 229 000    |
| 11        | Uqanda                            | 31 800 000    |
| 12        | İraq                              | 31 672 000    |
| 13        | Əfqanıstan                        | 31 412 000    |
| 14        | Malaziya                          | 27 565 821    |
| 15        | Özbəkistan                        | 27 445 000    |
| 16        | Səudiyyə Ərəbistanı               | 27 136 977    |
| 17        | Suriya                            | 23 695 000    |
| 18        | Yəmən                             | 22 492 035    |
| 19        | Mozambik                          | 22 416 881    |
| 20        | Kotdivuar                         | 19 738 000    |
| 21        | Kamerun                           | 19 406 100    |
| 22        | Qazaxıstan                        | 16 518 000    |
| 23        | Burkina Faso                      | 15 730 977    |

|           |                            |                  |
|-----------|----------------------------|------------------|
| 24        | Niger                      | 15 730 754       |
| 25        | Mali                       | 14 517 176       |
| 26        | Seneqal                    | 12 434 000       |
| 27        | Çad                        | 11 227 000       |
| 28        | Tunis                      | 10 549 100       |
| 29        | Qvineya                    | 9 982 000        |
| 30        | Somali                     | 9 331 000        |
| <b>31</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>9 165 000</b> |
| 32        | Benin                      | 8 778 646        |
| 33        | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 8 264 070        |
| 34        | Tacikistan                 | 6 879 000        |
| 35        | Liviya                     | 6 355 000        |
| 36        | İordaniya                  | 6 187 000        |
| 37        | Toqo                       | 6 028 000        |
| 38        | Sierra Leon                | 5 868 000        |
| 39        | Qırğızıstan                | 5 435 273        |
| 40        | Türkmənistan               | 5 042 000        |
| 41        | Fələstin                   | 4 260 636        |
| 42        | Livan                      | 4 228 000        |
| 43        | Mavritaniya                | 3 460 000        |
| 44        | Albaniya                   | 3 195 000        |
| 45        | Küveyt                     | 2 737 000        |
| 46        | Oman                       | 2 694 094        |
| 47        | Qambiya                    | 1 728 000        |
| 48        | Qatar                      | 1 696 563        |
| 49        | Qvineya Bisau              | 1 515 000        |
| 50        | Qabon                      | 1 505 000        |
| 51        | Bəhreyn                    | 1 262 000        |
| 52        | Cibuti                     | 889 000          |
| 53        | Qayana                     | 784 894          |
| 54        | Komor Adaları              | 735 000          |
| 55        | Surinam                    | 525 000          |
| 56        | Bruneý                     | 399 000          |
| 57        | Maldivlər                  | 317 280          |

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.

### 1.4.2. ÜDM istehsalı

Azərbaycan əhalisinin sayına görə İslam Dünyası ölkələri arasında 31-ci yeri tutmasına baxmayaraq, ÜDM istehsalına görə, başqa sözlə iqtisadiyyatının böyüklüyünə görə bu ölkələr arasında 20-ci sıradadır. Cədvəl 23 və 24-dən göründüyü kimi, həm nominal, həm də satınalma gücü paritetli ÜDM istehsalına görə İKT üzv olan 57 ölkənin 37-dən öndədir. Hətta Azərbaycandan öndə olan bəzi Ərəb ölkələrində baş verən son ictimai-siyasi prosesləri nəzərə alsaq, qarşıdakı bir neçə ildə Azərbaycanın bu siyahıda ən az üç pillə irəliləmə potensialı olduğunu da qeyd etmək mümkündür.

**Cədvəl 23. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                            | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|------------------------------------|-----------------|
|           | İslam Konfransı Təşkilatı ölkələri | 4 813 500       |
| 1         | Türkiyə                            | 735 264         |
| 2         | İndoneziya                         | 706 558         |
| 3         | Səudiyyə Ərəbistanı                | 375 766         |
| 4         | İran                               | 331 015         |
| 5         | Malaziya                           | 237 804         |
| 6         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri         | 230 252         |
| 7         | Misir                              | 218 912         |
| 8         | Nigeriya                           | 193 669         |
| 9         | Pakistan                           | 174 799         |
| 10        | Əlcəzair                           | 159 426         |
| 11        | Küveyt                             | 148 024         |
| 12        | Qazaxıstan                         | 142 987         |
| 13        | Banqladeş                          | 100 076         |
| 14        | Qatar                              | 98 313          |
| 15        | Mərakeş                            | 91 196          |
| 16        | İraq                               | 82 150          |
| 17        | Liviya                             | 62 360          |
| 18        | Sudan                              | 62 046          |
| 19        | Suriya                             | 59 103          |
| <b>20</b> | <b>Azərbaycan</b>                  | <b>51 509</b>   |
| 21        | Oman                               | 46 114          |

|    |               |        |
|----|---------------|--------|
| 22 | Tunis         | 44 290 |
| 23 | Livan         | 39 155 |
| 24 | Özbəkistan    | 38 982 |
| 25 | İordaniya     | 27 574 |
| 26 | Yəmən         | 26 365 |
| 27 | Kotdevuar     | 22 780 |
| 28 | Kamerun       | 22 394 |
| 29 | Türkmənistan  | 21 074 |
| 30 | Bəhreyn       | 21 595 |
| 31 | Uqanda        | 17 011 |
| 32 | Qabon         | 13 011 |
| 33 | Senegal       | 12 954 |
| 34 | Albaniya      | 11 786 |
| 35 | Əfqanıstan    | 11 757 |
| 36 | Bruney        | 10 732 |
| 37 | Mozambik      | 9 586  |
| 38 | Mali          | 9 251  |
| 39 | Burkina Faso  | 8 820  |
| 40 | Çad           | 7 588  |
| 41 | Benin         | 6 633  |
| 42 | Fələstin      | 5 728  |
| 43 | Tacikistan    | 5 640  |
| 44 | Niger         | 5 549  |
| 45 | Qırğızıstan   | 4 616  |
| 46 | Qvineya       | 4 511  |
| 47 | Mavritaniya   | 3 636  |
| 48 | Surinam       | 3 252  |
| 49 | Toqo          | 3 153  |
| 50 | Somali        | 2 372  |
| 51 | Qayana        | 2 222  |
| 52 | Sierra Leon   | 1 905  |
| 53 | Maldivlər     | 1 480  |
| 54 | Cibuti        | 1 049  |
| 55 | Qvineya Bisau | 879    |
| 56 | Qambiya       | 807    |
| 57 | Komor Adaları | 541    |

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011, CIA, The World Factbook 2011

**Cədvəl 24. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | ÜDM (milyon \$) |
|-----------|----------------------------|-----------------|
| 1         | İndoneziya                 | 1 029 884       |
| 2         | Türkiyə                    | 960 511         |
| 3         | İran                       | 818 653         |
| 4         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 621 993         |
| 5         | Misir                      | 497 781         |
| 6         | Pakistan                   | 464 897         |
| 7         | Malaziya                   | 414 428         |
| 8         | Nigeriya                   | 377 949         |
| 9         | Baqladək                   | 258 608         |
| 10        | Əlcəzir                    | 251 117         |
| 11        | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 246 799         |
| 12        | Qazaxıstan                 | 196 399         |
| 13        | Mərakeş                    | 151 432         |
| 14        | Qatar                      | 150 550         |
| 15        | Küveyt                     | 136 495         |
| 16        | İraq                       | 113 366         |
| 17        | Suriya                     | 107 398         |
| 18        | Sudan                      | 99 999          |
| 19        | Tunis                      | 99 995          |
| 20        | Azərbaycan                 | 90 790          |
| 21        | Liviya                     | 90 571          |
| 22        | Özbəkistan                 | 85 847          |
| 23        | Oman                       | 75 837          |
| 24        | Yəmən                      | 63 395          |
| 25        | Livan                      | 59 367          |
| 26        | Kamerun                    | 44 327          |
| 27        | Uqanda                     | 42 153          |
| 28        | Kotdevuar                  | 37 020          |
| 29        | Türkmənistan               | 36 903          |
| 30        | İordaniya                  | 34 528          |
| 31        | Bəhreyn                    | 29 712          |
| 32        | Əfqanıstan                 | 27 361          |
| 33        | Seneqal                    | 23 882          |
| 34        | Albaniya                   | 23 864          |
| 35        | Qabon                      | 22 478          |
| 36        | Mozambik                   | 21 809          |
| 37        | Bruneı                     | 20 382          |
| 38        | Burkina Faso               | 19 992          |

|    |               |        |
|----|---------------|--------|
| 39 | Çad           | 17 359 |
| 40 | Mali          | 16 772 |
| 41 | Tacikistan    | 14 744 |
| 42 | Benin         | 13 993 |
| 43 | Qırğızıstan   | 12 016 |
| 44 | Fələstin      | 11 950 |
| 45 | Niger         | 11 051 |
| 46 | Qvineya       | 10 807 |
| 47 | Mavritaniya   | 6 655  |
| 48 | Toqo          | 5 974  |
| 49 | Somali        | 5 896  |
| 50 | Qayana        | 5 379  |
| 51 | Sierra Leon   | 4 720  |
| 52 | Surinam       | 4 711  |
| 53 | Qambiya       | 3 494  |
| 54 | Maldivlər     | 2 734  |
| 55 | Cibuti        | 2 105  |
| 56 | Qvineya Bisau | 1 784  |
| 57 | Komor Adaları | 800    |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

### 1.4.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Azərbaycan adambaşına ÜDM istehsalına görə İslam Dünyasında daha irəli mövqedədir. Cədvəl 25 və 26-da təqdim olunduğu kimi 2010-cu ildə Azərbaycan həm nominal, həm də satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM istehsalına görə İslam Konfransı Təşkilatına üzv 57 ölkə arasında 15-ci sıradadır. Eyni zamanda Azərbaycanda nominal adambaşına ÜDM istehsalı İslam Dünyasındakı orta səviyyədən də təxminən 2 dəfə yüksəkdir.

#### Cədvəl 25. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                            | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|------------------------------------|---------------------|
|           | İslam Konfransı Təşkilatı ölkələri | 3 008               |
| 1         | Qatar                              | 76 168              |
| 2         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri         | 59 717              |
| 3         | Küveyt                             | 36 412              |
| 4         | Bruney                             | 31 239              |
| 5         | Bəhreyn                            | 20 475              |
| 6         | Oman                               | 18 657              |
| 7         | Səudiyyə Ərəbistanı                | 16 996              |
| 8         | Liviya                             | 11 314              |

|    |               |        |
|----|---------------|--------|
| 9  | Türkiyə       | 10 399 |
| 10 | Livan         | 10 044 |
| 11 | Qazaxıstan    | 8 883  |
| 12 | Qabon         | 8 724  |
| 13 | Malaziya      | 8 423  |
| 14 | Surinam       | 6 975  |
| 15 | Azərbaycan    | 6 008  |
| 16 | Maldivlər     | 5 841  |
| 17 | İran          | 4 741  |
| 18 | İordaniya     | 4 500  |
| 19 | Əlcəzair      | 4 435  |
| 20 | Tunis         | 4 200  |
| 21 | Türkmənistan  | 3 939  |
| 22 | Albaniya      | 3 677  |
| 23 | Mərakeş       | 3 249  |
| 24 | İndoneziya    | 3 015  |
| 25 | Suriya        | 2 877  |
| 26 | Qayana        | 2 868  |
| 27 | Misir         | 2 789  |
| 28 | İraq          | 2 564  |
| 29 | Sudan         | 1 705  |
| 30 | Fələstin      | 1 502  |
| 31 | Nigeriya      | 1 389  |
| 32 | Cibuti        | 1 383  |
| 33 | Özbəkistan    | 1 380  |
| 34 | Yəmən         | 1 282  |
| 35 | Mavritaniya   | 1 195  |
| 36 | Kamerun       | 1 101  |
| 37 | Pakistan      | 1 050  |
| 38 | Kotdevuar     | 1 036  |
| 39 | Senegal       | 981    |
| 40 | Qırğızıstan   | 864    |
| 41 | Komor Adaları | 802    |
| 42 | Çad           | 768    |
| 43 | Tacikistan    | 741    |
| 44 | Mali          | 692    |
| 45 | Benin         | 689    |
| 46 | Banqladeş     | 638    |
| 47 | Qambiya       | 617    |
| 48 | Burkina Faso  | 598    |
| 49 | Əfqanıstan    | 517    |
| 50 | Qvineya Bisau | 509    |
| 51 | Uqanda        | 501    |
| 52 | Toqo          | 459    |
| 53 | Mozambik      | 458    |
| 54 | Qvineya       | 448    |
| 55 | Niger         | 381    |
| 56 | Sierra Leon   | 326    |
| 57 | Somali        | 200    |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 26. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü  
paritetli ÜDM gösəricisinə görə  
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|----------------------------|---------------------|
| 1         | Qatar                      | 88 559              |
| 2         | Bruney                     | 48 892              |
| 3         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 48 821              |
| 4         | Küveyt                     | 37 849              |
| 5         | Bəhreyn                    | 26 852              |
| 6         | Oman                       | 25 439              |
| 7         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 23 826              |
| 8         | Livan                      | 15 193              |
| 9         | Qabon                      | 15 021              |
| 10        | Malaziya                   | 14 670              |
| 11        | Liviya                     | 13 805              |
| 12        | Türkiyə                    | 13 464              |
| 13        | Qazaxıstan                 | 12 603              |
| 14        | İran                       | 10 865              |
| <b>15</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>10,033</b>       |
| 16        | Tunis                      | 9 483               |
| 17        | Surinam                    | 8 924               |
| 18        | Maldivlər                  | 8 541               |
| 19        | Albaniya                   | 7 453               |
| 20        | Qayana                     | 6 964               |
| 21        | Əlcəzair                   | 6 950               |
| 22        | Türkmənistan               | 6 785               |
| 23        | Misir                      | 6 354               |
| 24        | İordaniya                  | 5 644               |
| 25        | Suriya                     | 5 208               |
| 26        | Mərakeş                    | 4 754               |
| 27        | İndoneziya                 | 4 394               |
| 28        | İraq                       | 3 538               |
| 29        | Özbəkistan                 | 3 039               |
| 30        | Fələstin                   | 2 900               |
| 31        | Pakistan                   | 2 791               |
| 32        | Yəmən                      | 2 598               |
| 33        | Cibuti                     | 2 555               |
| 34        | Sudan                      | 2 492               |
| 35        | Nigeriya                   | 2 422               |
| 36        | Qırğızıstan                | 2 248               |
| 37        | Kamerun                    | 2 170               |
| 38        | Mavritaniya                | 2 093               |
| 39        | Qambiya                    | 2 018               |

|    |               |       |
|----|---------------|-------|
| 40 | Tacikistan    | 1 935 |
| 41 | Seneqal       | 1 819 |
| 42 | Çad           | 1 698 |
| 43 | Kotdevuar     | 1 681 |
| 44 | Banqladeş     | 1 572 |
| 45 | Benin         | 1 451 |
| 46 | Burkino Faso  | 1 360 |
| 47 | Mali          | 1 252 |
| 48 | Uqanda        | 1 241 |
| 49 | Komor Adaları | 1 202 |
| 50 | Qvineya Bisau | 1 084 |
| 51 | Qvineya       | 1 046 |
| 52 | Mozambik      | 1 010 |
| 53 | Əfqanıstan    | 907   |
| 54 | Toqo          | 858   |
| 55 | Sierra Leon   | 807   |
| 56 | Niger         | 755   |
| 57 | Somali        | 600   |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

#### 1.4.4. İxracat

Cədvəl 27-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə 21300000000 ABŞ dolları həcmində illik ixracat göstəricisi ilə 40 islam ölkəsini geridə qoyaraq, İslam Dünyasında 17-ci sırada dayanmışdır.

**Cədvəl 27. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | İXRACAT (\$)    |
|-----------|----------------------------|-----------------|
| 1         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 235 300 000 000 |
| 2         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 195 800 000 000 |
| 3         | Malaziya                   | 192 800 000 000 |
| 4         | İndoneziya                 | 146 300 000 000 |
| 5         | Türkiyə                    | 135 400 000 000 |
| 6         | İran                       | 78 690 000 000  |
| 7         | Nigeriya                   | 76 330 000 000  |
| 8         | Küveyt                     | 65 030 000 000  |
| 9         | Qazaxıstan                 | 59 230 000 000  |
| 10        | Qatar                      | 57 820 000 000  |
| 11        | Əlcəzair                   | 52 660 000 000  |
| 12        | İraq                       | 49 100 000 000  |
| 13        | Liviya                     | 44 890 000 000  |
| 14        | Oman                       | 36 120 000 000  |
| 15        | Pakistan                   | 27 800 000 000  |

|           |                   |                       |
|-----------|-------------------|-----------------------|
| 16        | Misir             | 25 340 000 000        |
| <b>17</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>21 300 000 000</b> |
| 18        | Bağlades          | 16 240 000 000        |
| 19        | Tunis             | 16 110 000 000        |
| 20        | Bəhreyn           | 15 130 000 000        |
| 21        | Mərakeş           | 14 490 000 000        |
| 22        | Özbəkistan        | 13 130 000 000        |
| 23        | Suriya            | 12 840 000 000        |
| 24        | Bruney            | 10 670 000 000        |
| 25        | Kotdevuar         | 10 250 000 000        |
| 26        | Sudan             | 9 777 000 000         |
| 27        | Türkmənistan      | 9 672 000 000         |
| 28        | Yəmən             | 7 462 000 000         |
| 29        | İordaniya         | 7 333 000 000         |
| 30        | Qabon             | 6 803 000 000         |
| 31        | Livan             | 5 187 000 000         |
| 32        | Kamerun           | 4 371 000 000         |
| 33        | Çad               | 3 036 000 000         |
| 34        | Uqanda            | 2 941 000 000         |
| 35        | Mozambik          | 2 517 000 000         |
| 36        | Seneqal           | 2 112 000 000         |
| 37        | Qırğızistan       | 1 682 000 000         |
| 38        | Albaniya          | 1 550 000 000         |
| 39        | Qvineya           | 1 468 000 000         |
| 40        | Mavritaniya       | 1 395 000 000         |
| 41        | Surinam           | 1 391 000 000         |
| 42        | Tacikistan        | 1 318 000 000         |
| 43        | Benin             | 1 125 000 000         |
| 44        | Burkina Faso      | 991 000 000           |
| 45        | Toqo              | 859 000 000           |
| 46        | Qayana            | 814 000 000           |
| 47        | Əfqanıstan        | 547 000 000           |
| 48        | Fələstin          | 518 000 000           |
| 49        | Niger             | 428 000 000           |
| 50        | Somali            | 300 000 000           |
| 51        | Mali              | 294 000 000           |
| 52        | Sierra Leon       | 216 000 000           |
| 53        | Maldivlər         | 163 000 000           |
| 54        | Qvineya Bisau     | 133 000 000           |
| 55        | Qambiya           | 107 000 000           |
| 56        | Cibuti            | 100 000 000           |
| 57        | Komor Adaları     | 32 000 000            |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

### 1.4.5 İdxalat

Cədvəl 28-də qeyd təqdim olunan məlumatların təhlili göstərir ki, Azərbaycan illik idxalat göstəricisi üzrə də islam ölkələri arasında mühüm yer tutur. Belə ki, 2010-cu ildə Azərbaycan 6600000000 ABŞ dolları illik idxalat göstəricisi ilə 29 islam ölkəsini geridə qoyaraq, 28-ci sırada dayanmışdır.

**Cədvəl 28. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın İslam Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | İXRACAT (\$)         |
|-----------|----------------------------|----------------------|
| 1         | Türkiyə                    | 166 300 000 000      |
| 2         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 159 000 000 000      |
| 3         | Malaziya                   | 149 200 000 000      |
| 4         | İndoneziya                 | 111 100 000 000      |
| 5         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 99 170 000 000       |
| 6         | İran                       | 58 970 000 000       |
| 7         | Misir                      | 46 520 000 000       |
| 8         | İraq                       | 42 560 000 000       |
| 9         | Əlcəzair                   | 37 070 000 000       |
| 10        | Mərakeş                    | 34 190 000 000       |
| 11        | Nigeriya                   | 34 180 000 000       |
| 12        | Pakistan                   | 32 710 000 000       |
| 13        | Qazaxıstan                 | 30 110 000 000       |
| 14        | Liviya                     | 24 470 000 000       |
| 15        | Qatar                      | 23 380 000 000       |
| 16        | Baqladеш                   | 21 340 000 000       |
| 17        | Küveyt                     | 20 360 000 000       |
| 18        | Tunis                      | 20 020 000 000       |
| 19        | Oman                       | 19 300 000 000       |
| 20        | Livan                      | 17 970 000 000       |
| 21        | Suriya                     | 13 570 000 000       |
| 22        | İordaniya                  | 12 970 000 000       |
| 23        | Bəhreyn                    | 12 140 000 000       |
| 24        | Özbəkistan                 | 9 440 000 000        |
| 25        | Sudan                      | 8 483 000 000        |
| 26        | Yəmən                      | 8 350 000 000        |
| 27        | Kotdevuar                  | 7 015 000 000        |
| <b>28</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>6 600 000 000</b> |
| 29        | Əfqanıstan                 | 5 300 000 000        |
| 30        | Türkmənistan               | 4 888 000 000        |

|    |               |               |
|----|---------------|---------------|
| 31 | Kamerun       | 4 869 000 000 |
| 32 | Seneqal       | 4 474 000 000 |
| 33 | Uqanda        | 4 474 000 000 |
| 34 | Albaniya      | 4 337 000 000 |
| 35 | Fələstin      | 3 600 800 000 |
| 36 | Mozambik      | 3 527 000 000 |
| 37 | Tacikistan    | 3 301 000 000 |
| 38 | Qırğızıstan   | 3 075 000 000 |
| 39 | Çad           | 2 631 000 000 |
| 40 | Bruney        | 2 610 000 000 |
| 41 | Qabon         | 2 433 000 000 |
| 42 | Mali          | 2 358 000 000 |
| 43 | Benin         | 1 812 000 000 |
| 44 | Qvineya       | 1 551 000 000 |
| 45 | Burkina Faso  | 1 480 000 000 |
| 46 | Mavritaniya   | 1 475 000 000 |
| 47 | Qayana        | 1 366 000 000 |
| 48 | Toqo          | 1 337 000 000 |
| 49 | Surinam       | 1 297 000 000 |
| 50 | Niger         | 800 000 000   |
| 51 | Somali        | 798 000 000   |
| 52 | Maldivlər     | 782 000 000   |
| 53 | Cibuti        | 644 000 000   |
| 54 | Sierra Leon   | 560 000 000   |
| 55 | Qambiya       | 306 000 000   |
| 56 | Qvineya Bisau | 200 000 000   |
| 57 | Komor Adaları | 143 000 000   |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları



## 1.5 AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ TÜRK DÜNYASINDAKI REYTINGİ

### 1.5.1 Əhali sayı

Azərbaycan 2010-cu ildə 9165000 nəfərlik əhalisi ilə 6 müstəqil Türk Respublikası arasında 4-cü sırada dayanır. Cədvəl 29-da da təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan bu göstəricisinə görə Türk Dünyasında yalnız Qırğızıstan və Türkmənistandan öndədir.

**Cədvəl 29. 2010-cu ildə əhali sayına görə  
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ƏHALİ (nəfər)    |
|-----------|-------------------|------------------|
| 1         | Türkiyə           | 73 722 988       |
| 2         | Özbəkistan        | 27 445 000       |
| 3         | Qazaxıstan        | 16 518 000       |
| 4         | <b>Azərbaycan</b> | <b>9 165 000</b> |
| 5         | Qırğızıstan       | 5 435 273        |
| 6         | Türkmənistan      | 5 042 000        |

Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, *World Population Prospects 2011* və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatlari.



### 1.5.2. ÜDM istehsalı

Azərbaycan illik ÜDM istehsalı həcminə görə Türk Dünyasında 3-cü ölkə, başqa sözlə üçüncü böyük iqtisadiyyatdır. Cədvəl 30 və 31-dən də görüldüyü kimi, Azərbaycan həm nominal, həm də satınalma paritetli ÜDM göstəricisinə görə Türk Dünyasında Özbəkistan, Türkmənistan və Qırğızıstandan öndədir.

**Cədvəl 30. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (Milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
| 1         | Türkiyə           | 735 264         |
| 2         | Qazaxıstan        | 142 987         |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>51 509</b>   |
| 4         | Özbəkistan        | 38 982          |
| 5         | Türkmənistan      | 21 074          |
| 6         | Qırğızıstan       | 4 616           |

Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011.

**Cədvəl 31. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ÜDM (Milyon \$) |
|-----------|-------------------|-----------------|
| 1         | Türkiyə           | 960 511         |
| 2         | Qazaxıstan        | 196 399         |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>90 790</b>   |
| 4         | Özbəkistan        | 85 847          |
| 5         | Türkmənistan      | 36 903          |
| 6         | Qırğızıstan       | 12 016          |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

### 1.5.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Cədvəl 32 və 33-ə diqqət yetirdikdə adambaşına ÜDM istehsalına görə də Azərbaycanın Türk Dünyasında 3-cü sırada dayandığını görürük.

**Cədvəl 32. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|-------------------|---------------------|
| 1         | Türkiyə           | 10 399              |
| 2         | Qazaxıstan        | 8 883               |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 008</b>        |
| 4         | Türkmənistan      | 3 939               |
| 5         | Özbəkistan        | 1 380               |
| 6         | Qırğızıstan       | 864                 |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 33. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|-------------------|---------------------|
| 1         | Türkiyə           | 13 464              |
| 2         | Qazaxıstan        | 12 603              |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>10 033</b>       |
| 4         | Türkmənistan      | 6 785               |
| 5         | Özbəkistan        | 3 039               |
| 6         | Qırğızıstan       | 2 248               |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011



### 1.5.4. İxracat

Cədvəl 34-dən göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə illik ixracat göstəricisinə görə Türk Dünyasında Türkiyə və Qazaxıstandan sonra 3-cü sıradadır.

**Cədvəl 34. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | İXRACAT (\$)          |
|-----------|-------------------|-----------------------|
| 1         | Türkiyə           | 117 400 000 000       |
| 2         | Qazaxıstan        | 59 230 000 000        |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>21 300 000 000</b> |
| 4         | Özbəkistan        | 13 130 000 000        |
| 5         | Türkənistən       | 9 672 000 000         |
| 6         | Qırğızıstan       | 1 682 000 000         |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

### 1.5.5. İdxalat

Azərbaycan 2010-cu ildə illik idxalat göstəricisinə görə isə Türk Dünyasında 4-cü sıradadır. Cədvəl 35-dən göründüyü kimi Azərbaycan bu göstərici üzrə yalnız Türkmənistan və Qırğızıstandan öndədir.

**Cədvəl 35. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Türk Dünyası ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | IDXALAT (\$)         |
|-----------|-------------------|----------------------|
| 1         | Türkiyə           | 166 300 000 000      |
| 2         | Qazaxıstan        | 30 110 000 000       |
| 3         | Özbəkistan        | 9 440 000 000        |
| <b>4</b>  | <b>Azərbaycan</b> | <b>6 600 000 000</b> |
| 5         | Türkənistən       | 4 888 000 000        |
| 6         | Qırğızıstan       | 3 075 000 000        |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

## 1.6 AZƏRBAYCANIN İQTİSADİYYATININ CƏNUBİ QAFQAZDAKİ REYTINGİ

### 1.6.1. Əhali sayı

Əhalisinin sayına görə Azərbaycan Cənubi Qafqaz ölkələri arasında 1-ci sırada dayanır. Cədvəl 36-da da təqdim olunduğu kimi 2010-cu ildə Cənubi Qafqazda yaşayan əhalinin 54,3%-i, başqa sözlə yarıdan çoxu Azərbaycan vətəndaşlarıdır. Eyni zamanda, Azərbaycan əhalisinin sayı Gürcüstan və Ermənistan əhalisinin cəmindən də çoxdur.

**Cədvəl 36. 2010-cu ildə əhali sayına görə  
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | ƏHALİ (nəfər)    | XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%) |
|-----------|------------------------|------------------|-------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 16 864 000       | 100,0%            |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>9 165 000</b> | <b>54,3%</b>      |
| 2         | Gürcüstan              | 4 436 400        | 26,3%             |
| 3         | Ermənistan             | 3 263 600        | 19,4%             |

*Mənbə: Population Division of United Nations Department of Economic and Social Affairs, World Population Prospects 2011 və Milli Statistika Xidmətlərinin hesabatları.*



### 1.6.2. ÜDM istehsalı

2010-cu ildə ÜDM istehsalına görə Azərbaycan Cənubi Qafqazda 1-ci sıradadır. Belə ki, Cədvəl 37 və 38-dəki məlumatların təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə Cənubi Qafqaz bölgəsindəki məcmu istehsalın orta hesabla 70%-ə sahib olmaqla, bu bölgənin ən böyük iqtisadiyyatıdır. Hətta Azərbaycanın ÜDM istehsalı Gürcüstan və Ermənistan ÜDM istehsallarının cəmindən orta hesabla 2,4 dəfə çoxdur.

**Cədvəl 37. 2010-cu ildə nominal ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | ÜDM (Milyon \$) | XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%) |
|-----------|------------------------|-----------------|-------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 72 441          | 100,0%            |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>51 509</b>   | <b>71,1%</b>      |
| 2         | Gürcüstan              | 11 667          | 16,1%             |
| 3         | Ermənistan             | 9 265           | 12,8%             |

*Mənbə: The World Bank, World Development Indicators Database, World Bank. 1 July 2011.*

**Cədvəl 38. 2010-cu ildə satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | ÜDM (Milyon \$) | XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%) |
|-----------|------------------------|-----------------|-------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 130 091         | 100,0%            |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>90 790</b>   | <b>69,8%</b>      |
| 2         | Gürcüstan              | 22 443          | 17,2%             |
| 3         | Ermənistan             | 16 858          | 13,0%             |

*Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011*

### 1.6.3. Adambaşına ÜDM istehsalı

Adambaşına ÜDM istehsalı baxımından 2010-cu ildə Azərbaycan Cənubi Qafqaz ölkələri arasında 1-ci sırada dayanır. Cədvəl 39 və 40-da da təqdim olunduğu kimi, Azərbaycanın həm nominal, həm də satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM istehsalı Ermənistan və Gürcüstanın müvafiq göstəricisindən orta hesabla 2 dəfə yüksəkdir. Eyni zamanda, cədvəl məlumatları göstərir ki, Azərbaycan bu göstəricilər üzrə Cənubi Qafqaz ölkələrinin orta səviyyəsindən də yüksəkdə dayanır.

**Cədvəl 39. 2010-cu ildə adambaşına nominal ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|------------------------|---------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 4 296               |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>6 008</b>        |
| 2         | Ermənistan             | 2 846               |
| 3         | Gürcüstan              | 2 658               |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

**Cədvəl 40. 2010-cu ildə adambaşına satınalma gücü paritetli ÜDM göstəricisinə görə Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | ADAMBAŞINA ÜDM (\$) |
|-----------|------------------------|---------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 7714                |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>10 033</b>       |
| 2         | Gürcüstan              | 5 114               |
| 3         | Ermənistan             | 5 110               |

Mənbə: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2011

#### 1.6.4. İxracat

Cədvəl 41-də təqdim olunduğu kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan 21300000000 ABŞ dolları məbləğində illik ixracatı ilə həmin il Cənubi Qafqaz bölgəsindən ixracatın 87,2%-i həyata keçirmiş və bölgə ölkələri arasında 1-ci olmuşdur. Hətta Azərbaycanın ixracatı Gürcüstan və Ermənistanın birlikdə ixracatından təxminən 7 dəfə çox olmuşdur.

**Cədvəl 41. 2010-cu ildə ixracat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | İXRACAT (\$)          | XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%) |
|-----------|------------------------|-----------------------|-------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 24 436 000 000        | 100,0%            |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>21 300 000 000</b> | <b>87,2%</b>      |
| 2         | Gürcüstan              | 2 290 000 000         | 9,3%              |
| 3         | Ermənistan             | 846 000 000           | 3,5%              |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

#### 1.6.5. İdxalat

2010-cu ilin məlumatlarına görə Azərbaycan illik idxalat göstəricisində də Cənubi Qafqaz ölkələri arasında 1-ci sıradadır. Cədvəl 42-dən də göründüyü kimi, 2010-cu ildə Cənubi Qafqaz ölkələrinin həyata keçirdiyi ümumi idxalatın 45,8%-i Azərbaycanın payına düşür.

**Cədvəl 42. 2010-cu ildə idxalat göstəricisinə görə  
Azərbaycanın Cənubi Qafqaz ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                | İXRACAT (\$)         | XÜSUSİ ÇƏKİSİ (%) |
|-----------|------------------------|----------------------|-------------------|
|           | Cənubi Qafqaz ölkələri | 14 416 000 000       | 100,0%            |
| <b>1</b>  | <b>Azərbaycan</b>      | <b>6 600 000 000</b> | <b>45,8%</b>      |
| 2         | Gürcüstan              | 4 828 000 000        | 33,5%             |
| 3         | Ermənistan             | 2 988 000 000        | 20,7%             |

Mənbə: CIA, The World Factbook 2011 və milli statistika xidmətlərinin hesabatları

## 1.7 AZƏRBAYCANIN DÜNYA NEFT-QAZ BAZARINDAKI REYTINGİ

### 1.7.1. Neft ehtiyatları

Cədvəl 43-də ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin yayınladığı dünyanın 99 ölkəsi üzrə kəşf olunmuş neft ehtiyatları göstəricilərindən istifadə etməklə bu göstərici üzrə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəldə göründüyü kimi Azərbaycan 7 milyard barel həcmində kəşf edilmiş neft ehtiyatları ilə bu sahədə dünyanın 19-cu ölkəsidir. Bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikaları arasında yalnız Rusiya və Qazaxıstandan geri qalan Azərbaycan, eyni zamanda Aİ-dən daha çox neft ehtiyatlarına malikdir.

**Cədvəl 43. 2010-cu ildə kəşf edilmiş neft ehtiyatlarına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | NEFT EHTİYATLARI (Barel) |
|-----------|----------------------------|--------------------------|
| 1         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 264 600 000 000          |
| 2         | Kanada                     | 175 200 000 000          |
| 3         | İran                       | 137 600 000 000          |
| 4         | İraq                       | 115 000 000 000          |
| 5         | Küveyt                     | 104 000 000 000          |
| 6         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 97 800 000 000           |
| 7         | Venesuela                  | 97 770 000 000           |
| 8         | Rusiya                     | 74 200 000 000           |
| 9         | Liviya                     | 47 000 000 000           |
| 10        | Nigeriya                   | 37 500 000 000           |
| 11        | Qazaxıstan                 | 30 000 000 000           |
| 12        | Qatar                      | 25 410 000 000           |
| 13        | Çin                        | 20 350 000 000           |
| 14        | ABŞ                        | 19 120 000 000           |
| 15        | Anqola                     | 13 500 000 000           |
| 16        | Əlcəzair                   | 13 420 000 000           |
| 17        | Braziliya                  | 13 200 000 000           |
| 18        | Meksika                    | 12 420 000 000           |
| 19        | Azərbaycan                 | 7 000 000 000            |
| 25        | Avropa İttifaqı            | 5 453 000 000            |
| 45        | Türkmənistan               | 600 000 000              |

|    |             |             |
|----|-------------|-------------|
| 47 | Özbəkistan  | 594 000 000 |
| 54 | Ukrayna     | 395 000 000 |
| 56 | Türkiyə     | 262 200 000 |
| 60 | Belarus     | 198 000 000 |
| 81 | Qırğızıstan | 40 000 000  |
| 82 | Gürcüstan   | 35 000 000  |
| 89 | Tacikistan  | 12 000 000  |
| 90 | Litva       | 12 000 000  |
| 99 | Efiopiya    | 430 000     |

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

### 1.7.2. Neft hasilatı

Azərbaycan neft hasilatının həcminə görə dünyanın 23-cü ölkəsidir. Belə ki, ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin məlumatları əsasında tərtib edilmiş Cədvəl 44-dən də görünür ki, Azərbaycan 2010-cu ildə günlük 1 milyon bareldən artıq neft hasilatı ilə keçmiş sovet respublikaları arasında yalnız Rusiya və Qazaxıstandan geri qalır.



**Cədvəl 44. 2010-cu ildə günlük neft hasilatı görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | NEFT HASILATI (Barel/Günlük) |
|-----------|----------------------------|------------------------------|
| 1         | Rusiya                     | 10 120 000                   |
| 2         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 9 764 000                    |
| 3         | ABŞ                        | 9 056 000                    |
| 4         | İran                       | 4 172 000                    |
| 5         | Çin                        | 3 991 000                    |
| 6         | Kanada                     | 3 289 000                    |
| 7         | Meksika                    | 3 001 000                    |
| 8         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 2 798 000                    |
| 9         | Braziliya                  | 2 572 000                    |
| 10        | Küveyt                     | 2 494 000                    |
| 11        | Venesuela                  | 2 472 000                    |
| 12        | İraq                       | 2 399 000                    |
| 13        | Avropa İttifaqı            | 2 365 000                    |
| 14        | Norveç                     | 2 350 000                    |
| 15        | Nigeriya                   | 2 211 000                    |
| 16        | Əlcəzair                   | 2 125 000                    |
| 17        | Anqola                     | 1 948 000                    |
| 18        | Liviya                     | 1 790 000                    |
| 19        | Qazaxıstan                 | 1 540 000                    |
| 20        | Birləşmiş Krallıq          | 1 502 000                    |
| 21        | Qatar                      | 1 213 000                    |
| 22        | İndoneziya                 | 1 023 000                    |
| <b>23</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>1 011 000</b>             |
| 42        | Türkmənistan               | 197 700                      |
| 52        | Ukrayna                    | 99 930                       |
| 56        | Özbəkistan                 | 70 910                       |
| 62        | Türkiyə                    | 52 980                       |
| 70        | Belarus                    | 31 400                       |
| 88        | Estoniya                   | 7 600                        |
| 91        | Litva                      | 6 333                        |
| 105       | Gürcüstan                  | 995                          |
| 106       | Qırğızıstan                | 979                          |
| 108       | Taciksitan                 | 221                          |
| 114       | Sloveniya                  | 5                            |

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

### 1.7.3. Neft istehlakı

Cədvəl 45-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan gündəlik neft istehlakının həcminə görə 2010-cu ildə dünyanın 70-ci ölkəsidir. Eyni zamanda, Azərbaycan bu göstəriciyə görə Rusiya, Ukrayna və Qazaxıstan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından öndədir.

**Cədvəl 45. 2010-cu ildə günlük neft istehlakına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | NEFT İSTEHLAKI (Barel/Günlük) |
|-----------|----------------------------|-------------------------------|
| 1         | ABŞ                        | 18 690 000                    |
| 2         | Avropa İttifaqı            | 13 630 000                    |
| 3         | Çin                        | 8 200 000                     |
| 4         | Yaponiya                   | 4 363 000                     |
| 5         | İndoneziya                 | 2 980 000                     |
| 6         | Rusiya                     | 2 740 000                     |
| 7         | Braziliya                  | 2 460 000                     |
| 8         | Almaniya                   | 2 437 000                     |
| 9         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 2 437 000                     |
| 10        | Cənubi Koreya              | 2 185 000                     |
| 11        | Kanada                     | 2 151 000                     |
| 12        | Meksika                    | 2 078 000                     |
| 13        | Fransa                     | 1 875 000                     |
| 14        | İran                       | 1 809 000                     |
| 15        | Birləşmiş Krallıq          | 1 669 000                     |
| 16        | İtaliya                    | 1 537 000                     |
| 17        | İspaniya                   | 1 482 000                     |
| 18        | İndoneziya                 | 1 115 000                     |
| 19        | Avstraliya                 | 946 300                       |
| 20        | Sinqapur                   | 927 000                       |
| 21        | Niderland                  | 922 800                       |
| 22        | Tayvan                     | 834 000                       |
| 23        | Venesuela                  | 740 000                       |
| 24        | İraq                       | 687 000                       |
| 25        | Misir                      | 683 000                       |
| 26        | Argentina                  | 622 000                       |
| 27        | Belçika                    | 608 200                       |
| 28        | Türkiyə                    | 579 500                       |
| 29        | Cənubi Afrika              | 579 000                       |
| 30        | Polşa                      | 545 400                       |
| 31        | Malaziya                   | 536 000                       |
| 32        | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 435 000                       |
| 33        | Honq Konq                  | 418 200                       |
| 34        | Yunanistan                 | 414 400                       |
| 35        | Pakistan                   | 373 000                       |
| 36        | Tailand                    | 356 000                       |
| 37        | Ukrayna                    | 348 000                       |
| 38        | İsveç                      | 328 100                       |
| 39        | Əlcəzair                   | 325 000                       |
| 40        | Küveyt                     | 320 000                       |

|           |                          |                |
|-----------|--------------------------|----------------|
| 41        | Vietnam                  | 311 400        |
| 42        | Filippinlər              | 307 200        |
| 43        | Kolumbiya                | 288 000        |
| 44        | İsveççərə                | 280 000        |
| 45        | Liviya                   | 280 000        |
| 46        | Nigeriya                 | 280 000        |
| 47        | Çili                     | 277 000        |
| 48        | Portuqaliya              | 272 200        |
| 49        | Suriya                   | 252 000        |
| 50        | Avstriya                 | 247 700        |
| 51        | Qazaxıstan               | 241 000        |
| 52        | İsrail                   | 231 000        |
| 53        | Rumuniya                 | 214 000        |
| 54        | Çexiya                   | 207 600        |
| 55        | Finlandiya               | 206 200        |
| 56        | Norveç                   | 204 100        |
| 57        | Mərakeş                  | 187 000        |
| 58        | Ekvador                  | 181 000        |
| 59        | Belarus                  | 173 000        |
| 60        | Kuba                     | 169 000        |
| 61        | Danimarka                | 166 500        |
| 62        | Puerto Riko              | 164 100        |
| 63        | İrlandiya                | 160 900        |
| 64        | Yəmən                    | 155 000        |
| 65        | Yeni Zelandiya           | 154 100        |
| 66        | Peru                     | 150 700        |
| 67        | Özbəkistan               | 145 000        |
| 68        | Qatar                    | 142 000        |
| 69        | Macarıstan               | 137 300        |
| <b>70</b> | <b>Azərbaycan</b>        | <b>136 000</b> |
| 72        | Türkmənistan             | 120 000        |
| 89        | Litva                    | 74 000         |
| 96        | Ermənistan               | 49 000         |
| 101       | Latviya                  | 40 000         |
| 104       | Tacikistan               | 38 000         |
| 112       | Estoniya                 | 30 000         |
| 125       | Moldova                  | 19 000         |
| 135       | Qırğızıstan              | 15 000         |
| 139       | Gürcüstan                | 13 000         |
| 203       | Britaniya Virgin Adaları | 1 000          |

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

#### 1.7.4. Neft ixracı

Cədvəl 46-da Azərbaycanın günlük neft ixracatının həcmi göstəricisinə dünya ölkələri arasındakı mövqeyi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə gündəlik 528900 barel neft ixracı göstəricisi ilə dünya ölkələri arasında 29-cu yeri tutur. Azərbaycan bu göstəricisi ilə keçmiş sovet respublikaları arasında Rusiya və Qazaxıstan istisna olmaqla, bütün digər respublikalardan öndədir.

**Cədvəl 46. 2010-cu ildə günlük neft ixracına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | NEFT İXRACI (Barel/Günlük) |
|-----------|----------------------------|----------------------------|
| 1         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 8 728 000                  |
| 2         | Rusiya                     | 5 430 000                  |
| 3         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 2 700 000                  |
| 4         | İran                       | 2 400 000                  |
| 5         | Küveyt                     | 2 349 000                  |
| 6         | Nigeriya                   | 2 327 000                  |
| 7         | Avropa İttifaqı            | 2 196 000                  |
| 8         | Venesuela                  | 2 182 000                  |
| 9         | Norveç                     | 2 150 000                  |
| 10        | Kanada                     | 2 001 000                  |
| 11        | İraq                       | 1 910 000                  |
| 12        | Əlcəzair                   | 1 891 000                  |
| 13        | ABŞ                        | 1 704 000                  |
| 14        | Niderland                  | 1 660 000                  |
| 15        | Liviya                     | 1 542 000                  |
| 16        | Anqola                     | 1 407 000                  |
| 17        | Birləşmiş Krallıq          | 1 393 000                  |
| 18        | Sinqapur                   | 1 374 000                  |
| 19        | Qazaxıstan                 | 1 345 000                  |
| 20        | Meksika                    | 1 225 000                  |
| 21        | Cənubi Koreya              | 907 100                    |
| 22        | Qatar                      | 753 000                    |
| 23        | Hindistan                  | 738 600                    |
| 24        | Fransa                     | 597 800                    |
| 25        | Oman                       | 593 700                    |
| 26        | İtaliya                    | 586 900                    |
| 27        | Braziliya                  | 570 100                    |
| 28        | Almaniya                   | 536 600                    |
| <b>29</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>528 900</b>             |
| 40        | Belarus                    | 303 900                    |
| 57        | Ukrayna                    | 154 400                    |
| 60        | Litva                      | 137 200                    |
| 61        | Türkiyə                    | 133 100                    |
| 81        | Türkmenistan               | 38 360                     |
| 96        | Estoniya                   | 7 280                      |
| 98        | Özbəkistan                 | 6 104                      |
| 99        | Latviya                    | 5 873                      |
| 115       | Qırğızıstan                | 1 890                      |
| 118       | Gürcüstan                  | 1 486                      |
| 127       | Tacikistan                 | 349                        |
| 135       | Moldova                    | 36                         |
| 137       | Cibuti                     | 19                         |

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

### 1.7.5. Neft idxalı

Cədvəl 47-də təqdim edildiyi kimi, Azərbaycan günlük neft idxalı göstəricisinə görə dünyada 169-cu yerdədir. Azərbaycan bu göstəricisinə görə keçmiş sovet respublikaları və qonşuları arasında yalnız Türkmənistandan öndədir.

**Cədvəl 47. 2010-cu ildə günlük neft idxalına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si  | ÖLKƏLƏR           | NEFT İDXALI (Barel/Günlük) |
|------------|-------------------|----------------------------|
| 1          | ABŞ               | 11 310 000                 |
| 2          | Avropa İttifaqı   | 8 613 000                  |
| 3          | Yaponiya          | 5 033 000                  |
| 4          | Çin               | 4 393 000                  |
| 5          | Cənubi Koreya     | 3 074 000                  |
| 6          | Hindistan         | 2 900 000                  |
| 7          | Almaniya          | 2 862 000                  |
| 8          | Niderland         | 2 426 000                  |
| 9          | Fransa            | 2 386 000                  |
| 10         | İtaliya           | 1 911 000                  |
| 11         | İspaniya          | 1 716 000                  |
| 12         | Tailand           | 1 695 000                  |
| 13         | Birləşmiş Krallıq | 1 491 000                  |
| 14         | Sinqapur          | 1 195 000                  |
| 15         | Kanada            | 1 192 000                  |
| 16         | Belçika           | 1 120 000                  |
| 17         | Tayvan            | 876 300                    |
| 18         | Türkiyə           | 734 600                    |
| 19         | Avstraliya        | 716 700                    |
| 20         | Braziliya         | 632 900                    |
| 28         | Belarus           | 444 800                    |
| 44         | Litva             | 204 000                    |
| 53         | İran              | 168 000                    |
| 54         | Qazaxıstan        | 164 000                    |
| 55         | Ukrayna           | 147 600                    |
| 91         | Ermənistan        | 45 200                     |
| 92         | Latviya           | 43 400                     |
| 94         | Rusiya            | 42 000                     |
| 95         | Özbəkistan        | 35 810                     |
| 98         | Estoniya          | 30 590                     |
| 120        | Gürcüstan         | 16 590                     |
| 130        | Moldova           | 14 230                     |
| 135        | Qırğızıstan       | 12 850                     |
| 141        | Tacikistan        | 10 100                     |
| <b>169</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>2 848</b>               |
| 203        | Niue              | 31                         |
| 206        | Türkmənistan      | 0                          |

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

### 1.7.6. Qaz ehtiyatları

Cədvəl 48-dən göründüyü kimi, Azərbaycan 849,5 milyard m<sup>3</sup> həcmində kəşf edilmiş qaz ehtiyatlarına görə dünyada 28-ci ölkədir<sup>1</sup>.

**Cədvəl 48. 2010-cu ildə kəşf edilmiş qaz ehtiyatlarına görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | QAZ EHTİYATLARI (m <sup>3</sup> ) |
|-----------|----------------------------|-----------------------------------|
| 1         | Rusiya                     | 47 570 000 000 000                |
| 2         | İran                       | 29 610 000 000 000                |
| 3         | Qatar                      | 25 470 000 000 000                |
| 4         | Türkmənistan               | 7 504 000 000 000                 |
| 5         | Səudiyyə Ərəbistanı        | 7 461 000 000 000                 |
| 6         | ABŞ                        | 6 928 000 000 000                 |
| 7         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 6 071 000 000 000                 |
| 8         | Nigeriya                   | 5 246 000 000 000                 |
| 9         | Venesuela                  | 4 983 000 000 000                 |
| 10        | Əlcəzair                   | 4 502 000 000 000                 |
| 11        | İraq                       | 3 170 000 000 000                 |
| 12        | Avstraliya                 | 3 115 000 000 000                 |
| 13        | Çin                        | 3 030 000 000 000                 |
| 14        | İndoneziya                 | 3 001 000 000 000                 |
| 15        | Qazaxıstan                 | 2 407 000 000 000                 |
| 16        | Malaziya                   | 2 350 000 000 000                 |
| 17        | Norveç                     | 2 313 000 000 000                 |
| 18        | Avropa İttifaqı            | 2 250 000 000 000                 |
| 19        | Özbəkistan                 | 1 841 000 000 000                 |
| 20        | Küveyt                     | 1 798 000 000 000                 |
| 21        | Kanada                     | 1 754 000 000 000                 |
| 22        | Misir                      | 1 656 000 000 000                 |
| 23        | Liviya                     | 1 539 000 000 000                 |
| 24        | Niderland                  | 1 416 000 000 000                 |
| 25        | Ukrayna                    | 1 104 000 000 000                 |
| 26        | Hindistan                  | 1 075 000 000 000                 |
| 27        | Oman                       | 849 500 000 000                   |
| <b>28</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>849 500 000 000</b>            |
| 29        | Pakistan                   | 840 200 000 000                   |
| 80        | Gürcüstan                  | 8 495 000 000                     |
| 86        | Türkiyə                    | 6 088 000 000                     |
| 88        | Tacikistan                 | 5 663 000 000                     |
| 90        | Qırğızıstan                | 5 663 000 000                     |
| 94        | Belarus                    | 2 832 000 000                     |
| 103       | Makau                      | 174 000                           |
| 106       | Ermənistan                 | 0                                 |

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

<sup>1</sup> 01.10.2011-tarixinə Azərbaycanın qaz ehtiyatları 2.6 trilyon m<sup>3</sup> təşkil edir. - <http://www.azstat.org>.

### 1.7.7. Qaz hasilatı

Cədvəl 49-dan görünür ki, Azərbaycan 23 milyard m<sup>3</sup> illik qaz hasilatı ilə dünyada 30-cu ölkədir.

**Cədvəl 49. 2010-cu ildə qaz hasilatına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | QAZ HASILATI (m <sup>3</sup> ) |
|-----------|----------------------------|--------------------------------|
| 1         | ABŞ                        | 593 400 000 000                |
| 2         | Rusiya                     | 583 600 000 000                |
| 3         | İran                       | 200 000 000 000                |
| 4         | Avropa İttifaqı            | 181 600 000 000                |
| 5         | Kanada                     | 161 300 000 000                |
| 6         | Norveç                     | 103 500 000 000                |
| 7         | Əlcəzair                   | 86 500 000 000                 |
| 8         | İndoneziya                 | 85 700 000 000                 |
| 9         | Çin                        | 82 700 000 000                 |
| 10        | Niderland                  | 79 580 000 000                 |
| 11        | Səudiyyə Ərəbistanı        | 77 100 000 000                 |
| 12        | Qatar                      | 76 980 000 000                 |
| 13        | Özbəkistan                 | 67 600 000 000                 |
| 14        | Misir                      | 62 700 000 000                 |
| 15        | Meksika                    | 60 350 000 000                 |
| 16        | Birləşmiş Krallıq          | 58 560 000 000                 |
| 17        | Malaziya                   | 57 300 000 000                 |
| 18        | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 50 240 000 000                 |
| 19        | Avstraliya                 | 42 330 000 000                 |
| 20        | Argentina                  | 41 360 000 000                 |
| 21        | Trinidad və Tobago         | 39 300 000 000                 |
| 22        | Hindistan                  | 38 650 000 000                 |
| 23        | Pakistan                   | 37 500 000 000                 |
| 24        | Qazaxıstan                 | 35 610 000 000                 |
| 25        | Türkənistan                | 34 000 000 000                 |
| 26        | Nigeriya                   | 32 820 000 000                 |
| 27        | Tailand                    | 28 760 000 000                 |
| 28        | Oman                       | 24 000 000 000                 |
| 29        | Venesuela                  | 23 060 000 000                 |
| <b>30</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>23 000 000 000</b>          |
| 31        | Ukrayna                    | 21 200 000 000                 |
| 63        | Türkiyə                    | 1 014 000 000                  |
| 76        | Belarus                    | 152 000 000                    |
| 85        | Qırğızıstan                | 30 000 000                     |
| 87        | Tacikistan                 | 16 100 000                     |
| 90        | Gürcüstan                  | 8 000 000                      |
| 92        | Moldova                    | 60 000                         |
| 95        | Ermənistan                 | 0                              |
| 121       | Estoniya                   | 0                              |
| 148       | Latviya                    | 0                              |
| 149       | Litva                      | 0                              |

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

### 1.7.8. Qaz istehlakı

Cədvəl 50-də təqdim edildiyi kimi Azərbaycan illik 10,1 milyard m<sup>3</sup>-lik qaz istehlakı göstəricisi ilə dünya ölkələri arasında 48-ci sıradadır.

**Cədvəl 50. 2010-cu ildə qaz istehlakına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | QAZ İSTEHLAKI (m <sup>3</sup> ) |
|-----------|----------------------------|---------------------------------|
| 1         | ABŞ                        | 646 600 000 000                 |
| 2         | Avropa İttifaqı            | 487 900 000 000                 |
| 3         | Rusiya                     | 439 600 000 000                 |
| 4         | İran                       | 140 000 000 000                 |
| 5         | Almaniya                   | 96 260 000 000                  |
| 6         | Yaponiya                   | 94 670 000 000                  |
| 7         | Kanada                     | 94 620 000 000                  |
| 8         | Birləşmiş Krallıq          | 87 450 000 000                  |
| 9         | Çin                        | 87 080 000 000                  |
| 10        | İtaliya                    | 78 120 000 000                  |
| 11        | Səudiyyə Ərəbistanı        | 77 100 000 000                  |
| 12        | Meksika                    | 59 800 000 000                  |
| 13        | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 59 420 000 000                  |
| 14        | Özbəkistan                 | 52 600 000 000                  |
| 15        | Ukrayna                    | 52 000 000 000                  |
| 16        | Hindistan                  | 51 270 000 000                  |
| 17        | Niderland                  | 48 600 000 000                  |
| 18        | İndoneziya                 | 45 200 000 000                  |
| 19        | Fransa                     | 44 840 000 000                  |
| 20        | Argentina                  | 43 140 000 000                  |
| 24        | Türkiyə                    | 35 070 000 000                  |
| 27        | Qazaxıstan                 | 33 680 000 000                  |
| 35        | Türkmənistan               | 20 000 000 000                  |
| 37        | Belarus                    | 17 000 000 000                  |
| <b>48</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>10 120 000 000</b>           |
| 49        | İraq                       | 9 454 000 000                   |
| 69        | Litva                      | 3 530 000 000                   |
| 72        | Moldova                    | 3 176 000 000                   |
| 80        | Ermənistan                 | 1 930 000 000                   |
| 81        | Gürcüstan                  | 1 730 000 000                   |
| 82        | Latviya                    | 1 527 000 000                   |
| 89        | Estoniya                   | 1 020 000 000                   |
| 91        | Qırğızıstan                | 750 000 000                     |
| 99        | Tacikistan                 | 266 100 000                     |
| 111       | Aruba                      | 1                               |

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

### 1.7.9. Qaz ixracı

Azərbaycan 2010-c ildə illik 5,6 milyard kub metr qaz ixracı göstəricisi ilə dünya ölkələri arasında 25-ci sırada olmuşdur. Cədvəl 51-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan bu göstəricisi ilə qonşu İrandan da öndədir.

**Cədvəl 51. 2010-cu ildə qaz ixracına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    | QAZ İXRACI (m <sup>3</sup> ) |
|-----------|----------------------------|------------------------------|
| 1         | Rusiya                     | 179 100 000 000              |
| 2         | Norveç                     | 98 850 000 000               |
| 3         | Kanada                     | 94 670 000 000               |
| 4         | Əlcəzair                   | 59 670 000 000               |
| 5         | Qatar                      | 56 780 000 000               |
| 6         | Niderland                  | 55 590 000 000               |
| 7         | İndoneziya                 | 33 500 000 000               |
| 8         | Malaziya                   | 31 030 000 000               |
| 9         | ABŞ                        | 30 350 000 000               |
| 10        | Avstraliya                 | 22 300 000 000               |
| 11        | Nigeriya                   | 20 550 000 000               |
| 12        | Qazaxıstan                 | 17 660 000 000               |
| 13        | Trinidad və Tobago         | 17 360 000 000               |
| 14        | Özbəkistan                 | 15 000 000 000               |
| 15        | Türkənistan                | 14 000 000 000               |
| 16        | Almaniya                   | 12 640 000 000               |
| 17        | Birləşmiş Krallıq          | 12 170 000 000               |
| 18        | Boliviya                   | 11 590 000 000               |
| 19        | Oman                       | 10 890 000 000               |
| 20        | Liviya                     | 10 400 000 000               |
| 21        | Buruney                    | 9 200 000 000                |
| 22        | Misir                      | 8 550 000 000                |
| 23        | Burma                      | 8 550 000 000                |
| 24        | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 7 567 000 000                |
| <b>25</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>5 564 000 000</b>         |
| 26        | İran                       | 5 400 000 000                |
| 28        | Ukrayna                    | 5 000 000 000                |
| 39        | Türkiyə                    | 708 000 000                  |
| 47        | Aruba                      | 1                            |
| 51        | Ermənistan                 | 0                            |

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

### 1.7.10. Qaz idxalı

Cədvəl 52-dən göründüyü kimi Azərbaycan 2010-cu ildə qaz idxalı həyata keçirməyən ölkə kimi dünya ölkələri arasında 143-cü sıradadır. Azərbaycan 2007-ci ildən qaz idxalçısı ölkələri sırasından çıxmış və əhəmiyyətli qaz ixracatçısı ölkəsinə çevrilmişdir. Ona görə də 2010-cu il qaz idxalçıları ölkələri arasında onun 143 sırada olması formal xarakter daşıyır.

**Cədvəl 52. 2010-cu ildə qaz idxalına görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si  | ÖLKƏLƏR                    | QAZ IDXALI (m³) |
|------------|----------------------------|-----------------|
| 1          | ABŞ                        | 106 100 000 000 |
| 2          | Almaniya                   | 94 570 000 000  |
| 3          | Yaponiya                   | 90 290 000 000  |
| 4          | İtaliya                    | 69 240 000 000  |
| 5          | Fransa                     | 45 850 000 000  |
| 6          | Birləşmiş Krallıq          | 41 060 000 000  |
| 7          | Türkiyə                    | 35 770 000 000  |
| 8          | Rusiya                     | 35 100 000 000  |
| 9          | İspaniya                   | 34 670 000 000  |
| 10         | Cənubi Koreya              | 32 690 000 000  |
| 11         | Ukrayna                    | 26 830 000 000  |
| 12         | Niderland                  | 24 600 000 000  |
| 13         | Belarus                    | 17 600 000 000  |
| 14         | Belçika                    | 16 780 000 000  |
| 15         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 16 750 000 000  |
| 16         | Kanada                     | 16 590 000 000  |
| 17         | Hindistan                  | 12 620 000 000  |
| 18         | Meksika                    | 11 840 000 000  |
| 19         | Tayvan                     | 11 590 000 000  |
| 20         | Polşa                      | 9 954 000 000   |
| 31         | İran                       | 5 200 000 000   |
| 35         | Qazaxıstan                 | 3 720 000 000   |
| 38         | Litva                      | 3 530 000 000   |
| 40         | Moldova                    | 3 176 000 000   |
| 46         | Ermənistan                 | 1 930 000 000   |
| 48         | Latviya                    | 1 743 000 000   |
| 49         | Gürcüstan                  | 1 720 000 000   |
| 55         | Estoniya                   | 1 020 000 000   |
| 57         | Qırğızıstan                | 720 000 000     |
| 64         | Tacikistan                 | 250 000 000     |
| 71         | Aruba                      | 1               |
| <b>143</b> | <b>Azərbaycan</b>          | <b>0</b>        |

Mənbə: CIA, *The World Factbook*, 2011

## II BÖLMƏ

### ƏSAS KEYFİYYƏT PARAMETRLƏRİ ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTİNQİ

## 2.1. Qlobal Rəqabətlik Reytingi

Ölkələrin Rəqabətlik Reytingi Dünya İqtisadi Forumu (*World Economic Forum*) tərəfindən hər il yayınlanan «Qlobal Rəqabətlik Hesabatı» (*The Global Competitiveness Report*) çərçivəsində hazırlanan Qlobal Rəqabətlik İndeksində (*Global Competitiveness Index*) əsaslanır.

Qlobal Rəqabətlik İndeksi ölkə iqtisadiyyatlarının əsas müqayisəli üstünlüklərinin və çatışmazlıqlarının müəyyən edilməsinə imkan verən 12 meyar - «institurlar» (*institutions*), «infrastruktur» (*infrastructure*), «makroiqtisadi mühit» (*macroeconomic environment*), «sağlamlıq və ibtidai təhsil» (*health and primary education*), «ali təhsil və peşə təhsili» (*higher education and training*), «əmtəə bazarının səmərəliliyi» (*goods market efficiency*), «əmək bazarının səmərəliliyi» (*labor market efficiency*), «maliyyə bazarının inkişafı» (*financial market development*), «texnoloji hazırlıq» (*technological readiness*), «bazarın miqyası» (*market size*), «biznesin inkişafı» (*business sophistication*), «innovasiya» (*innovation*) və hər meyar üzrə alt indekslər əsasında tərtib edilir.



İndeks elə bir şəkildə tərtib edilir ki, həm Qlobal Rəqabətlik İndeksi üzrə, həm də onun ayrı-ayrı meyarları və alt indeksləri üzrə ölkələrin reytingini əldə etməyə imkan verir.

Hesabatın, eyni zamanda da

İndeksin hazırlanması zamanı ümumi statistik göstəricilərdən və hesabatın əhatə etdiyi ölkələrdə biznes fəaliyyəti ilə məşğul olan 13 000 iş adamı arasında keçirilən sorğunun (*Executive Opinion Survey*) nəticələrindən istifadə edilir.

Azərbaycan 2005-ci ildən Hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır və həmin il Qlobal Rəqabətlik İndeksi üzrə dünya ölkələri arasında 69-cu yeri tutmuşdur. 2009-cu ildə isə Azərbaycan 18 pillə irəliləyərək 133 ölkə arasında 51-ci yerə yüksəlmişdir.

Azərbaycanın Hesabatın sonuncu - 2011-ci il nəşri üzrə Qlobal Rəqabətlik Reytingi isə Cədvəl 53-də təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi Azərbaycan 4,31 ballıq Qlobal Rəqabətlik İndeksi ilə 142 ölkə arasında 55-ci sırada dayanır. Göründüyü kimi Azərbaycan bu indeks üzrə Litva və Estoniya istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından və Türkiyə də daxil olmaqla bütün qonşularından öndədir.

**Cədvəl 53. 2011-cu ildə Azərbaycanın Qlobal Rəqabətlik İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si (1-142) | ÖLKƏLƏR             | BAL (1-7)   |
|-------------------|---------------------|-------------|
| 1                 | İsveçrə             | 5,74        |
| 2                 | Sinqapur            | 5,63        |
| 3                 | İsveç               | 5,61        |
| 4                 | Finlandiya          | 5,47        |
| 5                 | ABŞ                 | 5,43        |
| 6                 | Almaniya            | 5,41        |
| 7                 | Niderland           | 5,41        |
| 8                 | Danimarka           | 5,40        |
| 9                 | Yaponiya            | 5,40        |
| 10                | Birləşmiş Krallıq   | 5,39        |
| 11                | Honq Konq           | 5,36        |
| 12                | Kanada              | 5,33        |
| 13                | Tayvan              | 5,26        |
| 14                | Qatar               | 5,24        |
| 15                | Belçika             | 5,20        |
| 16                | Norveç              | 5,18        |
| 17                | Səudiyyə Ərəbistanı | 5,17        |
| 18                | Fransa              | 5,14        |
| 19                | Avstriya            | 5,14        |
| 20                | Avstraliya          | 5,11        |
| 33                | Estoniya            | 4,62        |
| 44                | Litva               | 4,41        |
| 54                | Mauritius           | 4,31        |
| <b>55</b>         | <b>Azərbaycan</b>   | <b>4,31</b> |
| 56                | Hindistan           | 4,30        |
| 59                | Türkiyə             | 4,28        |
| 62                | İran                | 4,26        |
| 64                | Latviya             | 4,24        |
| 66                | Rusiya              | 4,21        |
| 72                | Qazaxıstan          | 4,18        |
| 82                | Ukrayna             | 4,00        |
| 88                | Gürcüstan           | 3,95        |
| 92                | Ermənistan          | 3,89        |
| 93                | Moldova             | 3,89        |
| 105               | Tacikistan          | 3,77        |
| 126               | Qırğızıstan         | 3,45        |
| 142               | Çad                 | 2,87        |

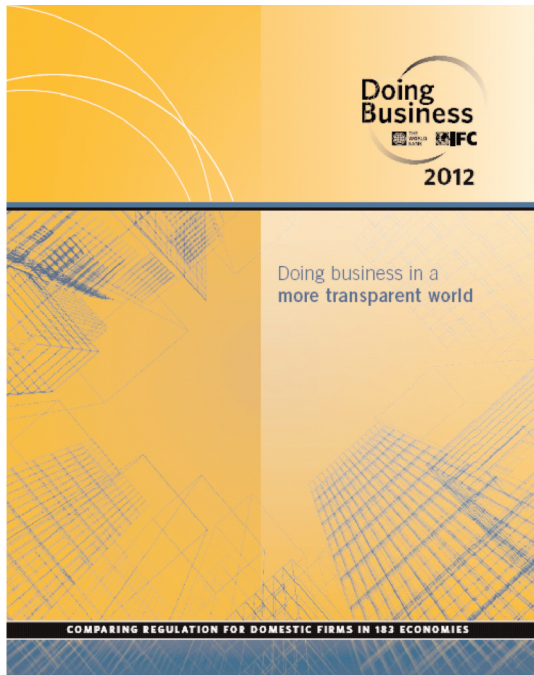
Mənbə: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2011-2012

## 2.2. Biznes Etmək Asanlığı Reytingi

Ölkələrin Biznes Etmək Asanlığı Reytingi (*Ease of Doing Business*) Dünya Bankı (*The World Bank*) tərəfindən hər il yayınlanan “Biznes Etmək Hesabatı” (*Doing Business Report*) çərçivəsində tərtib edilir.

Biznes Etmək Asanlığı Reytingi dünya ölkələrində işgüzar fəaliyyətin tənzimlənməsi və tənzimləmə sisteminin effektivliyini qiymətləndirməyə imkan verən 10 göstərici qrupu – “biznesə başlamaq” (*starting a business*), “inşaat lisenziyalarının verilməsi” (*dealing with construction permits*), “elektrikin əldə edilməsi” (*getting electricity*), “mülkiyyətin qeydiyyatı” (*registering property*), “kreditin əldə edilməsi” (*getting credit*), “investorların qorunması” (*protecting investors*), “vergitutma” (*paying taxes*), “sərhədləri keçməklə ticarət etmək” (*trading across borders*), “müqavilələrin icrasının təmini” (*enforcing contracts*) və “müflis elan olma” (*resolving insolvency*) üzrə formalaşdırılır.

Hesabatda Biznes Etmək Asanlığı üzrə, həm də onu təşkil edən ayrı-ayrı göstəricilər qrupu üzrə ölkələrin reytingini əldə etmək mümkündür.



Hesabatın, eyni zamanda da Biznes Etmək Asanlığı Reytinginin hazırlanması zamanı müxtəlif ölkələrdə fəaliyyət göstərən aparıcı beynəlxalq konsaltinq şirkətləri, banklar və dövlət qurumlarından əldə edilən biznes mühiti ilə bağlı informasiyalardan istifadə edilir.

Azərbaycan 2005-ci ildən hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır. Hesabatın 2009-cu il nəşrində Azərbaycan biznes mühitinin yaxşılaşdırılması sahəsində dünyanın ən islahatçı ölkəsi élan edilmişdir.

Azərbaycanın Hesabatın 2012-ci il nəşrində verilmiş Biznes Etmək Asanlığı Reytingi Cədvəl 54-də təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi, 2011-ci ildə Azərbaycan Biznes Etmək Asanlığı Reytingi üzrə dünyanın 183 ölkəsi arasında 66-cı sıradadır. Eyni zamanda bu göstərici üzrə kemiş Sovet Respublikalarından Belarus, Qırğızıstan, Moldova, Rusiya, Tacikistan, Ukrayna və Özbəkistandan, həmçinin də qonşu Türkiyə və İrandan öndədir.

**Cədvəl 54. 2010-cu ildə Azərbaycanın Biznes Etmək Asanlığı üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytinqi**

| SIRA N-si (1-183) | ÖLKƏLƏR             |
|-------------------|---------------------|
| 1                 | Sinqapur            |
| 2                 | Honq Konq           |
| 3                 | Yeni Zelandiya      |
| 4                 | ABŞ                 |
| 5                 | Danimarka           |
| 6                 | Norveç              |
| 7                 | Birləşmiş Krallıq   |
| 8                 | Cənubi Koreya       |
| 9                 | İslandiya           |
| 10                | İrlandiya           |
| 11                | Finlandiya          |
| 12                | Səudiyyə Ərəbistanı |
| 13                | Kanada              |
| 14                | İsveç               |
| 15                | Avstraliya          |
| 16                | Gürcüstan           |
| 17                | Tailand             |
| 18                | Malaziya            |
| 19                | Almaniya            |
| 20                | Yaponiya            |
| 21                | Latviya             |
| 24                | Estoniya            |
| 27                | Litva               |
| 47                | Qazaxıstan          |
| 55                | Ermənistan          |
| <b>66</b>         | <b>Azərbaycan</b>   |
| 69                | Belarus             |
| 70                | Qırğızıstan         |
| 71                | Türkiyə             |
| 81                | Moldova             |
| 120               | Rusiya              |
| 144               | İran                |
| 147               | Taciksitan          |
| 152               | Ukrayna             |
| 166               | Özbəkistan          |
| 183               | Çad                 |

Mənbə: The World Bank, Doing Business 2012

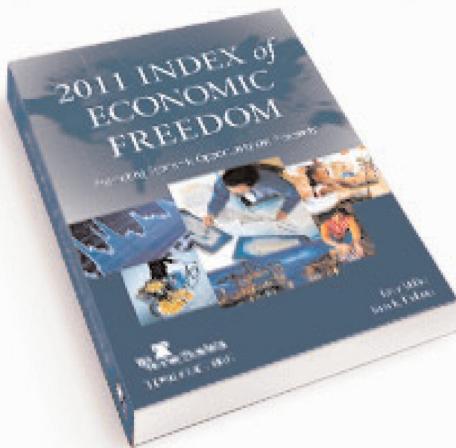
### 2.3. İqtisadi Azadlıq Reytingi

Ölkələrin İqtisadi Azadlıq Reytingi (*Ranking of Index of Economic Freedom*) «The Wall Street Journal» və Vaşinqtonun 1 nömrəli düşünmə mərkəzi hesab olunan «The Heritage Foundation» tərəfindən hər il birgə yayınlanan «İqtisadi Azadlıq İndeksi» (*Index of Economic Freedom*) adlı hesabatla dünya ictimaiyyətinə təqdim olunur. Bu tipli ikinci hesabat Kanadanın «Fraser Institute» adlı düşünmə mərkəzi tərəfindən yayınlansa da, hazırda bu sahədə ən nüfuzlu hesabat birinci hesab olunur.

İqtisadi Azadlıq İndeksi ölkələrdə iqtisadi azadlıq səviyyəsini kompleks şəkildə qiymətləndirməyə imkan verən 10 komponent, başqa sözlə alt indeks - «biznes azadlığı» (*business freedom*), «ticarət azadlığı» (*trade freedom*), «fiskal azadlıq» (*fiscal freedom*), «hökumət hərccləməsi» (*government spending*), «monetar azadlıq» (*monetary freedom*), «investisiya azadlığı» (*investment freedom*), «maliyyə azadlığı» (*financial freedom*), «mülkiyyət hüquqları» (*property rights*), «korrupsiyadan azadlıq» (*freedom from corruption*), «əmək azadlığı» (*labor freedom*) əsasında formalaşdırılır ki, bu da Adam

Smitin «Millətlərin Zənginliyi» əsərində irəli sürdüyü klassik iqtisadi azadlıq nəzəriyyəsinə əsaslanır.

İndeksin hazırlanması zamanı DB, BVF, İqtisadi Kəşfiyyat Birliyi kimi nüfuzlu beynəlxalq qurumların statistik məlumatlarından istifadə edilir.



Hesabatda həm İqtisadi Azadlıq üzrə, həm də onu təşkil edən ayrı-ayrı komponentlər üzrə ölkələrin reytingini əldə etmək mümkündür.

Azərbaycan 1996-cı ildən Hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır və hər il iqtisadi azadlıq indeksini yüksəldən ölkələr sırasındadır. Belə ki, Azərbaycanın İqtisadi Azadlıq İndeksi 1996-cı ildə 30 balla qiymətləndirildiyi halda, 2011-ci ildə bu göstərici Cədvəl 55-dən də göründüyü kimi 59,7 bala çatmışdır. Eyni zamanda Cədvəldən onu da görmək mümkündür ki, İqtisadi Azadlıq Reytinginə görə dünyanın 183 ölkəsi arasında 92-cı sırada dayanan Azərbaycan, bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Moldova, Rusiya, Tacikistan, Rusiya, Belarus, Özbəkistan, Ukrayna və Türkmənistan-dan, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

**Cədvəl 55. 2011-ci ildə Azərbaycanın İqtisadi Azadlıq İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA NÖMRƏSİ (1-183) | ÖLKƏLƏR           | BAL (0-100) |
|----------------------|-------------------|-------------|
| 1                    | Honq Konq         | 89,7        |
| 2                    | Sinqapur          | 87,2        |
| 3                    | Avstraliya        | 82,5        |
| 4                    | Yeni Zelandiya    | 82,3        |
| 5                    | İsveçrə           | 81,9        |
| 6                    | Kanada            | 80,8        |
| 7                    | İrlandiya         | 78,7        |
| 8                    | Danimarka         | 78,6        |
| 9                    | ABŞ               | 77,8        |
| 10                   | Bəhreyn           | 77,7        |
| 11                   | Çili              | 77,4        |
| 12                   | Mauritius         | 76,2        |
| 13                   | Lüksemburq        | 76,2        |
| 14                   | Estoniya          | 75,2        |
| 15                   | Niderland         | 74,7        |
| 16                   | Birləşmiş Krallıq | 74,5        |
| 17                   | Finlandiya        | 74,0        |
| 18                   | Kipr              | 73,3        |
| 19                   | Makau             | 73,1        |
| 20                   | Yaponiya          | 72,8        |
| 24                   | Litva             | 71,3        |
| 29                   | Gürcüstan         | 70,4        |
| 36                   | Ermənistan        | 69,7        |
| 56                   | Latviya           | 65,8        |
| 67                   | Türkiyə           | 64,2        |
| 78                   | Qazaxıstan        | 62,1        |
| 83                   | Qırğızıstan       | 61,1        |
| 91                   | Zambiya           | 59,7        |
| <b>92</b>            | <b>Azərbaycan</b> | <b>59,7</b> |
| 93                   | Mərakeş           | 59,6        |
| 120                  | Moldova           | 55,7        |
| 128                  | Taciksitan        | 53,5        |
| 143                  | Rusiya            | 50,5        |
| 155                  | Belarus           | 47,9        |
| 163                  | Özbəkistan        | 45,8        |
| 164                  | Ukrayna           | 45,8        |
| 169                  | Türkmənistan      | 43,6        |
| 171                  | İran              | 42,1        |
| 179                  | Şimali Koreya     | 1           |

Mənbə: Heritage Foundation, 2011 Index of Economic Freedom

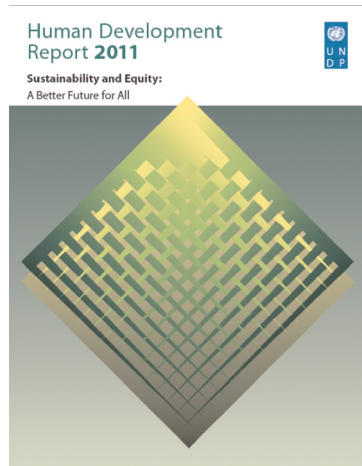
## 2.4 İnsan İnkişafı Reytingi

Ölkələrin İnsan İnkişafı reytingi (*Human Development Index Ranking*) Birləşmiş Millətlər Təşkilatı İnkişaf Proqramının (*UNDP*) hər il nəşr etdiyi “İnsan İnkişafı Hesabatı” (*Human Development Report*) çərçivəsində tərtib edilən İnsan İnkişafı İndeksində (*HDI- Human Development Index*) əsaslanır.

İnsan İnkişafı İndeksi ölkələrdə insan inkişafının, başqa sözlə insan rifahının vəziyyətini müqayisəli şəkildə qiymətləndirməyə imkan verən 4 göstərici – “doğulanda gözlənilən ömür müddəti” (*life expectancy at birth*), “təhsilin orta müddəti” (*mean years of schooling*), “gözlənilən təhsil müddəti” (*expacted years of schooling*) və satınalma gücü paritetli “adambaşına Ümumi Milli Gəlir” (*Per capita Gross National Income*) əsasında tərtib edilir.

Azərbaycan 1995-ci ildən Hesabat çərçivəsində tədqiq olunan ölkələr siyahısındadır və hər il İnsan İnkişafı İndeksini yüksəldən ölkələr sırasındadır. Belə ki, 1995-ci ildə Azərbaycanın İnsan İnkişafı İndeksi 0,563 olduğu halda, Cədvəl 56-dan da göründüyü kimi 2011-ci ildə 0,700 olmuşdur. Eyni zamanda cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2011-ci ildə İnsan İnkişafı İndeksində görə 187 ölkə arasında 91-ci ölkədir və bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Türkmənistan, Moldova, Özbəkistan, Qırğızıstan və Tacikistandan, həmçinin də qonşu Türkiyədən öndədir.

Onu da qeyd etməliyik ki, Hesabatın 2011-ci il nəşrinə görə Azərbaycan mövcud İnsan İnkişafı İndeksi göstəricisi ilə Yüksək İnsan İnkişafının (*High Human Development*) olduğu 47 ölkə arasındadır.



**Cədvəl 56. 2011-ci ildə Azərbaycanın İnsan İnkişafı İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytinqi**

| SIRA N-si (1-169) | ÖLKƏLƏR                       | İNSAN İNKİŞAFI İNDEKSİ (0-1) |
|-------------------|-------------------------------|------------------------------|
| 1                 | Norveç                        | 0,943                        |
| 2                 | Avstraliya                    | 0,929                        |
| 3                 | Niderland                     | 0,910                        |
| 4                 | ABŞ                           | 0,910                        |
| 5                 | Yeni Zelandiya                | 0,908                        |
| 6                 | Kanada                        | 0,908                        |
| 7                 | İrlandiya                     | 0,908                        |
| 8                 | Lixtenşteyn                   | 0,905                        |
| 9                 | Almaniya                      | 0,905                        |
| 10                | İsveç                         | 0,904                        |
| 11                | İsveçrə                       | 0,903                        |
| 12                | Yaponiya                      | 0,901                        |
| 13                | Honq-Konq                     | 0,898                        |
| 14                | İslandiya                     | 0,898                        |
| 15                | Cənubi Koreya                 | 0,897                        |
| 16                | Danimarka                     | 0,895                        |
| 17                | İsrail                        | 0,888                        |
| 18                | Belçika                       | 0,886                        |
| 19                | Avstriya                      | 0,885                        |
| 20                | Fransa                        | 0,884                        |
| 34                | Estoniya                      | 0,835                        |
| 40                | Litva                         | 0,810                        |
| 43                | Latviya                       | 0,805                        |
| 65                | Belarus                       | 0,756                        |
| 66                | Rusiya                        | 0,755                        |
| 68                | Qazaxıstan                    | 0,745                        |
| 75                | Gürcüstan                     | 0,733                        |
| 76                | Ukrayna                       | 0,729                        |
| 86                | Ermənistan                    | 0,716                        |
| 88                | İran                          | 0,707                        |
| <b>91</b>         | <b>Azərbaycan</b>             | <b>0,700</b>                 |
| 92                | Türkiyə                       | 0,699                        |
| 102               | Türkmənistan                  | 0,686                        |
| 111               | Moldova                       | 0,649                        |
| 115               | Özbəkistan                    | 0,641                        |
| 126               | Qırğızıstan                   | 0,615                        |
| 127               | Tacikistan                    | 0,607                        |
| 187               | Konqo Demokratik Respublikası | 0,286                        |

Mənbə: UNDP, Human Development Report 2011

## 2.5. Həyat Keyfiyyəti Reytingi

İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyi (*Economist Intelligence Unit*) tərəfindən tərtib edilən Həyat Keyfiyyəti İndeksi (*Quality - of - Life Index*) subyektiv həyat məmnuniyyəti araşdırmalarının nəticələrini ölkələrin həyat keyfiyyətinin obyektiv determinantları ilə birləşdirən nadir metodologiyaya əsaslanır. Subyektiv həyat məmnuniyyəti araşdırmaları həyat məmnuniyyətinin səviyyəsini müəyyənləşdirmək məqsədilə əhali arasında keçirilən sorğulardan ibarətdir. Həyat keyfiyyətinin obyektiv determinantları kimi isə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

1. Maddi rifah (*Material wellbeing*): Satınalma gücü paritetli adambaşına ÜDM. Mənbə İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyidir (*EIU*).
2. Sağlamlıq (*Health*): Doğulanda gözlənilən ömür müddəti. Mənbə ABŞ Statistika Bürosudur (*US Census Bureau*).
3. Siyasi sabillik və təhlükəsizlik (*Political stability and security*): Siyasi sabillik və təhlükəsizlik reytingi. Mənbə İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyidir (*EIU*).
4. Ailə həyatı (*Family life*): Boşanmaların səviyyəsi (*hər 1000 nəfərə*). 5 ballıq sistemdə indeksə çevrilir. Mənbə BMT və Avromonitordur (*UN, Euromonitor*).
5. İcma həyatı (*Community life*): Ölkədə ya dini xidmətlər, ya da həmkarlar təşkilatına üzvlük yüksək olarsa 1 bal, əks təqdirdə 0 bal verilir. Mənbə Beynəlxalq Əmək Təşkilatı və Dünya Dəyərlər Araşdırmasıdır (*ILO, World Values Survey*).
6. İqlim və coğrafiya (*Climate and geography*): İsti və soyuq iqlimi fərqləndirmək üçün en dairəsi. Mənbə ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyi (*CIA, World Factbook*).
7. İş təminatı (*Job security*): İşsizlik səviyyəsi. Mənbə İqtisadçı Kəşfiyyat Birliyidir (*EIU*).
8. Siyasi azadlıq (*Political freedom*): Siyasi və mülki azadlıqların orta qiyməti. 1 bal (*tamamilə azad*), 7 bal (*qeyri-azad*). Mənbə Azadlıq Evidir (*Freedom House*).

9. Gender bərabərliyi (*Gender equality*). Kişi və qadının orta məvəciblərinin nisbətini hesablamaqla ölçülür. Mənbə BMT İnkişaf Proqramı İnsan İnkişafı Hesabatıdır (*UNDP HDR*).

Həyat Keyfiyyəti İndeksi Azərbaycanın da daxil olduğu 111 ölkə üzrə 2005-ci ildə yayınlanmışdır. Cədvəl 57-dən də göründüyü kimi Azərbaycan 5,377 ballıq Həyat Keyfiyyəti İndeksi ilə 111 ölkə arasında 86-cı yerdədir. Cədvəldən onu da görmək mümkündür ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Rusiya da daxil olmaqla əksər postsovet ölkələrindən, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

İndeksin yayınlanmasından keçən zaman ərzində Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişaf baxımından mühüm nailiyyətlər əldə etdiyini nəzərə alsaq, qeyd edə bilərik ki, növbəti nəşrlərdə bu göstərici üzrə Azərbaycanın mövqeyində ciddi irəliləyişlər müşahidə etmək mümkün olacaqdır.

**Cədvəl 57. Azərbaycanın Həyat Keyfiyyəti İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytinqi**

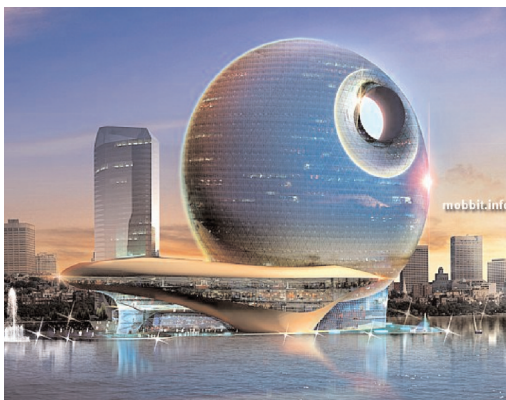
| SIRA N-si (1-111) | ÖLKƏLƏR           | HƏYAT KEYFİYYƏTİ İNDEKSİ (1-10) |
|-------------------|-------------------|---------------------------------|
| 1                 | İrlandiya         | 8,333                           |
| 2                 | İsveçrə           | 8,068                           |
| 3                 | Norveç            | 8,051                           |
| 4                 | Lüksemburq        | 8,015                           |
| 5                 | İsveç             | 7,925                           |
| 6                 | Avstraliya        | 7,925                           |
| 7                 | İslandiya         | 7,911                           |
| 8                 | İtaliya           | 7,810                           |
| 9                 | Danimarka         | 7,797                           |
| 10                | İspaniya          | 7,727                           |
| 11                | Sinqapur          | 7,719                           |
| 12                | Finlandiya        | 7,618                           |
| 13                | ABŞ               | 7,615                           |
| 14                | Kanada            | 7,599                           |
| 15                | Yeni Zelandiya    | 7,436                           |
| 16                | Niderland         | 7,433                           |
| 17                | Yaponiya          | 7,392                           |
| 18                | Honq Konq         | 7,347                           |
| 19                | Portuqaliya       | 7,307                           |
| 20                | Avstriya          | 7,268                           |
| 50                | Türkiyə           | 6,286                           |
| 63                | Litva             | 6,033                           |
| 66                | Latviya           | 6,008                           |
| 68                | Estoniya          | 5,905                           |
| 85                | Ermənistan        | 5,422                           |
| <b>86</b>         | <b>Azərbaycan</b> | <b>5,377</b>                    |
| 87                | Gürcüstan         | 5,365                           |
| 88                | İran              | 5,343                           |
| 96                | Qazaxıstan        | 5,082                           |
| 98                | Ukrayna           | 5,032                           |
| 99                | Moldova           | 5,009                           |
| 100               | Belarus           | 4,978                           |
| 102               | Türkmənistan      | 4,870                           |
| 103               | Qırğızıstan       | 4,846                           |
| 105               | Rusiya            | 4,796                           |
| 106               | Özbəkistan        | 4,767                           |
| 107               | Tacikistan        | 4,754                           |
| 111               | Zimbabve          | 3,892                           |

Mənbə: The Economist Intelligence Unit, Quality of Life Index, 2005

## 2.6. Həyat Bahallığı Reytingi

Dünyada ölkələr üzrə həyat bahallığının səviyyəsi müxtəlif qurumlar tərəfindən ölçülür ki, bunlardan biri də konsaltinq, outsorsinq və investisiya xidmətləri göstərən «Mercer» şirkətidir. 20 minə yaxın əməkdaşı ilə dünyanın 180-dan çox şəhəri və 40-dan çox ölkəsindən müştərilərə xidmət göstərən şirkət, sifarişçilərin istəyilə bəzi sahələr üzrə araşdırmalar da aparır ki, bunlardan biri də hər il yayınlanan «Həyat Bahallığı Araşdırması»dır (*Cost of Living Survey*). Bu araşdırmanın nəticələrindən hökumətlər və başlıca şirkətlər xarici ölkələrə göndərdikləri əməkdaşlarının satınalma gücünü qorumaq məqsədilə istifadə edirlər.

«Həyat Bahallığı Araşdırması» «Mercer» tərəfindən müəyyən-ləşdirilən əmtəə və xidmətlərin beynəlxalq səbəti (*ev kirayə haqqları da daxil olmaqla*) əsasında dünyanın müxtəlif şəhərlərinin həyat bahallığı reytingini tərtib edir ki (*hesablamalar mart ayı üzrə aparılır*), bu zamanda baza göstərici kimi əmtəə və xidmətlərin beynəlxalq səbətinin Nyu-York şəhəri üzrə dəyəri götürülür.





«Həyat Bahallılığı Araşdırması»nın 2011-ci il nəşrində sifarişçilərin seçimi əsasında dünyanın 50 şəhəri üzrə həyat bahallılığı reytingi tərtib edilmişdir ki, bunların arasında Bakı şəhəri də vardır. Cədvəl 58-dən göründüyü kimi Bakı şəhəri həyat bahallılığına görə dünyanın 50 şəhəri arasında 48-ci yerdədir.

Onu da qeyd etməkdə fayda vardır ki, Bakı «Həyat Bahallılığı Araşdırması»nın 2010-cu il nəşrində dünyanın 50 şəhəri arasında 36-cı sırada dayanmışdır.

**Cədvəl 58. 2011-ci ilin mart ayında Həyat Bahallığı göstəricisinə görə  
Bakının dünya şəhərləri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ŞƏHƏR          | ÖLKƏLƏR           |
|-----------|----------------|-------------------|
| 1         | Luanda         | Anqola            |
| 2         | Tokyo          | Yaponiya          |
| 3         | Encamen        | Çad               |
| 4         | Moskva         | Rusiya            |
| 5         | Cenevrə        | İsveçrə           |
| 6         | Osaka          | Yaponiya          |
| 7         | Sürix          | İsveçrə           |
| 8         | Sinqapur       | Sinqapur          |
| 9         | Honq Konq      | Honq Konq         |
| 10        | Sao Paulo      | Braziliya         |
| 11        | Naqoya         | Yaponiya          |
| 12        | Librevil       | Qabon             |
| 12        | Rio De Janeyro | Braziliya         |
| 14        | Sidney         | Avstraliya        |
| 15        | Oslo           | Norveç            |
| 16        | Bern           | İsveçrə           |
| 17        | Kopenhagen     | Danimarka         |
| 18        | London         | Birləşmiş Krallıq |
| 19        | Seul           | Cənubi Koreya     |
| 20        | Pekin          | Çin               |
| 21        | Şanxay         | Çin               |
| 21        | Melborn        | Avstraliya        |
| 23        | Niamey         | Niger             |
| 24        | Tel Aviv       | İsrail            |
| 25        | Viktoriya      | Seyşellər         |
| 25        | Milan          | İtaliya           |
| 27        | Paris          | Fransa            |
| 28        | Ouaqadougou    | Burkina Faso      |
| 29        | Peterburq      | Rusiya            |
| 30        | Pers           | Avstraliya        |
| 31        | Brisvan        | Avstraliya        |
| 32        | Nyu York       | ABŞ               |
| 33        | Brasilia       | Braziliya         |
| 34        | Roma           | İtaliya           |
| 34        | Kanberra       | Avstraliya        |

|           |             |                             |
|-----------|-------------|-----------------------------|
| 36        | Viana       | Avstriya                    |
| 37        | Naumi       | Yeni Kaledoniya             |
| 38        | Quancou     | Çin                         |
| 39        | Cibuti      | Cibuti                      |
| 39        | Stokholm    | İsveç                       |
| 41        | Laqos       | Nigeriya                    |
| 42        | Helsinki    | Finlandiya                  |
| 43        | Şenzen      | Çin                         |
| 44        | Dakar       | Senegal                     |
| 44        | Xartum      | Sudan                       |
| 46        | Adelayd     | Avstraliya                  |
| 47        | Praqa       | Çexiya                      |
| <b>48</b> | <b>Bakı</b> | <b>Azərbaycan</b>           |
| 49        | Banqui      | Mərkəzi Afrika Respublikası |
| 50        | Amsterdam   | Niderland                   |

*Mənbə: Mercer, Cost of Living Survey 2011*

## 2.7. Cini İndeksi Reytingi

Ölkədə ailə gəlirlərinin bölgüsündəki bərabərsizliyin dərəcəsi Cini indeksi (*Gini index*) deyilən xüsusi indekslə ölçülür. İndeks Lorens əyrisi əsasında hesablanır. İndeksin qiymət aralığı 0-100 arasında dəyişir. 0 bal ölkədə gəlir bölgüsünün tam bərabər, 100 bal isə tam ədalətsiz olduğunu ifadə edir.

Cədvəl 59-da ABŞ Mərkəzi Kəşfiyyat Agentliyinin məlumatları əsasında 136 ölkə arasında Azərbaycanın Cini indeksi üzrə reytingi verilmişdir. Göründüyü kimi Azərbaycan 36,5 ballıq Cini indeksi ilə 136 ölkə arasında 82-ci sıradadır.

Cədvəl 59-un təhlili göstərir ki, Azərbaycan Cini indeksinə görə keçmiş sovet respublikalarından Rusiya, Türkmənistan, Gürcüstan, Moldova, Ermənistan və Özbəkistandan, həmçinin də Qazaxıstan istisna olmaqla, bütün qonşu ölkələrdən daha yaxşı vəziyyətdədir.

**Cədvəl 59. Azərbaycanın Cini İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                     | CİNİ İNDEKSİ |
|-----------|-----------------------------|--------------|
| 1         | Namibiya                    | 70,7         |
| 2         | Cənubi Afrika               | 65,0         |
| 3         | Lesoto                      | 63,2         |
| 4         | Botsvana                    | 63,2         |
| 5         | Sierra Leon                 | 62,9         |
| 6         | Mərkəzi Afrika Respublikası | 61,3         |
| 7         | Haiti                       | 59,2         |
| 8         | Kolumbiya                   | 58,5         |
| 9         | Boliviya                    | 58,2         |
| 10        | Braziliya                   | 56,7         |
| 11        | Qvatemala                   | 55,1         |
| 12        | Honduras                    | 53,8         |
| 13        | Honq Konq                   | 53,3         |
| 14        | Paraqvay                    | 53,2         |
| 15        | Əl Salvador                 | 52,4         |
| 16        | Çili                        | 52,4         |
| 17        | Panama                      | 51,0         |
| 18        | Papua Yeni Qvineya          | 50,9         |

|           |                   |             |
|-----------|-------------------|-------------|
| 19        | Zambiya           | 50,8        |
| 20        | Niger             | 50,6        |
| 39        | ABŞ               | 45,0        |
| 42        | İran              | 44,5        |
| 51        | Rusiya            | 42,2        |
| 55        | Türkiyə           | 41,0        |
| 58        | Türkmənistan      | 40,8        |
| 59        | Gürcüstan         | 40,8        |
| 75        | Moldova           | 37,4        |
| 76        | Ermənistan        | 37,0        |
| 80        | Özbəkistan        | 36,8        |
| <b>82</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>36,5</b> |
| 84        | Latviya           | 36,0        |
| 85        | Litva             | 36,0        |
| 99        | Tacikistan        | 32,6        |
| 105       | Estoniya          | 31,4        |
| 107       | Ukrayna           | 31,0        |
| 111       | Avropa İttifaqı   | 30,4        |
| 123       | Belarus           | 27,9        |
| 127       | Qazaxıstan        | 26,7        |
| 136       | İsveç             | 23,0        |

*Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011*

## 2.8 Dünya İdarəetmə İndeksi Reytingi

Dünya İdarəetmə İndeksi (*WGI-World Governance Index*) Yeni Dünya İdarəetmə Forumu (*F<sup>n</sup>WG-The Forum for a new World Governance*) tərəfindən dünyada idarəetmənin mövcud səviyyəsini və təkamülünü qiymətləndirmək məqsədilə tərtib edilir.

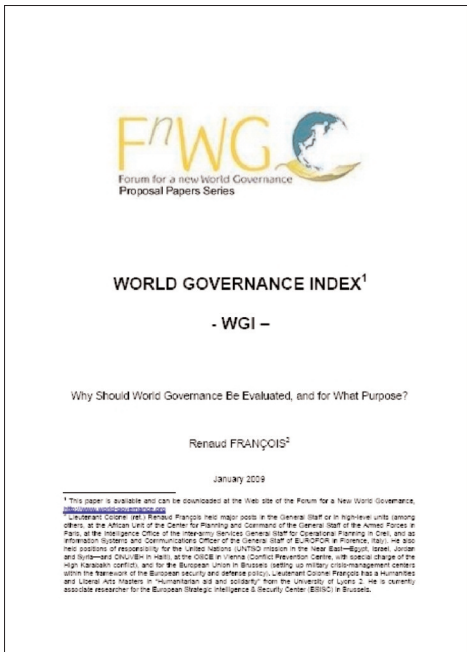
İndeks 5 əsas göstərici - «sülh və təhlükəsizlik» (*peace and security*), «qanunun aliliyi» (*rule of law*), «insan hüquqları və iştirakçılıq» (*human rights and participation*), «davamlı inkişaf» (*sustainable development*), «insan inkişafı» (*human development*) və alt-göstəricilər əsasında formalaşdırılır.

İndeksin hesablama metodu BMT-nin İnsan İnkişafı İndeksinin hesablanma metodu ilə oxşardır. Yekun göstərici 0 (*ən zəif*) və 1 (*ən yüksək*) bal ilə ifadə olunur.

Dünya İdarəetmə İndeksi çərçivəsində həmçinin bu indeks təşkil edən əsas göstəricilər üzrə də ölkənin reytingi tərtib edilir.

İndeksin hazırlanmasında istifadə olunan məlumatlar müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar və bəzi transmilli konsaltinq şirkətlərinin hesabat və araşdırmalarından əldə edilir.

Cədvəl 60-da Azərbaycanın Dünya İdarəetmə İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytingi təqdim edilmişdir. Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə 179 ölkə arasında 127-ci yerdədir və keçmiş sovet respublikalarından Özbəkistan və Türkmənistandan, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.



**Cədvəl 60. Azərbaycanın Dünya İdarəetmə İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytinqi**

| SIRA N-si (1-179) | ÖLKƏLƏR           | DÜNYA İDARƏETMƏ İNDEKSİ (0-1) |
|-------------------|-------------------|-------------------------------|
| 1                 | İslandiya         | 0,875                         |
| 2                 | Norveç            | 0,871                         |
| 3                 | İsveç             | 0,870                         |
| 4                 | Finlandiya        | 0,854                         |
| 5                 | Danimarka         | 0,856                         |
| 6                 | Lüksemburq        | 0,846                         |
| 7                 | Yeni Zelandiya    | 0,846                         |
| 8                 | Niderland         | 0,845                         |
| 9                 | Avstriya          | 0,839                         |
| 10                | Avstraliya        | 0,830                         |
| 11                | İsveçrə           | 0,829                         |
| 12                | Almaniya          | 0,824                         |
| 13                | Kanada            | 0,818                         |
| 14                | İrlandiya         | 0,807                         |
| 15                | Belçika           | 0,804                         |
| 16                | Birləşmiş Krallıq | 0,793                         |
| 17                | İspaniya          | 0,791                         |
| 18                | Barbados          | 0,784                         |
| 19                | Fransa            | 0,778                         |
| 20                | Yaponiya          | 0,774                         |
| 23                | ABŞ               | 0,761                         |
| 34                | Estoniya          | 0,735                         |
| 49                | Latviya           | 0,702                         |
| 73                | Qırğızıstan       | 0,644                         |
| 78                | Moldova           | 0,639                         |
| 91                | Ukrayna           | 0,622                         |
| 95                | Türkiyə           | 0,618                         |
| 98                | Qazaxıstan        | 0,615                         |
| 99                | Ermənistan        | 0,615                         |
| 106               | Gürcüstan         | 0,609                         |
| 107               | Tacikistan        | 0,609                         |
| 112               | Belarus           | 0,595                         |
| 123               | Rusiya            | 0,577                         |
| <b>127</b>        | <b>Azərbaycan</b> | <b>0,575</b>                  |
| 129               | Özbəkistan        | 0,571                         |
| 148               | İran              | 0,536                         |
| 159               | Türkənistan       | 0,508                         |
| 179               | Somali            | 0,290                         |

Mənbə: Forum for a New World Governance, World Governance Index, January 2009

## 2.9. Korrupsiya Qavrama İndeksi

Korrupsiya Qavrama İndeksi (*CPI - Corruption Perceptions Index*) Beynəlxalq Şəffaflıq (*Transparency International*) təşkilatı tərəfindən dövlət sektorunda korrupsiyanın qavranılması üzrə ölkələrin reytingini müəyyənləşdirmək məqsədilə, hər il nəşr edilir.

Korrupsiya Qavrama İndeksi müxtəlif ekspert qiymətləndirmələri və biznes aləmi üzrə rəy sorğuları əsasında tərtib edilir ki, bunlar da müstəqil və tanınmış təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilir. Eyni zamanda, hər ölkənin müvafiq indeksi tərtib edilən zaman ən azı 3 mənbədən istifadə edilir.

Təşkilat 1999-cu ildən öz tədqiqatlarına Azərbaycanı da daxil etmişdir. 1999-cu ildə Azərbaycanın Korrupsiya Qavrama İndeksi 1,7

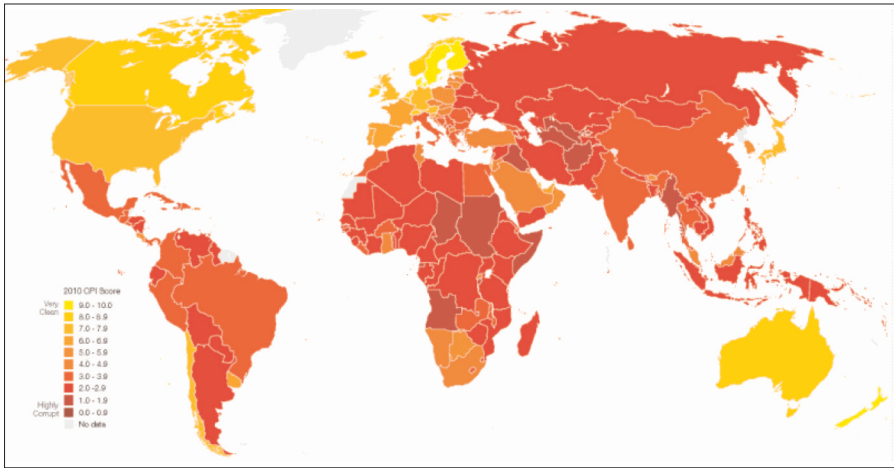
olduğu halda, Cədvəl 61-dən də göründüyü kimi, 2010-cu ildə 2,4-ə çatmışdır. Həmçinin Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan 2010-cu ildə Korrupsiya Qavrama İndeksinə görə 178 ölkə arasında 134-cü yerdədir və bu yer, keçmiş sovet respublikalarından Ukrayna, Rusiya, Tacikistan, Qırğızıstan, Türkmənistan və Özbəkistanın, eyni zamanda da qonşu İranın tutduğu yerdən daha yaxşıdır.



**Cədvəl 61. 2010-cu ildə Azərbaycanın Korrupsiya Qavrama İndeksi üzrə dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si (1-178) | ÖLKƏLƏR           | BAL (0-10) |
|-------------------|-------------------|------------|
| 1                 | Danimarka         | 9,3        |
| 1                 | Yeni Zelandiya    | 9,3        |
| 1                 | Sinqapur          | 9,3        |
| 4                 | Finlandiya        | 9,2        |
| 4                 | İsveç             | 9,2        |
| 6                 | Kanada            | 8,9        |
| 7                 | Niderland         | 8,8        |
| 8                 | Avstraliya        | 8,7        |
| 8                 | İsveçrə           | 8,7        |
| 10                | Norveç            | 8,6        |
| 11                | İslandiya         | 8,5        |
| 11                | Lüksemburq        | 8,5        |
| 13                | Honq Konq         | 8,4        |
| 14                | İrlandiya         | 8,0        |
| 15                | Avstriya          | 7,9        |
| 15                | Almaniya          | 7,9        |
| 17                | Barbados          | 7,8        |
| 17                | Yaponiya          | 7,8        |
| 19                | Qatar             | 7,7        |
| 20                | Birləşmiş Krallıq | 7,6        |
| 22                | ABŞ               | 7,1        |
| 26                | Estoniya          | 6,5        |
| 46                | Litva             | 5,0        |
| 56                | Türkiyə           | 4,4        |
| 59                | Latviya           | 4,3        |
| 68                | Gürcüstan         | 3,8        |
| 105               | Qazaxıstan        | 2,9        |
| 105               | Moldova           | 2,9        |
| 123               | Ermənistan        | 2,6        |
| 127               | Belarus           | 2,5        |
| <b>134</b>        | <b>Azərbaycan</b> | <b>2,4</b> |
| 134               | Ukrayna           | 2,4        |
| 146               | İran              | 2,2        |
| 154               | Rusiya            | 2,1        |
| 154               | Tacikistan        | 2,1        |
| 164               | Qırğızıstan       | 2,0        |
| 172               | Türkmenistan      | 1,6        |
| 172               | Özbəkistan        | 1,6        |
| 178               | Somali            | 1,1        |

Mənbə: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2010



## 2.10. Müstəqil Fondların Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi

Müstəqil zənginlik fondlarının Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi (*The Linaburg-Maduell Transparency Index*) İsveçrənin Suveren Zənginlik Fondu İnstitutunda (*The Sovereign Wealth Fund Institute*) Carl Linaburg və Michael Maduell tərəfindən formalaşdırılmışdır. Hazırda İnstitutun davam edən layihələrindən biridir.

İndeks ölkələrdə müstəqil zənginlik fondlarının şəffaflıq reytingini müəyyənləşdirir. İndeks şəffaflığın müəyyənləşdirilməsində hər biri 1 balla qiymətləndirilən aşağıdakı 10 əsas prinsipə əsaslanır:

1. Fond yaranma səbəbi, zənginliyinin mənbəyi və hökumət mülkiyyətinin strukturu da daxil olmaqla tarixi reallıqlarını ictimaiyyətə təqdim edir
2. Fond vaxtaşırı müstəqil auditorlardan keçmiş illik hesabatlar hazırlayaraq ictimaiyyətə təqdim edir;
3. Fond şirkət səhmlərinin mülkiyyət payları və səhmlərin yerləşmə coğrafiyasını ictimaiyyətə təqdim edir;

4. Fond məcmu portfel bazar dəyəri, gəlirləri və menecment kompensasiyasını ictimaiyyətə təqdim edir;
5. Fond etik standartlar, investisiya siyasətləri və təlimatların qüvvəyə minməsi haqqında məlumatları ictimaiyyətə təqdim edir;
6. Fond aydın strategiyalar və məqsədlərini ictimaiyyətə təqdim edir;
7. Fond, əgər uyğundursa, filiallarını və əlaqə vasitələrini aydın şəkildə eyniləşdirir;
8. Fond, əgər uyğundursa, xarici menecerləri eyniləşdirir;
9. Fond öz internet sahifəsini idarə edir;
10. Fond baş ofisin adresini və telefon, faks kimi əlaqə vasitələrini ictimaiyyətə təqdim edir.

İndeks ölkələrin müstəqil zənginlik fondlarının şəffaflıq səviyyəsini 10 ballıq sistem çərçivəsində qiymətləndir. 1 bal minimum səviyyəni, 10 bal isə maksimum səviyyəni göstərir. İnstitut bir fondun məqbul şəffaflıq səviyyəsində olması üçün ən azı 8 bal almasının zəruri olduğunu tövsiyə edir.

İndeks hər rüb üzrə ildə 4 dəfə tərtib edilir. İndeksin 2011-ci ilin ilk rübünə dair olan tədqiqatı dünyanın müxtəlif ölkələrinə aid 44 müstəqil zənginlik fondunu əhatə etmişdir ki, Azərbaycan Dövlət Neft Fondu da bunların sırasındadır. Cədvəl 62-də təqdim etdiyimiz kimi, 2011-ci ilin ilk rübündə Azərbaycan və ya Azərbaycan Dövlət Neft Fondu 10 ballıq Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi ilə dünyanın 9 ölkəsi ilə birlikdə 1-ci sıradadır. Göründüyü kimi, bu göstəriciyə görə Azərbaycan siyahıda keçmiş sovet respublikaları və qonşu ölkələrin hamısından irəlidedir.

**Cədvəl 62. Azərbaycanın Linaburg-Maduell Şəffaflıq İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si (1-10) | ÖLKƏLƏR                               | BAL (1-10) |
|------------------|---------------------------------------|------------|
| 1                | ABS – Alyaska                         | 10         |
| 1                | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – Mubadala | 10         |
| 1                | Sinqapur-Temasek                      | 10         |
| 1                | Norveç                                | 10         |
| 1                | Yeni Zelandiya                        | 10         |
| 1                | İrlandiya                             | 10         |
| 1                | Çili                                  | 10         |
| <b>1</b>         | <b>Azərbaycan</b>                     | <b>10</b>  |
| 1                | Avstraliya                            | 10         |
| 2                | ABŞ-Uyoming                           | 9          |
| 2                | ABŞ-Nyu Meksika                       | 9          |
| 2                | Cənubi Koreya                         | 9          |
| 2                | Kanada                                | 9          |
| 2                | Bəhreyn                               | 9          |
| 3                | Trinidad və Tobago                    | 8          |
| 3                | Qazaxıstan                            | 8          |
| 3                | Honq Konq                             | 8          |
| 4                | Çin – CIC                             | 7          |
| 5                | Timor List                            | 6          |
| 5                | Sinqapur – GIC                        | 6          |
| 5                | Küveyt                                | 6          |
| 5                | Botsvana                              | 6          |
| 6                | Rusiya                                | 5          |
| 6                | Qatar                                 | 5          |
| 6                | Malaziya – Kazanah                    | 5          |
| 6                | Malaziya – I MDB                      | 5          |
| 6                | Çin – NSSF                            | 5          |
| 7                | Vietnam                               | 4          |
| 7                | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – Dubay    | 4          |
| 7                | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri – ADIA     | 4          |
| 7                | Səudiyyə Ərəbistanı – SAMA            | 4          |
| 7                | Səudiyyə Ərəbistanı – PIF             | 4          |
| 7                | Çin –SAFE                             | 4          |
| 7                | Çin - CAD Fond                        | 4          |
| 8                | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri - IPIC     | 3          |
| 9                | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri - EIA      | 2          |
| 10               | Venesuela                             | 1          |
| 10               | Oman                                  | 1          |
| 10               | Nigeriya                              | 1          |
| 10               | Mavritaniya                           | 1          |
| 10               | Kiribati                              | 1          |
| 10               | İran                                  | 1          |
| 10               | Bruneı                                | 1          |
| 10               | Əlcəzair                              | 1          |

Mənbə: The Sovereign Wealth Fund Institute, 2nd Quarter 2011 Linaburg-Maduell Transparency Index (LMTI), 2011.

### 2.11. Kredit Reytingləri

Ölkələrin müstəqil qiymətli kağızlar (*sovereign bonds*) üzrə uzunmüddətli xarici valyuta kredit reytingləri əsasən üç agentlik - Standard & Poor's, Fitch, Moody's tərəfindən həyata keçirilir.

Standard & Poor's (*S&P*) valyuta ehtiyatları və qiymətli kağızlara dair maliyyə tədqiqatı və təhlilini həyata keçirən McGraw-Hill Şirkətlər Qrupunun bir bölməsidir. Maliyyə xidmətləri şirkəti olan S&P-nin məhsullarına kredit reytingləri, kapital araşdırması, indeksləri, risk həlli yolları, qiymətləndirmələr və məlumat xidmətləri daxildir. 1860-cı ildə təsis olunan bu şirkətin baş ofisi Nyu-York şəhərində yerləşir.

S&P «BBB-» və ondan yüksək kredit reytinginə malik qiymətli kağızları investisiyaya münasib dərəcəyə (*investment grade*), «BB+» və ondan aşağı kredit reytinginə malik qiymətli kağızları isə spekulativ dərəcəyə (*speculative grade*) aid edir.

Cədvəl 63-də təqdim olunduğu kimi, 2011-ci ildə S&P Azərbaycanın uzunmüddətli suveren kredit reytingini spekulativ dərəcəyə aid «BB+» kimi qiymətləndirsə də, Azərbaycana perspektiv baxışı «pozitiv» olmuşdur. Cədvəldən göründüyü kimi, bu göstərici üzrə Azərbaycanın mövqeyi keçmiş sovet respublikalarından Gürcüstan, Ukrayna və Belarusdan, həmçinin də qonşu Türkiyədən daha yaxşıdır.

**Cədvəl 63. Azərbaycanın Standard & Poor's  
Uzunmüddətli Suveren Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

| TARIX             | ÖLKƏLƏR           | STANDARD & POOR'SKREDIT<br>REYTINGI | PERSPEKTIV     |
|-------------------|-------------------|-------------------------------------|----------------|
| 05.08.2011        | Estoniya          | AA -                                | Stabil         |
| 05.08.2011        | Qazaxıstan        | BBB                                 | Stabil         |
| 05.08.2011        | Litva             | BBB                                 | Stabil         |
| 05.08.2011        | Rusiya            | BBB                                 | Stabil         |
| <b>05.08.2011</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>BB+</b>                          | <b>Pozitiv</b> |
| 05.08.2011        | Latviya           | BB+                                 | Pozitiv        |
| 05.08.2011        | Türkiyə           | BB                                  | Pozitiv        |
| 05.08.2011        | Gürcüstan         | B+                                  | Stabil         |
| 05.08.2011        | Ukrayna           | B+                                  | Stabil         |
| 05.08.2011        | Belarus           | B                                   | Negativ        |

Mənbə: Standard & Poor's, Sovereigns Ratings, 05.08.2011

Baş ofisləri Nyu-York və London şəhərlərində yerləşən Fitch Ratings LTD. şirkəti Fitch Group-un üzvüdür. Beynəlxalq kredit reytingi agentliyi olan Fitch Ratings LTD. 1913-cü ildə təsis olunmuşdur. Fitch Ratings-in tətbiq etdiyi kredit reytingləri uzunmüddətli və qısamüddətli olmaqla iki yerə bölünür.

Fitch qiymətləndirmə metodologiyası S&P qiymətləndirmə metodologiyası ilə oxşardır.

Cədvəl 64-dən göründüyü kimi, Fitch 2011-ci ildə Azərbaycanın uzunmüddətli kredit reytingini investisiyaya münasib dərəcəyə (*investment grade*) aid olan «BBB-» kimi qiymətləndirmiş, həmçinin də Azərbaycana perspektiv baxışı «pozitiv» olmuşdur. Göründüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə Qazaxıstan və Latviya ilə eyni mövqedə, Türkiyə, Gürcüstan, Ermənistan və Ukraynadan isə daha yüksək mövqedə dayanmışdır.

**Cədvəl 64. Azərbaycanın Fitch Uzunmüddətli Suveren  
Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

| TARİX            | ÖLKƏLƏR           | FİTCH KREDIT REYTINGİ | PERSPEKTİV     |
|------------------|-------------------|-----------------------|----------------|
| 2011, İyul       | Estoniya          | A+                    | Stabil         |
| 2011, May        | Litva             | BBB                   | Pozitiv        |
| 2010, Sentyabr   | Rusiya            | BBB                   | Pozitiv        |
| 2010, Dekabr     | Qazaxıstan        | BBB-                  | Pozitiv        |
| 2011, Mart       | Latviya           | BBB-                  | Pozitiv        |
| <b>2011, May</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>BBB-</b>           | <b>Pozitiv</b> |
| 2010, Noyabr     | Türkiyə           | BB+                   | Pozitiv        |
| 2009, Avqust     | Ermənistan        | BB-                   | Stabil         |
| 2011, Mart       | Gürcüstan         | B+                    | Pozitiv        |
| 2011, İyul       | Ukrayna           | B                     | Pozitiv        |

Mənbə: Fitch Ratings, Sovereigns Ratings, 2011

1900-cu ildə Con Mudi tərəfindən təsis edilən Moody's şirkəti özəl və dövlət təşkilatlarında maliyyə tədqiqatı və təhlillərini həyata keçirir. Şirkət həmçinin standartlaşdırılmış reyting əmsallarından istifadə etməklə borcalanların kredit qabiliyyətliliyini qiymətləndirir. Moody's ümumdünya kredit reytingi bazarının 40%-ni əhatə edir.

Moody's də, digərləri kimi, kredit reytinglərini investisiyaya münasib dərəcə (*investment grade*) və spekulyativ dərəcə (*speculative grade*) olmaqla iki qrupa ayırır.

Cədvəl 65-də təqdim olduğu kimi, Moody's 2011-ci ildə Azərbaycanın kredit reytingini spekulyativ dərəcəyə aid olan «ba1» kimi qiymətləndirsə də, Azərbaycana perspektiv baxışı “pozitiv” olmuşdur. Cədvəl məlumatlarının təhlili onu da göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Ermənistan, Gürcüstan, Ukrayna, Moldova və Belarusdan, həmçinin də Türkiyədən daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 65. Azərbaycanın Moody's Uzunmüddətli Suveren  
Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

| TARIX             | ÖLKƏLƏR           | MOODY'S<br>KREDIT REYTINGİ | PERSPEKTİV     |
|-------------------|-------------------|----------------------------|----------------|
| 05.08.2011        | Estoniya          | A1                         | Stabil         |
| 05.08.2011        | Rusiya            | Baa1                       | Stabil         |
| 05.08.2011        | Litva             | Baa1                       | Stabil         |
| 05.08.2011        | Qazaxıstan        | Baa2                       | Stabil         |
| 05.08.2011        | Latviya           | Baa3                       | Pozitiv        |
| <b>05.08.2011</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>Ba1</b>                 | <b>Pozitiv</b> |
| 05.08.2011        | Türkiyə           | Ba2                        | Pozitiv        |
| 05.08.2011        | Ermənistan        | Ba2                        | Stabil         |
| 05.08.2011        | Gürcüstan         | Ba3                        | Stabil         |
| 05.08.2011        | Ukrayna           | B2                         | Stabil         |
| 05.08.2011        | Moldova           | B3                         | Stabil         |
| 05.08.2011        | Belarus           | B3                         | Negativ        |

*Mənbə: Moody's, Sovereigns Ratings, 05.08.2011*

Biznes aləmini beynəlxalq maliyyə üzrə müxtəlif nəşrlərlə təmin edən «Institutional Investor» şirkəti isə müstəqil borcların ödənilməməsi ehtimalı üzrə ölkə kredit reytingini tərtib edir. İldə iki dəfə ekspert qiymətləndirmələrinə əsaslanan bu reyting 0-100 ballıq sistem üzrə müəyyənləşdirilir. 0 bal borcun ödənilməmə ehtimalının ən yüksək, 100 bal isə ən aşağı olduğunu ifadə edir.

Cədvəl 66-da Azərbaycanın 2011-ci ilin sentyabr ayına aid olan Ölkə Kredit Reytingi təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycan 50,1 ballıq kredit reytingi ilə 140 ölkə arasında 72-ci sıradadır. Eyni zamanda, Azərbaycan bu göstəricisi ilə Rusiya, Estoniya, Litva, Qazaxıstan və Latviya istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

**Cədvəl 66. Azərbaycanın İnstitutional Investor Ölkə  
Kredit Reytingi üzrə mövqeyi**

| ÖLKƏ (1-140) | INSTITUTIONAL INVESTOR<br>ÖLKƏ KREDIT REYTINGİ | BAL (0-100) |
|--------------|------------------------------------------------|-------------|
| 1            | Norveç                                         | 95,2        |
| 2            | İsveçrə                                        | 94,1        |
| 3            | Almaniya                                       | 93,3        |
| 4            | Kanada                                         | 93,1        |
| 5            | Sinqapur                                       | 92,7        |
| 6            | İsveç                                          | 92,6        |
| 7            | Finlandiya                                     | 92,5        |
| 7            | Lüksemburq                                     | 92,5        |
| 9            | ABŞ                                            | 91,4        |
| 10           | Danimarka                                      | 91,2        |
| 11           | Niderland                                      | 91,0        |
| 12           | Avstraliya                                     | 90,9        |
| 13           | Avstriya                                       | 90,1        |
| 14           | Fransa                                         | 89,7        |
| 15           | Birləşmiş Krallıq                              | 87,8        |
| 16           | Yeni Zelandiya                                 | 87,2        |
| 17           | Honq Konq                                      | 85,5        |
| 18           | Yaponiya                                       | 85,3        |
| 19           | Belçika                                        | 85,1        |
| 20           | Tayvan                                         | 81,3        |
| 42           | Estoniya                                       | 67,4        |
| 45           | Rusiya                                         | 65,2        |
| 56           | Litva                                          | 57,0        |
| 57           | Türkiyə                                        | 56,8        |
| 69           | Qazaxıstan                                     | 52,5        |
| 70           | Latviya                                        | 51,1        |
| <b>72</b>    | <b>Azərbaycan</b>                              | <b>50,1</b> |
| 86           | Ermənistan                                     | 37,7        |
| 90           | Ukrayna                                        | 37,0        |
| 97           | Gürcüstan                                      | 35,2        |
| 114          | İran                                           | 29,4        |
| 122          | Qırğızıstan                                    | 26,9        |
| 125          | Moldova                                        | 26,0        |
| 131          | Tacikistan                                     | 22,9        |
| 140          | Zimbabve                                       | 5,8         |

Mənbə: Institutional Investor, Country Credit Rating 2011

## 2.12. Qloballaşma İndeksi Reytingi

Ölkələrin qloballaşma prosesinə qoşulma səviyyəsini ölçmək məqsədilə istifadə olunan qloballaşma indeksi iki ayrı mənbə - KOF İsveçrə İqtisad İnstitutu (*KOF Swiss Economic Institute*) və Xarici Siyasət Jurnalı (*Foreign Policy Magazine*) tərəfindən hazırlanmışdır. Ancaq bunlar arasında ən əhatəlisi və məşhur olanı KOF İsveçrə İqtisad İnstitutu tərəfindən hazırlanan KOF Qloballaşma İndeksidir (*KOF Globalization Index*).

KOF Qloballaşma İndeksi qloballaşmanın iqtisadi, siyasi və sosial aspektlərini əhatə etməklə aşağıdakı 3 alt-indeksdən ibarətdir:

1. İqtisadi qloballaşma: uzaq məsafələrə əmtəə, kapital və xidmət axınları, habelə bazar mübadilələrini ifadə edən informasiya və davranışlarla xarakterizə olunur;
2. Siyasi qloballaşma: hökumət siyasətlərinin yayılması ilə xarakterizə olunur;
3. Sosial qloballaşma: ideyalar, məlumatlar, formalar və insanların yayılması ilə xarakterizə olunur.

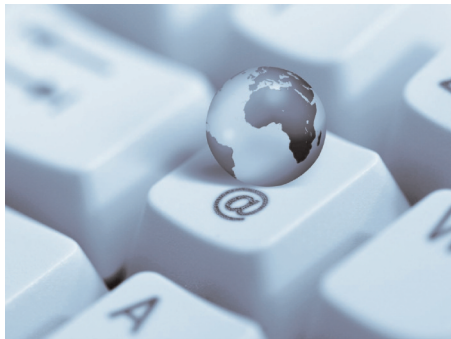
KOF Qloballaşma İndeksi həm yekun qloballaşma indeksi, həm də onun alt-indeksləri olan iqtisadi qloballaşma, siyasi qloballaşma və sosial qloballaşma indeksləri üzrə ölkələrin reytingini müəyyən etməyə imkan verir. Bütün indekslər 1-100 bal arasındakı sistemlə qiymətləndirilir. 100 bal ən yüksək qloballaşma, 1 bal isə ən zəif qloballaşma səviyyəsini ifadə edir.

208 ölkəni əhatə edən 2011 KOF Qloballaşma İndeksi üzrə Azərbaycanın reytingi Cədvəl 67-də təqdim edilmişdir. Cədvəldən görüldüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə 186 müstəqil ölkə arasında 82-ci sıradadır və keçmiş sovet respublikalarından Qırğızıstan, Ermənistan, Belarus, Tacikistan, Özbəkistandan və Türkmənistandan, həmçinin də qonşu İrandan öndədir.

Azərbaycanın KOF Qloballaşma İndeksi İnstitut tərəfindən 1970-ci ildən başlayaraq hesablanır və təhlillərimiz göstərir ki, 1991-ci ildən

bu günə Azərbaycan KOF Qloballaşma İndeksini demək olar ki, hər il yüksəldən ölkələr sırasındadır. Belə ki, Azərbaycanın KOF Qloballaşma İndeksi 1991-ci ildə 30,89 olduğu halda, hazırda 57,85-dir.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan 2011 KOF Qloballaşma İndeksinin iqtisadi qloballaşma alt-ideksi üzrə siyahıda 72-ci, sosial qloballaşma alt-ideksi üzrə 85-ci, siyasi qloballaşma alt-ideksi üzrə isə 128-ci ölkədir.



**Cədvəl 67. Azərbaycanın 2011 KOF Qloballaşma İndeksi üzrə  
dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si (1-186) | ÖLKƏLƏR           | QLOBALLAŞMA İNDEKSİ (1-100) |
|-------------------|-------------------|-----------------------------|
| 1                 | Belçika           | 92,60                       |
| 2                 | Avstriya          | 91,67                       |
| 3                 | Niderland         | 91,17                       |
| 4                 | İsveç             | 89,26                       |
| 5                 | İsveçrə           | 88,98                       |
| 6                 | Danimarka         | 88,96                       |
| 7                 | Fransa            | 87,65                       |
| 8                 | Macarıstan        | 87,62                       |
| 9                 | Portuqaliya       | 87,28                       |
| 10                | İrlandiya         | 86,45                       |
| 11                | Finlandiya        | 86,43                       |
| 12                | Çexiya            | 86,33                       |
| 13                | Kanada            | 85,81                       |
| 14                | Lüksemburq        | 85,62                       |
| 15                | Slovakiya         | 85,30                       |
| 16                | Almaniya          | 85,10                       |
| 17                | İspaniya          | 84,71                       |
| 18                | Sinqapur          | 84,39                       |
| 19                | Norveç            | 83,23                       |
| 20                | Kipr              | 82,81                       |
| 24                | Estoniya          | 80,22                       |
| 27                | ABŞ               | 79,84                       |
| 36                | Litva             | 73,64                       |
| 41                | Latviya           | 70,32                       |
| 52                | Rusiya            | 65,92                       |
| 53                | Ukrayna           | 65,72                       |
| 59                | Türkiyə           | 64,05                       |
| 63                | Moldova           | 62,22                       |
| 74                | Gürcüstan         | 60,71                       |
| 77                | Qazaxıstan        | 59,69                       |
| <b>82</b>         | <b>Azərbaycan</b> | <b>57,85</b>                |
| 86                | Qırğızıstan       | 57,19                       |
| 102               | Ermənistan        | 53,61                       |
| 118               | Belarus           | 50,48                       |
| 152               | Tacikistan        | 42,33                       |
| 153               | Özbəkistan        | 41,07                       |
| 159               | Türkmənistan      | 38,14                       |
| 160               | İran              | 38,51                       |
| 186               | Myanmar           | 22,72                       |

Mənbə: KOF Swiss Economic Institute, Index of Globalization 2011

### **III BÖLMƏ**

#### **BƏZİ MONETAR VƏ FİSKAL PARAMETRLƏR ÜZRƏ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATININ DÜNYADAKI REYTİNQİ**

### 3.1. Dövlət Borcu Reytingi

Cədvəl 68-də təqdim olunduğu kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə dövlət borclarının ÜDM-dəki payı göstəricisi (4,6%) ilə 128 ölkə arasında 125-ci yerdədir. Bu Azərbaycanın qeyd olunan göstərici üzrə bütün keçmiş sovet republikalarından, həmçinin də bütün qonşu ölkələrdən daha yaxşı mövqedə olduğunu göstərir.

**Cədvəl 68. 2010-cu ildə dövlət borclarının ÜDM-də payı göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si  | ÖLKƏLƏR             | DÖVLƏT BORCLARININ ÜDM-DƏ PAYI (%) |
|------------|---------------------|------------------------------------|
|            | Dünya               | 59,3                               |
| 1          | Yaponiya            | 225,8                              |
| 2          | Seynt Kits və nevis | 185,0                              |
| 3          | Livan               | 150,7                              |
| 4          | Zimbabve            | 149,0                              |
| 5          | Yunanıstan          | 144,0                              |
| 6          | İslandiya           | 123,8                              |
| 7          | Yamayka             | 123,2                              |
| 8          | İtaliya             | 118,1                              |
| 9          | Sinqapur            | 102,4                              |
| 10         | Belçika             | 98,6                               |
| 11         | İrlandiya           | 94,2                               |
| 12         | Sudan               | 94,2                               |
| 13         | Şri Lanka           | 86,7                               |
| 14         | Kanada              | 84,0                               |
| 15         | Fransa              | 83,5                               |
| 16         | Portuqaliya         | 83,2                               |
| 17         | Misir               | 80,5                               |
| 18         | Beliz               | 80,0                               |
| 19         | Almaniya            | 78,8                               |
| 20         | Nikaraqua           | 78,0                               |
| 37         | ABŞ                 | 58,9                               |
| 55         | Türkiyə             | 48,1                               |
| 58         | Latviya             | 46,2                               |
| 78         | Ukrayna             | 38,4                               |
| 80         | Litva               | 38,2                               |
| 99         | Moldova             | 25,0                               |
| 114        | İran                | 16,2                               |
| 116        | Qazaxıstan          | 15,9                               |
| 121        | Rusiya              | 9,5                                |
| 122        | Özbəkistan          | 9,0                                |
| 123        | Estoniya            | 6,6                                |
| <b>125</b> | <b>Azərbaycan</b>   | <b>4,6</b>                         |
| 128        | Liviya              | 3,3                                |

Mənbə: EUROSTAT 2011 və CIA, The World Factbook, 2011

### 3.2. Xarici Borc Reytingi

Cədvəl 69-dan göründüyü kimi, Azərbaycan xarici borclarının həcminə, yəni dövlət və özəl sektorun qeyri-rezidentlərə xarici valyuta ilə ödəməli olduğu borcların məcmusuna görə dünyanın 123-cü ölkəsidir. Belə ki, Azərbaycan 2010-cu ildə 3,2 milyard ABŞ dolları xarici borcu ilə bu göstərici üzrə Tacikistan istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 69. 2010-cu ildə xarici borc göstəricisinə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR           | XARİCİ BORC (\$)   |
|-----------|-------------------|--------------------|
| 1         | ABŞ               | 13 980 000 000 000 |
| 2         | Avropa İttifaqı   | 13 720 000 000 000 |
| 3         | Birləşmiş Krallıq | 8 981 000 000 000  |
| 4         | Almaniya          | 4 713 000 000 000  |
| 5         | Fransa            | 4 698 000 000 000  |
| 6         | Yaponiya          | 2 441 000 000 000  |
| 7         | İrlandiya         | 2 253 000 000 000  |
| 8         | Norveç            | 2 232 000 000 000  |
| 9         | İtaliya           | 2 223 000 000 000  |
| 10        | İspaniya          | 2 166 000 000 000  |
| 11        | Lüksemburq        | 1 892 000 000 000  |
| 12        | Belçika           | 1 241 000 000 000  |
| 13        | İsveçrə           | 1 200 000 000 000  |
| 14        | Avstraliya        | 1 169 000 000 000  |
| 15        | Kanada            | 1 009 000 000 000  |
| 16        | İsveç             | 853 300 000 000    |
| 17        | Avstriya          | 755 000 000 000    |
| 18        | Honq Konq         | 750 800 000 000    |
| 19        | Danimarka         | 559 500 000 000    |
| 20        | Yunanıstan        | 532 900 000 000    |
| 22        | Rusiya            | 480 200 000 000    |
| 27        | Türkiyə           | 270 700 000 000    |
| 36        | Ukrayna           | 97 500 000 000     |
| 37        | Qazaxıstan        | 94 440 000 000     |
| 59        | Latviya           | 37 280 000 000     |
| 65        | Litva             | 27 600 000 000     |

|            |                   |                      |
|------------|-------------------|----------------------|
| 66         | Estoniya          | 25 130 000 000       |
| 67         | Belarus           | 24 800 000 000       |
| 83         | İran              | 12 840 000 000       |
| 104        | Ermənistan        | 5 227 000 000        |
| 107        | Türkmənistan      | 5 000 000 000        |
| 109        | Moldova           | 4 618 000 000        |
| 114        | Özbəkistan        | 4 236 000 000        |
| 118        | Qırğızıstan       | 3 738 000 000        |
| 121        | Gürcüstan         | 3 381 000 000        |
| <b>123</b> | <b>Azərbaycan</b> | <b>3 221 000 000</b> |
| 141        | Taciksitan        | 1 997 000 000        |

*Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011*

### 3.3. Qızıl-valyuta ehtiyatları

Cədvəl 70-dən göründüyü kimi, 2010-cu ildə Azərbaycan Mərkəzi Bankın sərəncamında olan 6,3 milyard ABŞ dolları məbləğində qızıl-valyuta ehtiyatları ilə dünyanın 66-cı ölkəsidir. Göründüyü kimi, Azərbaycan bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Belarus, Estoniya, Gürcüstan, Ermənistan, Moldova, Qırğızıstan və Tacikistandan öndədir.

**Cədvəl 70. 2010-cu ildə qızıl-valyuta ehtiyatları göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR             | QIZIL-VALYUTA EHTİYATLARI (\$) |
|-----------|---------------------|--------------------------------|
| 1         | Çin                 | 2 622 000 000 000              |
| 2         | Yaponiya            | 1 096 000 000 000              |
| 3         | Rusiya              | 483 100 000 000                |
| 4         | Səudiyyə Ərəbistanı | 456 200 000 000                |
| 5         | Tayvan              | 387 200 000 000                |
| 6         | Braziliya           | 290 000 000 000                |
| 7         | Hindistan           | 284 100 000 000                |
| 8         | Cənubi Koreya       | 274 600 000 000                |
| 9         | Honq Konq           | 268 900 000 000                |
| 10        | İsveçrə             | 236 600 000 000                |
| 11        | Sinqapur            | 225 800 000 000                |
| 12        | Tailand             | 176 100 000 000                |
| 13        | Əlcəzair            | 150 100 000 000                |
| 14        | Meksika             | 116 400 000 000                |
| 15        | Liviya              | 107 300 000 000                |
| 16        | Malaziya            | 106 500 000 000                |
| 17        | Polşa               | 99 760 000 000                 |
| 18        | İndoneziya          | 96 210 000 000                 |
| 19        | Türkiyə             | 78 000 000 000                 |
| 20        | İran                | 75 060 000 000                 |
| 35        | Ukrayna             | 32 910 000 000                 |
| 36        | Qazaxıstan          | 32 440 000 000                 |
| 56        | Türkmənistan        | 10 810 000 000                 |
| 58        | Özbəkistan          | 10 500 000 000                 |
| 64        | Latviya             | 7 170 000 000                  |
| 65        | Litva               | 6 418 000 000                  |
| <b>66</b> | <b>Azərbaycan</b>   | <b>6 330 000 000</b>           |
| 67        | Belarus             | 5 755 000 000                  |
| 87        | Estoniya            | 3 641 000 000                  |
| 95        | Gürcüstan           | 2 350 000 000                  |
| 98        | Ermənistan          | 2 247 000 000                  |
| 108       | Moldova             | 1 710 000 000                  |
| 109       | Qırğızıstan         | 1 615 000 000                  |
| 128       | Tacikistan          | 303 000 000                    |
| 137       | Sao Tom və Prinsip  | 46 000 000                     |

Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011

### 3.4. Cari Əməliyyatlar Hesabı Balansı Reytingi

Cədvəl 71-dən göründüyü kimi, Azərbaycan 2010-cu ildə tədiyyə balansının cari əməliyyatlar hesabı balansındakı 16 milyard ABŞ dollarına yaxın müsbət saldo ilə dünya ölkələri arasında 19-cu yerdədir və bu göstərici üzrə Rusiya istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikaları və qonşu ölkələrdən öndədir.

**Cədvəl 71. 2010-cu ildə tədiyyə balansının cari əməliyyatlar hesabı balansını göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR             | CARİ ƏMƏLİYYATLAR HESABI BALANSI (\$) |
|-----------|---------------------|---------------------------------------|
| 1         | Çin                 | 272 500 000 000                       |
| 2         | Yaponiya            | 166 500 000 000                       |
| 3         | Almaniya            | 162 300 000 000                       |
| 4         | Rusiya              | 68 850 000 000                        |
| 5         | Norveç              | 60 230 000 000                        |
| 6         | Səudiyyə Ərəbistanı | 52 030 000 000                        |
| 7         | İsveçrə             | 49 350 000 000                        |
| 8         | Niderland           | 46 690 000 000                        |
| 9         | Sinqapur            | 44 080 000 000                        |
| 10        | Tayvan              | 39 000 000 000                        |
| 11        | Küveyt              | 38 200 000 000                        |
| 12        | Cənubi Koreya       | 36 350 000 000                        |
| 13        | Malaziya            | 34 140 000 000                        |
| 14        | Nigeriya            | 27 770 000 000                        |
| 15        | Venesuela           | 22 070 000 000                        |
| 16        | İsveç               | 21 680 000 000                        |
| 17        | Qatar               | 20 110 000 000                        |
| 18        | Honq Konq           | 18 070 000 000                        |
| <b>19</b> | <b>Azərbaycan</b>   | <b>15 960 000 000</b>                 |
| 20        | Liviya              | 15 530 000 000                        |
| 24        | İran                | 9 760 000 000                         |
| 28        | Qazaxıstan          | 6 993 000 000                         |
| 32        | Özbəkistan          | 5 588 000 000                         |
| 39        | Türkmənistan        | 3 081 000 000                         |
| 43        | Latviya             | 1 620 000 000                         |
| 44        | Litva               | 1 231 000 000                         |
| 50        | Ukrayna             | 603 000 000                           |
| 55        | Estoniya            | 265 000 000                           |
| 91        | Qırğızıstan         | - 210 000 000                         |

|     |            |                   |
|-----|------------|-------------------|
| 102 | Tacikistan | - 330 000 000     |
| 120 | Moldova    | - 565 000 000     |
| 140 | Ermənistan | - 1 138 000 000   |
| 147 | Gürcüstan  | - 1 404 000 000   |
| 145 | Tunis      | - 1 389 000 000   |
| 184 | Türkiyə    | - 38 820 000 000  |
| 191 | ABŞ        | - 561 000 000 000 |

*Mənbə: CIA, The World Factbook, 2011*

### 3.5. Dövlət Büdcəsi Balansı Reytingi

Dövlət Büdcəsi Balansı üzrə ölkələrin reytingi Dünya İqtisadi Forumunun «Qlobal Rəabətlik Hesabatı»ndan əldə etmək mümkündür. Hesabatın sonuncu nəşrində bu göstərici üzrə Azərbaycanın mövqeyi Cədvəl 72-də təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi Azərbaycan bu göstərici üzrə 142 ölkə arasında 3-cü sıradadır. Həmçinin Cədvəl məlumatları göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə bütün keçmiş sovet respublikalarından və qonşu ölkələrdən öndədir.

**Cədvəl 72. Dövlət Büdcəsi Balansının ÜDM-də payı göstəricisinə görə Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı reytingi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR             | DÖVLƏT BÜDCƏSİ BALANSININ<br>ÜDM-DƏ PAYI (%) |
|-----------|---------------------|----------------------------------------------|
| 1         | Timor-List          | 238,6                                        |
| 2         | Küveyt              | 17,5                                         |
| <b>3</b>  | <b>Azərbaycan</b>   | <b>13,6</b>                                  |
| 4         | Qatar               | 11,4                                         |
| 5         | Norveç              | 10,9                                         |
| 6         | Bruneý              | 8,0                                          |
| 7         | Anqola              | 7,9                                          |
| 8         | Səudiyyə Ərəbistanı | 7,7                                          |
| 9         | Oman                | 7,5                                          |
| 10        | Sinqapur            | 5,3                                          |
| 16        | Qazaxıstan          | 1,5                                          |
| 19        | İran                | 0,6                                          |
| 21        | Estoniya            | 0,2                                          |
| 48        | Moldova             | -2,5                                         |
| 52        | Türkiyə             | -2,6                                         |
| 60        | Tacikistan          | -3,0                                         |
| 67        | Rusiya              | -3,6                                         |
| 87        | Gürcüstan           | -4,8                                         |
| 92        | Ermənistan          | -4,9                                         |
| 105       | Ukrayna             | -5,8                                         |
| 110       | Qırğızıstan         | -6,1                                         |
| 123       | Litva               | -7,6                                         |
| 127       | Latviya             | -7,9                                         |
| 142       | İrlandiya           | -32,2                                        |

Mənbə: World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2011-2012

### 3.5. Vergitutma Reytingi

Ölkələrin vergitutma baxımından reytinginin müəyyənləşdirilməsində ən etibarlı mənbələrdən biri Dünya Bankı tərəfindən hər il nəşr edilən «Biznes Etmək Hesabatı» (*Doing Business Report*) çərçivəsində tərtib olunan Vergitutma Reytingidir (*ranking of paying taxes*).

Hesabatdakı Vergitutma Reytingi aşağıdakı üç əsas göstərici əsasında təyin edilir:

1. Bir ildə vergi ödəmələrinin sayı (*Payments, number per year*): Orta hesabla ölkədə orta ölçülü bir firmanın bir ildə vergi ödəmələrinin sayını ifadə edir.
2. Bir ildə vergi ödəmələrinə sərf olunan saatlar (*Time, hours per year*): Orta hesabla ölkədə orta ölçülü bir firmanın bir ildə vergi ödəmələrinə sərf etdiyi saatları ifadə edir.
3. Məcmu vergi dərəcəsi (*Total tax rate, % of profit*): Orta hesabla ölkədə orta ölçülü bir firmanın sosial müdafiə ayırmaları da daxil olmaqla, ödədiyi bütün vergilərin mənfəətindəki payını ifadə edir.

Hesabatın 2012-ci il üzrə nəşrində göstərilən Azərbaycanın Vergitutma Reytingi Cədvəl 73-də təqdim edilmişdir. Cədvəldən göründüyü kimi, Azərbaycan Vergitutma Reytinginə görə 183 ölkə arasında 81-ci yerdədir. Nəzərə almaq lazımdır ki, əvvəlki ilin hesabatında Azərbaycanın tutduğu yer 103-cü yer olmuşdur.

Cədvəl 73-ün ətraflı təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Qazaxıstan, Gürcüstan, Estoniya, Litva və Latviya istisna olmaqla, digər bütün keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də Qazaxıstan, Gürcüstan və Türkiyə istisna olmaqla, digər bütün qonşularından öndədir.

Vergitutma Reytingini müəyyənləşdirən üç göstəricidən birincisi olan bir ildə vergi ödəmələrinin sayına görə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi Cədvəl 74-də təqdim edilmişdir. Göründüyü

kimi, Azərbaycanda orta ölçülü bir firmanın bir ildə vergi ödəmələrinin sayı 18-dir və Azərbaycan bu göstərici üzrə Gürcüstan, Latviya, Qazaxıstan, Estoniya, Rusiya, Litva və Belarus istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İrandan daha yaxşı mövqedədir. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu göstərici Azərbaycanda 2008-ci ildə 37, 2009-2010-cu illərdə 22, 2011-ci ildə isə 18 olmuşdur.

Vergitutma Reytinginin ikinci göstəricisi olan bir ildə vergi ödəmələrinə sərf olunan vaxta görə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi Cədvəl 75-də təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, Azərbaycanda bu göstərici hazırda 225-dir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə keçmiş sovet respublikalarından Moldova, Latviya, Rusiya, Gürcüstan, Ermənistan, Belarus və Ukraynadan, həmçinin də qonşu İrandan daha yaxşı mövqedədir. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, Azərbaycanda bu göstərici 2008-ci ildə 952, 2009-2010-cu illərdə 376, 2011-ci ildə isə 306 saat olmuşdur.

Vergitutma Reytinginin sonuncu göstəricisi olan məcmu vergi dərəcəsi üzrə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi isə Cədvəl 76-da təqdim edilmişdir. Göründüyü kimi, bu göstərici Azərbaycanda 40,0%-dir. Cədvəl məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Gürcüstan, Qazaxıstan, Moldova və Latviya istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İran və Türkiyədən daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 73. Vergitutma Reytinginə görə  
Azərbaycanın dünya ölkələri arasındakı mövqeyi**

| SIRA N-si | ÖLKƏLƏR                    |
|-----------|----------------------------|
| 1         | Maldivlər                  |
| 2         | Qatar                      |
| 3         | Honq-Konq                  |
| 4         | Sinqapur                   |
| 5         | İrlandiya                  |
| 6         | Kiribati                   |
| 7         | Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri |
| 8         | Kanada                     |
| 9         | Oman                       |
| 10        | Səudiyyə Ərəbistanı        |
| 13        | Qazaxıstan                 |
| 42        | Gürcüstan                  |
| 51        | Estoniya                   |
| 62        | Litva                      |
| 67        | Latviya                    |
| 79        | Türkiyə                    |
| <b>81</b> | <b>Azərbaycan</b>          |
| 83        | Moldova                    |
| 105       | Rusiya                     |
| 126       | İran                       |
| 153       | Ermənistan                 |
| 156       | Belarus                    |
| 157       | Özbəkistan                 |
| 162       | Qırğızıstan                |
| 168       | Tacikistan                 |
| 181       | Ukrayna                    |
| 183       | Venesuela                  |

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

Vergitutma Reytinginin sonuncu göstəricisi olan məcmu vergi dərəcəsi üzrə Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi isə Cədvəl 76-da təqdim edilmişdir. Cədvəldən göründüyü kimi, Azərbaycanda bu göstərici 40,9%-dir. Cədvəl 76-nın məlumatlarının təhlili göstərir ki, Azərbaycan bu göstərici üzrə Gürcüstan, Qazaxıstan, Moldova, Latviya, Litva və Ermənistan istisna olmaqla, bütün digər keçmiş sovet respublikalarından, həmçinin də qonşu İran və Türkiyədən daha yaxşı mövqedədir.

**Cədvəl 74. Bir ildə vergi ödəmələrin sayı göstəricisi üzrə  
Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi**

| <b>ÖLKƏLƏR</b>    | <b>BİR İLDƏ VERGİ ÖDƏMƏLƏRİNİN SAYI</b> |
|-------------------|-----------------------------------------|
| Qatar             | 3                                       |
| İsveç             | 4                                       |
| Norveç            | 4                                       |
| Gürcüstan         | 4                                       |
| Meksika           | 6                                       |
| Fransa            | 7                                       |
| Çin               | 7                                       |
| Latviya           | 7                                       |
| Qazaxıstan        | 7                                       |
| Estoniya          | 8                                       |
| Birləşmiş Krallıq | 8                                       |
| Kanada            | 8                                       |
| Finlandiya        | 8                                       |
| Çexiya            | 8                                       |
| Argentina         | 9                                       |
| Braziliya         | 9                                       |
| Rusiya            | 9                                       |
| Danimarka         | 10                                      |
| Yunanıstan        | 10                                      |
| Litva             | 11                                      |
| Avstraliya        | 11                                      |
| ABŞ               | 11                                      |
| Almaniya          | 12                                      |
| Macarıstan        | 13                                      |
| Yaponiya          | 14                                      |
| İtaliya           | 15                                      |
| Türkiyə           | 15                                      |
| Bolqarıstan       | 17                                      |
| <b>Azərbaycan</b> | <b>18</b>                               |
| Belarus           | 18                                      |
| İran              | 20                                      |
| Ermənistan        | 34                                      |
| Özbəkistan        | 41                                      |
| Moldova           | 48                                      |
| Qırğızıstan       | 52                                      |
| Tacikistan        | 69                                      |
| Ukrayna           | 135                                     |

*Mənbə: World Bank, Doing Business 2012*

**Cədvəl 75. Bir ildə vergi ödəmələrinə sərf olunan saatlar göstəricisi üzrə  
Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi**

| ÖLKƏLƏR                    | BİR İLDƏ VERGİ ÖDƏMƏLƏRİNƏ<br>SƏRF OLUNAN SAATLAR |
|----------------------------|---------------------------------------------------|
| Maldivlər                  | 0                                                 |
| Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri | 12                                                |
| Qatar                      | 36                                                |
| Estoniya                   | 85                                                |
| Norveç                     | 87                                                |
| Finlandiya                 | 93                                                |
| Avstraliya                 | 109                                               |
| Birləşmiş Krallıq          | 110                                               |
| İsveç                      | 122                                               |
| Kanada                     | 131                                               |
| Fransa                     | 132                                               |
| Danimarka                  | 135                                               |
| Litva                      | 175                                               |
| ABŞ                        | 187                                               |
| Qazaxıstan                 | 188                                               |
| Özbəkistan                 | 205                                               |
| Qırğızıstan                | 210                                               |
| Almaniya                   | 221                                               |
| Türkiyə                    | 223                                               |
| Yunanıstan                 | 224                                               |
| Tacikistan                 | 224                                               |
| <b>Azərbaycan</b>          | <b>225</b>                                        |
| Moldova                    | 228                                               |
| Macarıstan                 | 277                                               |
| İtaliya                    | 285                                               |
| Latviya                    | 290                                               |
| Rusiya                     | 290                                               |
| Yaponiya                   | 330                                               |
| İran                       | 344                                               |
| Meksika                    | 347                                               |
| Gürcüstan                  | 387                                               |
| Çin                        | 398                                               |
| Argentina                  | 415                                               |
| Ermənistan                 | 500                                               |
| Bolqarıstan                | 500                                               |
| Çexiya                     | 557                                               |
| Belarus                    | 654                                               |
| Ukrayna                    | 657                                               |
| Boliviya                   | 1080                                              |
| Braziliya                  | 2600                                              |

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

**Cədvəl 76. Məcmu vergi dərəcəsi göstəricisi üzrə  
Azərbaycanın bəzi ölkələrlə müqayisəsi**

| <b>ÖLKƏLƏR</b>                | <b>MƏCMU VERGİ DƏRƏCƏSİ</b><br>(Məcmu vergilərin mənfəətdəki payı, %) |
|-------------------------------|-----------------------------------------------------------------------|
| Timor List                    | 0,2%                                                                  |
| Maldivlər                     | 9,3%                                                                  |
| Makedoniya                    | 9,7%                                                                  |
| Namibiya                      | 9,8%                                                                  |
| Gürcüstan                     | 16,5%                                                                 |
| Danimarka                     | 27,5%                                                                 |
| Bolqarıstan                   | 28,1%                                                                 |
| Qazaxıstan                    | 28,6%                                                                 |
| Kanada                        | 28,8%                                                                 |
| Moldova                       | 31,3%                                                                 |
| Sierra Leon                   | 32,1%                                                                 |
| Birləşmiş Krallıq             | 37,3%                                                                 |
| Latviya                       | 37,9%                                                                 |
| <b>Azərbaycan</b>             | <b>40,0%</b>                                                          |
| Ermənistan                    | 40,9%                                                                 |
| Türkiyə                       | 41,1%                                                                 |
| Norveç                        | 41,6%                                                                 |
| Litva                         | 43,9%                                                                 |
| İran                          | 44,4%                                                                 |
| ABŞ                           | 46,7%                                                                 |
| Almaniya                      | 46,7%                                                                 |
| Rusiya                        | 46,9%                                                                 |
| Avstraliya                    | 47,7%                                                                 |
| Yaponiya                      | 49,1%                                                                 |
| Çexiya                        | 49,1%                                                                 |
| Macarıstan                    | 52,4%                                                                 |
| Meksika                       | 52,7%                                                                 |
| Mərkəzi Afrika Respublikası   | 54,6%                                                                 |
| Ukrayna                       | 57,1%                                                                 |
| Estoniya                      | 58,6%                                                                 |
| Belarus                       | 62,8%                                                                 |
| Çin                           | 63,5%                                                                 |
| Fransa                        | 65,7%                                                                 |
| İtaliya                       | 68,5%                                                                 |
| Qırğızıstan                   | 69,0%                                                                 |
| Tacikistan                    | 84,5%                                                                 |
| Özbəkistan                    | 97,5%                                                                 |
| Argentina                     | 108,2%                                                                |
| Komoros                       | 217,9%                                                                |
| Konqo Demokratik Respublikası | 339,7%                                                                |

Mənbə: World Bank, Doing Business 2012

## MƏNBƏLƏR

1. <http://www.azstat.org/>, Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi, «**Azərbaycan Rəqəmlərdə**».
2. <http://www.un.org/>, UN Department of Economic and Social Affairs Population Division, «**World Population Prospects**».
3. <http://www.imf.org/>, International Monetary Fund, «**World Economic Outlook Database**».
4. <http://www.worldbank.org/>, The World Bank, «**World Development Indicators Database**».
5. <https://www.cia.gov/>, CIA, «**The World Factbook**».
6. <http://www.weforum.org/>, World Economic Forum, «**The Global Competitiveness Report**».
7. <http://www.doingbusiness.org/>, The World Bank, «**Doing Business Report**».
8. <http://www.heritage.org/>, Heritage Foundation, «**Index of Economic Freedom**».
9. <http://www.undp.org/>, UNDP, «**Human Development Report**».
10. <http://www.eiu.com/>, The Economist Intelligence Unit, «**Quality of Life Index**».
11. <http://www.mercer.com/>, Mercer, «**Cost of Living Survey**».
12. <http://www.world-governance.org/>, Forum for a new World Governance, «**World Governance Index**».
13. <http://www.transparency.org/>, Transparency International, «**Corruption Perceptions Index**».
14. <http://www.swfinstitute.org/>, SWFI, «**The Linaburg-Maduell Transparency Index**».
15. <http://www.standardandpoors.com/>, Standard & Poor's, «**Sovereign Ratings**».

16. <http://www.fitchratings.com/>, Fitch, «***Sovereign Ratings***».
17. <http://www.moody's.com/>, Moody's, «***Sovereign Ratings***».
18. <http://www.institutionalinvestor.com/>, Institutional Investor, «***Country Credit Rating***».
19. <http://globalization.kof.ethz.ch/>, KOF Swiss Economic Institute, «***KOF Globalization Index***».
20. <http://ec.europa.eu/>, Eurostat .

| № | Təşkilatın adı                                                                                                                                  | Yaranma tarixi                                                                              | Nəşrin və məlumat bazasının adı                                                                      | İnternet ünvanı                                                         |
|---|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| 1 | Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsi                                                                                                           | <br>1920   | Azərbaycan Rəqəmlərdə                                                                                | <a href="http://www.azstat.org">http://www.azstat.org</a>               |
| 2 | BMT İqtisadi və Sosial İşlər Departamentinin Əhali Artımı şöbəsi<br>( <i>UN Department of Economic and Social Affairs Population Division</i> ) | <br>1945   | Dünya əhali artımının perspektivləri<br>( <i>World Population Prospects</i> )                        | <a href="http://www.un.org">http://www.un.org</a>                       |
| 3 | BMT-nin İnkişaf Proqramı<br>( <i>United Nations Development Programme - UNDP</i> )                                                              | <br>1965   | İnsan İnkişafı Hesabatı<br>( <i>Human Development Report</i> )                                       | <a href="http://www.undp.org">http://www.undp.org</a>                   |
| 4 | Beynəlxalq Valyuta Fondu - BMT-nin ixtisaslaşmış təsisatı<br>( <i>International Monetary Fund</i> )                                             | <br>1945   | Dünyanın iqtisadi perspektivləri üzrə məlumat bazası<br>( <i>World Economic Outlook Database</i> )   | <a href="http://www.imf.org">http://www.imf.org</a>                     |
|   | Dünya Bankı - İnkişaf etməkdə olan ölkələri texniki və maliyyə yardımını göstərən beynəlxalq maliyyə təşkilatı<br>( <i>The World Bank</i> )     | <br>1945 | Dünyanın inkişaf göstəricilərinin məlumat bazası<br>( <i>World Development Indicators Database</i> ) | <a href="http://www.worldbank.org">http://www.worldbank.org</a>         |
|   |                                                                                                                                                 |                                                                                             | Biznesin Aparılması Hesabatı<br>( <i>Doing Business Report</i> )                                     | <a href="http://www.doingbusiness.org">http://www.doingbusiness.org</a> |

|    |                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                             |                                                                                                         |                                                               |
|----|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|
| 6  | ABŞ-n Mərkəzi<br>Kəşfiyyat İdarəsi<br>( <i>U.S. Central<br/>Intelligence<br/>Agency</i> )                                                                                                                                            | <br>1947   | Faktlar üzrə<br>dünya kitabı<br>( <i>The World<br/>Factbook</i> )                                       | <a href="https://www.cia.gov">https://www.cia.gov</a>         |
| 7  | Dünya İqtisadi<br>Forumu - Dünyanın<br>mühüm problemlərinin<br>müzakirəsi üçün təşkil<br>edilmiş İsves ( <i>Davos</i> )<br>qeyri-hökumət<br>( <i>beynəlxalq status qazan-<br/>mış</i> ) təşkilatı<br>( <i>World Economic Forum</i> ) | <br>1971   | Qlobal<br>rəqabət-<br>qabiliyyətlik<br>hesabatı<br>( <i>The Global<br/>Competitiveness<br/>Report</i> ) | <a href="http://www.weforum.org">http://www.weforum.org</a>   |
| 8  | «İrs» fondu. ABŞ-ın<br>Strateji Tədqiqatlar<br>İnstitutu<br>( <i>Heritage Foundation</i> )                                                                                                                                           | <br>1973   | İqtisadi<br>azadlıq indeksi<br>( <i>Index of Economic<br/>Freedom</i> )                                 | <a href="http://www.heritage.org">http://www.heritage.org</a> |
| 9  | İngiltrənin<br>«Ekonomist» jurnalının<br>analitik bölməsi ( <i>Tiraj<br/>1 milyondan çox</i> )<br>( <i>The Economist<br/>Intelligence Unit</i> )                                                                                     | <br>1843  | Həyat keyfiyyəti in-<br>deksi Quality of Life<br>Index                                                  | <a href="http://www.eiu.com">http://www.eiu.com</a>           |
| 10 | «Mercer» - İnsan<br>resursları və maliyyə<br>xidmətləri üzrə<br>konsaltinq kompaniyası<br>( <i>19 min işçi,<br/>42 ölkədə filial</i> )<br>( <i>Mercer</i> )                                                                          | <br>1975 | Həyat Bahalıqlığı<br>Reytingi<br>( <i>Cost of Living<br/>Survey</i> )                                   | <a href="http://www.mercer.com">http://www.mercer.com</a>     |

|    |                                                                                                                                                                                                               |                                                                                                                         |                                                                                                                 |                                                                               |
|----|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|
| 11 | Yeni dünya idarəetməsi forumu<br>( <i>Forum for a new World Governance</i> )                                                                                                                                  | <br>Forum for a new World Governance   | Dünya idarəetmə indeksi<br>( <i>World Governance Index</i> )                                                    | <a href="http://www.world-governance.org">http://www.world-governance.org</a> |
| 12 | «Beynəlxalq şəffaflıq» təşkilatı - Korrupsiya ilə mübarizə və onun dünya üzrə səviyyəsini tədqiq edən beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilatı - ( <i>Berlin Transparency International</i> )                       | <br>TRANSPARENCY INTERNATIONAL<br>1993 | Korrupsiyanı qavrama indeksi<br>( <i>Corruption Perceptions Index</i> )                                         | <a href="http://www.transparency.org">http://www.transparency.org</a>         |
| 13 | İsveçrə Suveren Zənginlik Fondu İnstitutu<br>( <i>The Sovereign Wealth Fund Institute - SWFI</i> )                                                                                                            | <br>SWF Institute                      | Müstəqil Fondların Linaburg - Maduell Şəffaflıq İndeksi<br>( <i>The Linaburg - Maduell Transparency Index</i> ) | <a href="http://www.swfinstitute.org">http://www.swfinstitute.org</a>         |
| 14 | Maliyyə bazarında analitik tədqiqatlar aparan kompaniya (ABŞ)<br>( <i>Standard &amp; Poor's - S&amp;P</i> )                                                                                                   | <br>STANDARD & POOR'S<br>1860          | Kredit reytingi<br>( <i>Sovereign Ratings</i> )                                                                 | <a href="http://www.standardandpoors.com">http://www.standardandpoors.com</a> |
| 15 | Xəzz üçün həll MMC - Reyting təşkilatı olaraq təsis edilən beynəlxalq korporasiya (ABŞ)<br>( <i>Fitch Ratings LTD</i> )                                                                                       | <br>FitchRatings<br>1913              | Kredit reytingi<br>( <i>Sovereign Ratings</i> )                                                                 | <a href="http://www.fitchratings.com">http://www.fitchratings.com</a>         |
| 16 | Con Mudus<br>(1868-1958) tərəfindən təsis edilən özəl şirkət. Kredit reytingləri verir, risklər üzrə tədqiqat və təhlillər aparır<br>(26 ölkədə 4500 ekspert, büdcə 2 milyard \$) (ABŞ)<br>( <i>Moody's</i> ) | <br>Moody's<br>1900                  | Kredit reytingi<br>( <i>Sovereign Ratings</i> )                                                                 | <a href="http://www.moodys.com">http://www.moodys.com</a>                     |

|    |                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                |                                                                              |                                                                                         |
|----|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|
| 17 | «Institutional Investor» şirkəti - Biznes aləmini beynəlxalq maliyyə üzrə müxtəlif nəşrlərlə təmin edir, müstəqil borcların ödənilməsi ehtimalı ilə bağlı ölkə kredit reytingi verir.<br>( <i>Institutional Investor</i> ) |               | İnstitutional Investor Ölkə Kredit ( <i>Reytingi Country Credit Rating</i> ) | <a href="http://www.institutionalinvestor.com">http://www.institutionalinvestor.com</a> |
| 18 | İsveçrə İqtisad İnstitutu ( <i>KOF Swiss Economic Institute</i> )                                                                                                                                                          |    <b>KOF</b> | Qloballaşma İndeksi ( <i>KOF Globalization Index</i> )                       | <a href="http://globalization.kof.ethz.ch">http://globalization.kof.ethz.ch</a>         |
| 19 | Avropa İttifaqının statistik xidməti ( <i>Luksenburg</i> ) ( <i>Eurostat</i> )                                                                                                                                             | <br>1953      | Dövlət Borcu Reytingi ( <i>Database</i> )                                    | <a href="http://ec.europa.eu">http://ec.europa.eu</a>                                   |

## AKRONİMLƏR

|      |                                            |
|------|--------------------------------------------|
| AI   | - Avropa İttifaqı.                         |
| ABŞ  | - Amerika Birləşmiş Ştatları.              |
| DB   | - Dünya Bankı.                             |
| BMT  | - Birləşmiş Millətlər Təşkilatı.           |
| MDB  | - Müstəqil Dövlətlər Birliyi.              |
| SSRİ | - Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı. |
| BVF  | - Beynəlxalq Valyuta Fondu.                |
| İKT  | - İslam Konfransı Təşkilatı.               |
| RF   | - Rusiya Federasiyası.                     |
| ÜDM  | - Ümum Daxili Məhsul.                      |

**Гаджизаде Эльшан Махмуд оглы  
Багирзаде Эльшан Расул оглы**

## **РЕЙТИНГ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЭКОНОМИКИ В МИРЕ**

### **Аннотация**

18 октября 2011 года исполняется 20 лет со дня обретения современным Азербайджаном государственной независимости. В течение этого периода достижения во всех сферах жизни, и особенно в социально-экономической, превратились в решающий фактор, определяющий позиции Азербайджана в мире. В материалах книги «Рейтинг Азербайджанской экономики в мире» представлены ведущие глобальные отчеты рейтинговых организаций, а также ссылки на национальные статистические источники Азербайджана, которые в течение последних 20 лет определяют свою позицию среди стран мира по основным количественным и качественным показателям.

Книга состоит из трех разделов. В первом разделе, который называется «Мировой рейтинг азербайджанской экономики по основным количественным показателям», собраны показатели численности населения, производства ВВП, ВВП на душу населения, рейтинг Азербайджана по параметрам экспорта и импорта в мире, а также в Европе, СНГ, исламском мире, среди тюркоязычных стран и стран Южного Кавказа. В данном разделе также нашел свое отражение рейтинг страны на нефтегазовом рынке мира с учетом значения энергетического сектора в экономике Азербайджана.

Во втором разделе, называющемся «Мировой рейтинг азербайджанской экономики по основным качественным показателям», представлен рейтинг азербайджанской экономики в мире по различным качественным параметрам, охватывающим такие сферы, как конкуренция, бизнес-среда, уровень жизни, распределение прибыли, управление и т.д.

В третьем разделе книги, называющемся «Мировой рейтинг азербайджанской экономики по различным монетарным и фискальным параметрам», даны индикаторы, отражающие рейтинг азербайджанской экономики в мире по различным параметрам, охватывающим такие сферы, как бюджет, налоги, золотовалютные запасы и т.д.

В книге, подготовленной на основе статистического группирования данных, имеется 76 таблиц, представлено множество иллюстративных материалов, указаны электронные адреса всех источников информации и раскрыты значения наиболее часто используемых акронимов.

Книга в некотором роде уникальна, поскольку является, по сути, первым современным изданием в этой области в Азербайджане и предназначена в первую очередь для использования в научно-исследовательских и образовательных сферах в качестве источника статистической информации, однако без сомнения она привлечет внимание и более широкой аудитории.

Издание будет выходить ежегодно, в преддверии Дня государственной независимости Азербайджанской Республики на основе новых материалов.

Заранее выражаем благодарность читателям, которые захотят высказать свои замечания и предложения (*elshan@hajizadeh.co*, *e.bagirzade@aseu.az*) в целях совершенствования будущих изданий.

**Hacizadeh Elshan Mahmud oglu  
Baqirzadeh Elshan Rasul oglu**

## **WORLD RANKING OF AZERBAIJAN'S ECONOMY**

### **Abstract**

October 18, 2011 marks the 20th anniversary of the modern Azerbaijan gained its independence. During this period the achievements in all spheres of life, and especially in the socio-economic, have become the decisive factor in determining the position of Azerbaijan in the World.

In the book "World Ranking of Azerbaijan's Economy", published first in a series of annual publications, represented the leading global reports rating organizations, as well as links to national statistical sources in Azerbaijan, which during the past 20 years determined its position among the world's major quantitative and qualitative indicators.

The book is divided into three sections. In the first section, titled "World ranking of Azerbaijan's economy on the main quantitative indicators" collected population figures, the GDP, GDP per capita, ranking the parameters of Azerbaijan Export and import in the world, as well as in Europe, the CIS, the Islamic world, among the Turkic-speaking countries and the Southern Caucasus. This section also reflected the country's rating on oil and gas market in the world, taking into account the values of the energy sector in the economy of Azerbaijan.

In the second section, called "World ranking of Azerbaijan's economy on the main quality indicators", submitted ratings Azerbaijani economy in the world on various quality parameters, covering areas

such as competition, business environment, standard of living, profit distribution, management, etc.

In the third section of the book is called "World ranking of Azerbaijan's economy on various monetary and fiscal parameters" are indicators that reflect the rating of the Azerbaijani economy in the world on various parameters, covering areas such as budget, taxes, foreign exchange reserves, etc.

In the book, prepared on the basis of statistical data grouping, there are 76 tables that are a lot of illustrative materials, e-mail addresses are all sources of information disclosed and the values of the most frequently used acronyms.

The book is somewhat unique because it is essentially the first modern edition in this field in Azerbaijan and is intended primarily for use in research and educational fields as a source of statistical information, but no doubt it will attract attention and a wider audience. The edition will be published annually on the basis of new materials.

Every year, this book will be presented to the readers before the Day of State Independence of Azerbaijan Republic.

In advance thank the readers who want to express their comments and suggestions (*elshan@hajizadeh.co*, *e.bagirzade @ aseu.az*) in order to improve future editions.

**Elşən Mahmud oğlu HACIZADƏ**  
**Elşən Rəsul oğlu BAĞIRZADƏ**

**AZƏRBAYCAN**  
**İQTİSADİYYATININ**  
**DÜNYADAKI REYTINGİ**



**Kompyuter tərtibatçısı:**  
Zamin Əliyev

**Korrektor:**  
Aysel Əliyeva



Çapa imzalanmışdır 20.10.2011.  
Formatı 60x84 1/16 Şərti çap vərəqi 8.  
Sayı 500.

---

“Bəxtiyar-4” istehsalat-kommersiya firmasının mətbəəsində  
çap edilmişdir